CEZAR PETRESCU

aranca, știma lacurilor

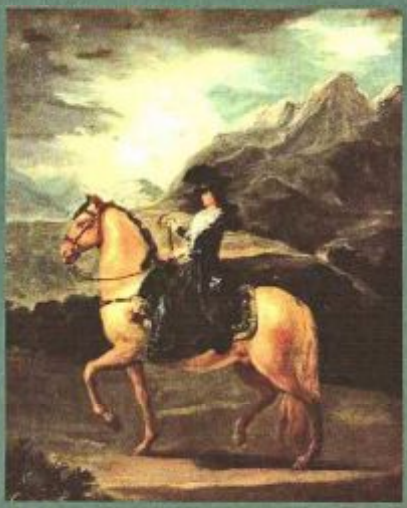

BPT

CEZAR PETRESCU

Aranca, ştima lacurilor

Prefaţă de Ion Bălu
BIBLIOTECA PENTRU TOŢI
EDITURA MINERVA
BUCUREŞTI, 2007

Coperta colecției: Cristina Dumitrescu
Ilustrația copertei: FRANCISCO DE GOYA Y LUCIENTES
Portretul Mariei Tereza de Vallabriga pe cal (detaliu)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PETRESCU, CEZAR
Aranca, ştima lacurilor / Cezar Petrescu;
pref.: Ion Bălu.
— Ed. a 2-a.
— Bucureşti: Minerva, 2007
ISBN 978-973-21-0840-6
I. Bălu, Ion (pref.)
821.135.1-32

Noua serie a colecției „Biblioteca pentru toți" apare datorită cooperării dintre Ministerul Culturii şi Cultelor.

Uniunea Scriitorilor din România, *MEGA – press*

holdings S.A.

MINERVA S.A.

PREFAŢĂ

FANTASTICUL INTERIOR

Între anii 1925-1931, paralel cu elaborarea câtorva din principalele sale romane, Cezar Petrescu trădează o nestăpânită şi neaşteptată vocaţie fantastică. Evadând în fantastic, prozatorul imaginează cu voluptate o lume halucinantă, uneori plină de teroare, în care visul absurd se împleteşte cu fantasticul psihologic, rezultat din dereglarea spiritului uman.

Desigur, influenţe exterioare, de la Villiers de l'Isle Adam până la neoromanticul Pierre Benoît pot fi detectate. Întâile cărţi clădite pe fantastic: *Omul din vis* şi *Aranka, ştima lacurilor* intră mai mult în sfera neoromantismului, lucru explicabil prin lecturile franceze ale autorului. Abia după aceea se va întoarce spre marii romantici, imaginând *Baletul mecanic*. Însă înclinaţia spre fantastic a lui Cezar Petrescu nu poate fi explicată fără a lua în consideraţie şi structura sa interioară. Dezvoltat sub înrâurirea semănătorismului, a romantismului provincial şi rustic, în sufletul prozatorului sălăşluia latent o aspiraţie spre evaziune, tipic romantică.

Poate inconştient, poate consecinţă a atracţiei către problematica socială, Cezar Petrescu a intuit că un fantastic pur nu poate avea sorţi de izbândă. Fantasticul adaugă un plus de vrajă realului şi în naraţiunile sale întâlnim adesea o îmbinare meşteşugit aleasă între fantastic şi real, zonele interferând nu odată tulburător (în *Cetiţi-le noaptea!* Ion Minulescu nu va proceda altfel!).

În cele douăsprezece nuvele şi romane circumscrise ulterior „fantasticului interior" ne întâmpină o diversitate de modalităţi narative. Să desfacem, pentru a-i evidenţia

tehnica, resorturile nuvelei *Omul din vis.* Cu toate că „omul din vis" intră în viața reală, planurile îşi păstrează deocamdată autonomia. În schimb, o atmosferă enigmatică, rezultată nu din misterul ca atare, ci din structura compoziţională, captivează de la întâile pagini. Fiecare secvență e motivată cu necesitate de aceea anterioară şi toate la un loc conduc acțiunea gradat, incitând curiozitatea şi ținând trează atenția. Descrierea, scuturată, în general, de podoabe inutile se arată aptă a sugera o anume atmosferă. Invitat de un prieten la țară – „Cincisprezece zile de linişte, la aer după o vară întreagă în infernul de-aici are să-ți facă mai bine decât toate calmantele" – eroul se uită în jur ca şi când ar căuta un răgaz de gândire şi privirile înregistrează decorul: seara, târziu, în grădina restaurantului... Ziua plouase; toamna se anunța friguroasă. Câțiva întârziați la o masă sfârşeau cafelele, cu pardesiile între umeri. O femeie cu gâtul înfăşurat până sus într-o etolă albă, singură, aşteptând pe cineva, curăța, cu mişcări încete şi plictisite, o pară cu pielița de ceară. Orchestra îşi strângea instrumentele încă nehotărât, meditează la vara ce tocmai trecuse şi iată o sobră descripție a capitalei, văzută prin sufletul unui dezrădăcinat, cu valoare nu numai artistică, ci şi documentară. „În iulie şi august, toate ferestrele fuseseră oblonite cu hârtie albastră. Trăsurile treceau la ora trenurilor încărcate cu geamantane şi panere, cu femei în haine de călătorie; mănătăli cenuşii, voalete subțiri înnodate sub bărbie, peste pălării minuscule.

Într-o vreme tot oraşul păruse pustiu. Câțiva trecători furişați pe lângă ziduri, cu pălării în mână, tamponându-şi frunțile cu batistele. Seara, pe terasele cafenelelor, niciun cunoscut; mazagranul sorbit singur, la o masă cu rotocoale murdare de pete pe urma halbelor de bere, ascultând tară voie precupețirea samsarilor de grâne care-şi cântăreau în palmă mostrele de recoltă, spionat de țigănuşii vânzători de

gazete în aşteptarea capătului de ţigară, aruncat. Asistasem pe urmă la întoarcerea tuturor; convoiuri de trăsuri şi taxiuri, copii cu gleznele înnegrite, femei arămii la faţă sub spuma voaletelor; bastoane de excursii, cojite, cu vârf de fier; guvernante ţinând pe genunchi ulcioare cu chenar românesc, flori de câmp veştede, suveniruri de la băi...”

Personajul pare un om oarecare, dar curând, sub crusta banalităţii se întrezăresc surprizele. Abia următoarea secvenţă, la ţară, dezvăluie cauzele oboselii. În cerdac, prietenii servesc cafeaua. La interogaţia binevoitoare a celuilalt: – „Ei, cum ai dormit? Ce visuri?” – eroul mărturiseşte că în visele sale apare mereu „un domn cu haine cenuşii, un bătrân cu mustăţile cărunte, tunse scurt, cu o figură foarte tristă şi obosită, cu o cravată îngustă şi neagră, strânsă pe un guler tare, din care se vede vârful de metal al butonului. E întovărăşit totdeauna de un căţel cafeniu cu picioarele scurte şi răsucite în afară44, căruia îi zice Soliman. Omul din vis îl elibera din cele mai absurde şi înăbuşitoare peripeţii. Prietenul ascultă indiferent şi o altă întrebare cu glas scăzut: „Mai joci?” ne pune în faţă un om devorat de patima jocului de cărţi, copie valahă a *Jucătorului* lui Dostoievski. În contextul discuţiei, întrebarea cade firesc, „fiindcă după-amiază – se scuză Alexandru la stânjeneala amicului – mergem la Vlădureni, la Ordeanu, care şi-a pierdut averea în cărţi. A fost fără intenţie. Firească asociaţie de idei, cum ne spunea bietul Apostol, dascălul nostru de logică”.

Pe drum, Ordeanu e caracterizat succint: ultimul vlăstar al unei vechi familii boiereşti; de zece ani nu mai joacă; acum, plin de datorii, face lichidarea. Privelişte a dezolantă a gospodăriei subliniază vorbele prietenului. Ca şi în schiţa *Printre merii sălbătăciţi* din *Scrisorile unui răzeş*, Cezar Petrescu pune atâta tristeţe în descriere încât se vede numaidecât că regretul este al său. Repetarea epitetului

„uscat” şi a substantivului „buruieni” accentuează părăginirea. Senzaţia de pustiu este bine pusă în evidenţă prin introducerea în tăcerea aproape nefirească a ţipătului „metalic” al unei perechi de păuni şi a zgomotului făcut de căderea castanelor din pom.

Stăpânul se iveşte fără veste şi strigătul interior al personajului: „Omul acela, pe acolo, aşa l-am mai văzut venind odată” taie respiraţia. Era omul din vis cu Soliman. Îi strânge mâna asudată şi rece „de mort” şi, stânjenit de mercantilismul prietenului ce începuse tocmeala unei perechi de cai, se îndreaptă tulburat spre iezerul cu apa scăzută. Păşea întâia oară şi totuşi avea senzaţia nedefinită, că pe acolo mai trecuse. Şi, deodată, îşi aminteşte: lacul acela, copil, l-a visat. Ce legătură poate fi între vis şi omul din faţa lui? Niciuna, excluzând hazardul. Păstrându-se mereu distincţia dintre lumea reală şi domeniul visului, lectorul nu simte impulsul de a stabili vreo cauzalitate. Lipsa de logică a întâmplărilor este anulată de logica strânsă a expunerii; faptele, chiar şi cele, aparent, lipsite de importanţă, sunt superior justificate pe plan artistic cu o finețe puțin comună.

Când Ordeanu, de exemplu, îi invită la o cafea, eroul deschide maşinal o ediţie rară din *Contes de la reine de Narvarre!* „Sunt din biblioteca lui bunicu-meu, a lui Iordache Ordeanu... Era amator cunoscut de toţi anticarii din Europa”, explică bătrânul cu politeţea omului de lume. Odată cu ploile de toamnă: singurătate, plictiseală, urât, eroul părăseşte ospitalitatea prietenului, reîncepând în Bucureşti viaţa „de înceată şi desăvârşită” scufundare. O discuţie anostă cu un cunoscut şi vocea intrigată a aceluia: „Ce-i cu cățelul ăsta? Se uită de un sfert de ceas la tine...” incită iarăşi curiozitatea. Era Soliman. De la o masă din apropiere, îl privea Ordeanu. Acum abia scena anterioară îşi dezvăluie rostul. Bătrânul îl roagă să primească din cărţile

sale câteva: „Poate te interesează unele... Cel puțin aşa mi s-a părut. Îmi dai voie să te invit să-ți alegi pe cele care-ți plac?” – cerându-i în schimb să-i recomande pentru celelalte un anticar.

A doua zi, dă curs invitației. O cameră sărăcăcioasă la mansardă. Antiteza dintre viscolul de afară şi sărăcia interiorului este accentuată prin folosirea gravă a substantivelor: „Pereții goi, tară un covor. Câteva cadre cu poleiala punctată de murdăria muştelor de astă-vară; gravuri de cameră mobilată, desprinse dun gazele ilustrate. Un lavoar de tablă albastră acoperit cu un ştergar soios. Pe zid, urme murdare de stropi...” Privirile i se opresc pe câteva fotografii şi atunci are loc neprevăzutul: „Ochii Agatei mă priveau de acolo fără să vadă, dincolo de mine, dincolo de oameni” şi îndată în amintire reînvie o scenă crezută uitată: o zi, demult, pe țărmul mării cu aceeaşi femeie, când în viața lui a început ireparabilul. Desigur, taina putea fi dezlegată cerând lămuririle trebuitoare chiar lui Ordeanu, dar atunci vraja s-ar fi destrămat. Spiritul rămâne mereu tulburat de mister, fără a simți nevoia să caute resorturile ce l-au pus în mişcare.

Paginile ultime în care cei doi pătimaşi jucători se înfruntă la masa de joc respiră un autentic dramatism realizat prin întârzierea voită pe mâinile jucătorilor, pe fețele contractate de patimă şi de febra câştigului. De aceea, visul final aproape nu mai surprinde şi deznodământul – sinuciderea reală a lui Ordeanu – se integrează aproape aşteptat, în țesătura epică.

În Adevărata moarte a lui Guynemer, *atracția spre* fantastic pleacă de pe un fond substanțial şi indiferent dacă a fost sau nu inspirat de un eveniment real, Cezar Petrescu prelungeşte în mit şi în vis existența unui erou de război, fabulația scoțând la iveală o aprinsă imaginație.

Rătăcit de tovarăşii de drumeție, cu piciorul răsucit

din încheietură, eroul întâlneşte în singurătăţile

Carpaţilor un om vorbind singur... franţuzeşte. Îi cere, spontan, ajutor, dar omul priveşte şi ascultă inert. Repetă întrebarea în franceză. Pauză lungă, prilej pentru prezentarea personajului: „Atunci i-am observat întâia oară nefireasca împietrire din obrazul scheletic. Pielea verzuie pe oasele scofâlcite, privirea sleită, buzele uscate, de iască. Şi hainele ciudate; vestonul uzat de piele, care fusese cândva negru, încălţămintea inclasificabilă, între opincă şi sandale, pantaloni bufanţi, de călărie sau de uniformă militărească din acea inuzabilă ţesătură mai tare ca pielea, şi în loc de ciorapi obiele de pânză". Politeţea glacială cu care îl alunga dovedea „o rafinată şi impertinentă bună creştere", dar biruit de o pornire „mai tare ca el", bărbatul îl ajunge din urmă oferindu-i ospitalitatea cu o condiţie: să nu divulge existenţa „lor".

Din spovedania necunoscutului, Cezar Petrescu realizează un fantastic exotic în decor autohton. Tocmai de aceea estompează contururile, şterge liniile prea tari, umbreşte zonele de lumină, dezvăluind o mână capabilă a înregistra nuanţele şi a întrezări drame ascunse. Aviator voluntar în primul război, Guynemer începe lupta cu o victorie ce-l aureolează cu o timpurie faimă: „Doi ani am schimbat astfel, front după front şi escadrilă după escadrilă. Mă atrăgea primejdia. O căutam. Alergam unde se anunţa mai plină de ameninţări. Căci nu trăiam decât sub stăpânirea ei". Şi într-o zi nu s-a mai întors. S-a dezintegrat în văzduhuri, credeau toţi, miraculos. Nu se putea imagina o moarte mai poetică pentru tânărul aviator. În realitate, pilotul se prăbuşise rănit, fusese luat prizonier şi spitalizat în Silezia. Îşi ascunsese numele pentru a evada mai uşor. Alunei a avut loc prefacerea: doborât la pământ, „puterea teribilă care mă poseda se scursese din vine odată cu sângele rănilor. Devenisem un biet copilandru ca oricare

altul". Partea aceasta a confesiunii e învăluită totuşi în prea multă retorică în ciuda frumuseţii pure a faptelor imaginate. Se poate ca prozatorul să fi avut impresia că aduce un spoit de credibilitate însă efectul e contrar. Îndrăgostit de infirmiera germană, domnişoară din înalta societate, îi dezvăluie adevărata identitate şi hotărăsc să evadeze din Europa acoperită de fumul exploziilor, undeva în insulele Pacificului, dar vântul, ceaţa, norii şi capriciile busolei i-au adus deasupra Carpaţilor. Despărţiţi prin limbă şi moravuri, cele două fiinţe se unesc în universalitatea dragostei. Tema e romantică şi gestul degajă o neînchipuit de sălbatică măreţie. Lumii sfâşiate de război îi este opusă lumea eternului cuplu uman; bătrâneţii şi decrepitudinii inevitabile i-au preferat moartea în mijlocul naturii sălbatice spre a păstra mitul eroului aproape adolescent lăsat în mină. Totuşi, subteran, răzbat nelinişti. Povara iubirii e istovitoare: „Suntem de unsprezece ani faţă în faţă, şi între noi s-a căscat tăcerea. Eu gândesc pentru mine. Ea gândeşte pentru ea. Ca în orice iubire vulgară, domnule! Am crezut că atât este destul pentru a umple două vieţi. Atât este însă destul numai ca să neantizeze două vieţi", nemulţumirile aviatorului conturând ideea că, departe de lume, omul nu-şi poate găsi fericirea. Neintenţionat probabil. Cezar Petrescu dădea o replică modernă edenului mirific imaginat de Bernadin de Saint-Pierre. Un nou Paul şi Virginia nu mai erau cu putinţă.

Acum abia, scena ce deschide nuvela îşi dezvăluie semnificaţia: contrastul dintre măreţia şoimului Vieux-Charles, crescut de mic de Guynemer, ce se luptă în văzduh cu un vultur şi netrebnicia lui în faţa femeii sunt revelatoare; vorbele bărbatului subliniază tragedia: „Uite ce destin îl aşteaptă pe oricine!... L-ai văzut acolo sus?... Numai bravură; întruparea temerităţii... Şi pe urmă l-ai văzut şi dincoace, jos, cum nu poate înfrunta o privire? Se

târâie ca o orătanie vulgară de curte (...) Cine-ți garantează oare că alta ar fi fost soarta lui Guynemer al dumitale, dacă am presupune prin absurd, că nu s-ar fi volatilizat, cum vrea legenda, atât de ciudat, dar mai ales, atât de oportun, în aer". Eroul de ieri devine victimă şi aceasta-i dă aureolă de martir.

Capodopera lui Cezar Petrescu pe temă fantastică rămâne indiscutabil *Aranca, ştima lacurilor*. Întreaga narațiune este scăldată într-un imaginar de înaltă calitate. Însuşi cadrul e cu naturalețe ales. Acțiunea se derulează la câțiva ani după unirea Transilvaniei cu România şi pentru mulți români de dincoace de munți – „scatii transcarpatici", cum îi numea pentru pretinsa lor frivolitate dr. juridic Hotoran – pământul acesta strămoşesc era o *terra incognita*.

Într-o dimineață de august a anului 1926, o maşină părăsea Clujul ducând doi oameni către o străveche aşezare seniorială, bându-i tă de stafii şi malarie. Curând, motivul călătoriei se lămureşte, dar tocmai explicarea lui complică şi mai mult, natural, atmosfera tainică: rude îndepărtate au dat poruncă de la Pesta avocatului să vândă la licitație moştenirea contelui Kemeny. Şi, deodată, eroul îşi dezvăluie gândul: la capătul drumului „mă aştepta capturarea unor cărți rare şi vechi, incunabile din edițiile cele mai prețioase, licitate pe o sumă accesibilă modestului meu buget".

Conştient sau nu, *Aranca, ştima lacurilor* rămâne într-un anume sens un omagiu adus literaturii romanticilor. Biblioteca contelui Kemeny oferă materie pentru vis şi evaziune. Care intelectual nu s-a visat într-o asemenea bibliotecă zăbovind cu ochii pe titlurile cărților, întorcând cu degetele tremurânde filele parfumate cu vechime? Biblioteca „acestui magnat maghiar, latinist, erudit şi despotic, se bucura după toate spusele de-o faimă veche în toată fosta Ungarie. Iar amatori serioşi nu prea ameninţau să apară. Şi chiar dacă s-ar fi ivit, proaspăta amiciție cu d-rul avocat

Silvestru Hotoran, mă privilegia între toți. Aveam răgaz să cercetez pe îndelete rafturile dulapurilor, să pipăi legături originale, bătrâne de trei-patru şi cinci veacuri, să răsfoiesc infoliile, să verific autenticitatea manuscriselor confruntându-le cu diverse cataloage şi publicații de specialitate, cu care veneam înarmat". O autenticitate de senzații arde viguros deasupra paginilor înveşmântând narațiunea toată, într-un orbitor fascicol. Pe erou îl atrage fascinația bibliotecii. Peste vreme şi pe un alt meridian, Cezar Petrescu dezvoltă tema de o necrezută modernitate ce-l va fermeca pe Michel Butor în *Portrait de l'artiste en jeune sânge.* Diferențele sunt de mijloace altistice şi conştiință estetică.

Pasiunea bătrânului cont pentru vânătoare, a fiului pentru ocultism, cumpărările de cărți rare din capitalele occidentale, tragedia căsniciei contelui Andor, dispariția contesei Aranka în timpul revoluției lui Béla Kun sunt înfățişate cu măsură artistică şi simț istoric. Decorul natural este asociat viziunii de ansamblu, prozatorul dovedindu-se apt a picta diferitele stadii ale geologicului: „Şoseaua rămâne înaltă, ca muchia unui dig, împresurată de o parte şi de alta de smârcuri glodoase. Ici-colo, din apele negre, se ridicau copaci noduroşi, cu scorburi imense şi cu crengi torturate care noaptea vor fi luând desigur înfățişări spectrale de spaimă. Zburau păsări necunoscute, speriate din păpurişuri, care-şi clătinau latele săbii vegetale. Dar ceea ce nelinişstea într-adevăr, strecurând un sentiment insuportabil de oroare şi dezgust era întinderea aceasta de apă chiftită, abia de-un lat de palmă ridicată deasupra pământului, amestec de fertilitate şi putreziciune, cu flori cărnoase şi poroase ca animalele vii şi cu animale oribile care se ghiceau mişunând în mâlul gros".

Castelul cu ferestrele înguste, cu muşchiul ruginiu crescut între blocurile de piatră, paznicii bătrâni, roşi de

malarie, un guşat „cu traista de came lucioasă, căscând ochii cârpiți, rânjiți, dinții galbeni într-un râs grotesc...” adaugă elementele necesare creării atmosferei.

A doua parte a nuvelei concentrează dramatic evenimentele pe o distanță de câteva ore, subordonându-le toate sporirii metodice a neliniştii şi spaimei. Interiorul mai întâi: pânzele de păianjen, umezeala, praful verzui aşternut pretutindeni, culorile stinse, uşile ce se deschideau singure... În dormitor are foarte vie senzația că dintr-un portret îl priveau ochii verzi ai contesei Aranka; în clipa când îi văzusem verzi, mi-am şi spus că nu sunt într-adevăr verzi, ci aurii şi negri şi viorii în acelaşi timp, schimbători şi profunzi Apoi exteriorul. Parcul castelului inundat de ape, văzut de sus, oferă o imagine terifiantă de peisaj halucinant ieşit din alte lumi: „... era doar prelungirea smârcurilor nemărginite pe unde-am venit, cu aceleaşi ochiuri de apă stătută, cu acelaşi humus negru şi veninos, umflat de toată fecunditatea putreziciunilor. Copaci de câteva ori seculari înălțau cioturi scrofuloase, brațe ciunge, crăci aşchiate. Iar cei căzuți de-a curmezişul potecelor năvălite de apă, arcuind punți scorburoase şi diforme, măreau dezordinea şi desăvârşirea paraginã. Unii erau surpați numai pe jumătate. Se rezemaseră în prăbuşire pe crengile celorlalți. Era în plin august şi aproape toți nu mai purtau frunze: negri şi morți devastau peisajul”.

O plimbare scurtă prin parc în amurg, în mijlocul ceții groase şi a fluturilor cu aripi grele şi trupuri de omidă încordează nervii asemenea unei coarde de arc. Reîntors în cameră, bea câteva pahare cu vin în vreme ce ochii contesei îl urmăreau „neclintiți, cu o luare aminte ironică şi cu începutul acela de surâs mai neliniştitor şi viu ca un surâs deplin44. Extenuat, deschide fereastra, se urcă în pat şi începe să citească: de la primele clipe, am vrut să mă ştiu prins numai de carte, în lumea ei veche de veacuri şi

veacuri, căci cartea era al treilea tom din spovedaniile Sfântului Augustin...". Pe nesimțite, încăperea se umple de ceață şi flacăra lumânării se micşorează.

Acum totul e posibil şi plauzibil: ameţit de aburii vinului, eroul nu mai poate distinge în interiorul plin de ceață contururile reale ale obiectelor. Lucrurile „se estompau vag, îndepărtate, imaterial – numai ochii scânteiau fosforic, ca ochii de topaz ai felinelor". Cu un strigăt sub care se ascunde spaima ridică volumul şi-l aruncă în tablou. Lumânarea se stinge şi în întunericul „murdar şi lăptos" observă ochii fosforescenți aprinzându-se şi stingându-se în întuneric, cum într-adevăr lucesc intermitent privirile sălbăticiunilor de noapte", începe o goană nebună după fantomă într-un spațiu dominat de culori violente: pâclă verzuie, sâmburi de flăcări, lucire gălbuie, „o mie de mii de candele gălbui, albastre, verzi şi roşii". Uneori, fantasma „se răsucea să mă aştepte. Atunci, cele două lumini fosforice şi neclintite păreau luceferii suverani ai constelațiilor dănțuitoare de jos. Numai ochii aceştia rămâneau reci, în neclintire, iar toată puzderia luminilor nestatornice din smârcuri alergau din flacără în flacără să se epuizeze şi să-i facă un covor de licurici împrejur. Smuceam picioarele goale, scufundate în glodul chiftit şi mă repezeam. Arătarea se deşira imaterial înainte, trecea prin trunchiurile răsturnate, gonea întovărăşită de toate flăcările miasmelor fugind laolaltă cu noi". Brusc, fantoma se opreşte; eroul nu-şi poate curma fuga, trece prin imaterialul veşmânt şi cade în mâlul vâscos. După două săptămâni se trezeşte în spital. La câțiva paşi de locul unde se prăbuşise, îi explică avocatul, fusese găsit „îmbrăcat şi în descompunere" cadavrul contesei Aranka. În subsidiar deci, prozatorul şi-a construit nuvela pe o credință populară: sufletul celui neîngropat creştineşte nu-şi găseşte odihnă decât după îndeplinirea ritualului statornicit prin datini. La

aceasta se adaugă buna cădere a sfârşitului pe un adânc sentiment de regret şi melancolie – biblioteca fusese cumpărată de un anticar din Pesta – efectul estetic fiind considerabil.

În alte nuvele incluse aceluiaşi ciclu, Cezar Petrescu, atras de introspecție, studiază comportamentul individului dereglat în urma unei întâmplări de cele mai multe ori banale, care-l aruncă într-o lume de spaime şi obsesii.

Omul care şi-a găsit umbra dezvoltă o asemenea obsesie cu vizibile intenții moralizatoare, dar cu uşoară şi adecvată atmosferă fantastică. Noaptea, în drum spre casă, după ce a ținut la cameră un fulminant discurs, Ion Burdea-Niculeşti ia aminte pentru întâia oară la umbra lui. În timpul somnului trăieşte un coşmar: umbra încercase să-şi ucidă stăpânul. Înspăimântat, nu-şi mai găseşte liniştea; deschide absent o carte, aude, are impresia, un glas cunoscut, şi îndată amintirile îl scufundă în trecut. Rememorarea scoate la iveală sub crusta omului de lume un Dinu Păturică mai subțire cu metodele de parvenire potrivite momentului; părăseşte fata ce o iubea, pentru alta cu avere, intră în viața politică, face carieră vertiginoasă.

A doua zi, un important discurs este ratat: umbra îşi parodia stăpânul. Prezența umbrei devine apăsătoare şi gândurile omului se întorc involuntar spre sine; deputatul devine propriul său judecător. Pentru prima dată „se cutremură cât e de singur, în răceala de cavou a camerelor vaste. Şi întâia oară nu se mai simți tare fiindcă era singur". Viața publică, partidul, nu-l mai interesează. Acasă îl înfiora singurătatea. Umbra, gândea, urmărea „să-l aducă aici. Să-l țintuiască în fiecare noapte de scaunul de piele şi să-l silească să măsoare toată zădărnicia minciunii pentru care a trăit".

Prin mijloace artistice superioare lui Jean Bart din *Datorii uitate.* Cezar Petrescu punea de fapt aceeaşi

problemă: datoria intelectualului față de lumea din mijlocul căreia se desprinsese. Nu întâmplător, secretarul deputatului – care sacrificase şi el familia şi o iubire pentru a face carieră – e îndemnat de autor prin cuvintele eroului: „Lasă ghiozdanul acesta cu hârtii inutile şi mergi şi săvârşeşte toate prostiile adorabile ale vârstei dumitale. După aceea numai, dacă mai ai poftă, întoarce-te!”. Din judecător. Ion Burdea devine propriul lui călău: se spânzură. Hotărârea e justificată interior: amintirile, o creangă se clatină, o pasăre de noapte, un strigăt venit din trecut, iar creanga, dorința irezistibilă de somn şi la sfârşit gestul irevocabil. Schița e lucrată echilibrat cu excepția episodului de la club lungit peste măsură.

Calități şi fisuri identice prezintă *Somnul.* Scrisă la persoana întâia, nuvela este un *monolog,* rostit parcă pe scenă ca în cutare schiță de Cehov. Eroul, tip de om studios, căsătorit, are perspective de a deveni ministru dacă partidul său va lua direcția. Ca pustnicia să nu-i fie interpretată „drept voință de a rămâne mai departe în mândria-i izolare”, îşi deschide uşile casei. Paginile în care surprinde invazia membrilor partidului în locuință rămân antologice. Tot disprețul congenital al prozatorului se revarsă asupra lumii acesteia mărunte: „Au invadat imediat (...) mânjind covoarele cu tălpi murdare, deplasând obiectele de artă, pipăind cu degetele asudate, răsturnând lucrurile şi rânduiala de până atunci, comentând cu glas tare valoarea tablourilor din pereți, lepădând mucurile de țigări pe marginea meselor de lemn rar, scormonind totul cu indiscreția agenților de impunere...” Nu odată, de sub gravitatea relatării, faptele îşi scot la lumină latura lor comică.

Criza politică se prelungeşte şi nemulțumirile eroului se strâng amenințător. îl enervau mai cu seamă ochii bărbaților ce-i urmăreau soția. Într-o noapte îi surprinde pe

buze înflorind un zâmbet: „Cu mâna goală, îşi făcu pavăză ochilor din braţul rotund, şi suspină prin somn – suspinul acela al femeilor când se încovoaie pe spate, să cadă, în încleştarea îmbrăţişărilor". Înduioşat, o sărută. Cordelia se trezeşte, mărturisind a fi visat „odios, stupid", cum o săruta Bibi Glogoveanu. Contrastul dintre surâs şi mărturisire determină comportarea ulterioară a personajului. Toată nuvela e clădită pe această obsesie şi observaţia asupra bărbatului gelos aminteşte în embrion pe Camil Petrescu din *Ultima noapte de dragoste*, *întâia noapte de război*, însă fără dramatismul acestuia. La Cezar Petrescu scenele comice succed celor tragice şi de acum încolo comportarea eroului o privim cu un zâmbet. Partidul vine la putere, va fi ministru, dar chiar în ziua aceea îl pălmuieşte pe Glogoveanu, fiindcă, văzându-l, îşi închipuie cum îi strângea în braţe soţia.

Evident, scandal, carieră ratată. Părăseşte ţara. În zadar schimbă mereu localităţile. Pretutindeni Cordelia se visează îmbrăţişată de diverşi indivizi. Fără îndoială instincte sexuale refulate şi explicaţia soţului dezvăluie o realitate: „... lumea aceea perfidă şi mârşavă a somnului mi-o smulgea pe Cordelia, fiindcă îi dădea ceea ce nu ştiusem să-i dau eu". Şi sfârşeşte prin a o ucide.

Nu altfel este gândită *Simfonia fantastică*. Pe o bună parte a conflictului ne întâmpină un epic pur, curăţat de digresiuni şi din nou e vizibilă grija pusă în echilibrarea compoziţională, în utilizarea eficientă a fiecărui amănunt.

În pauza unui concert la Ateneu, profesorul universitar Grigore Stolnicu ascultă involuntardiscuţia unor tineri despre o pereche ce intrase în sală: amicul soţiei făcuse pariu că îl va determina pe soţ, consilier la Casaţie, să-şi radă barba. Enervat nu înţelegea muzica; se slujise de o enciclopedie din care citează abundent şi prozatorul explicând structura *Simfoniei fantastice* de Berlioz, Grigore Stolnicu simte impulsul de a omorî musca ce se plimba pe

chelia domnului din față. Înspăimântat la gândul că ar putea-o strivi cu adevărat, părăseşte sala. Două întâmplări identice îi vin în minte, în timp ce simțea cum „ceva necunoscut, insinuant, rău şi inexplicabil se strecura în viața lui”. Îngrijorat, solicită sfatul unui medic. Consultul e o parodie, lectorul nebănuind că asistă la începutul unei tragedii. Grigore Stolnicu nu urmează decât o parte din prescripțiile medicului: se plimbă două ceasuri pe jos şi observă că are poftă de mâncare şi muncă. În Ajunul Crăciunului se hotărî să plece pentru trei săptămâni în străinătate. La agenția de bilete îl întâlneşte pe consilierul de la Casație cu barba rasă şi nu-şi poate înăbuşi revolta „gândind la fantele pomădat din fundul lojei, care, aşadar, câştigase pariul şi gândind la femeia în verde, complicea cu ochii serafici”.

Nu sfârşi bine gândul, când îşi zări, uluit, soția mergând „afectat cum păşeşte ea întotdeauna pe stradă”, alături de asistentul său de la Universitate. De obicei „timid şi tăcut”, asistentul spunea ceva „foarte vesel” deoarece amândoi râdeau. Privindu-i, îşi amintea „precis că Nerone Crețeanu care e invitat de două ori pe săptămână, joia şi duminica, la dânşii la dejun, s-a scuzat că săptămâna aceasta va lipsi, fiindcă odată cu vacanța trebuie să plece în familie, în Prahova”; pe de altă parte, Amalia se plânsese „că nu se simțea bine şi că nu va ieşi din casă”. Iar acum, amândoi „sunt pe stradă şi râd, cu o familiaritate şi o voie bună scandaloasă, pe care n-au arătat-o niciodată în fața lui, a soțului”. Pe subconştientul personajului se grefează o feroce gelozie, plauzibil justificată, dar fără obiect: soția, cu adevărat bolnavă de ftizie moare şi Grigore Stolnicu înnebuneşte. Capitolele finale îşi pierd interesul, faptele fiind înlocuite cu comentarii ce sufocă pulsul emoțional. Dacă prozatorul avea tăria să renunțe la ele, *Simfonia fantastică* ar fi devenit o excelentă nuvelă. Însă la mijloc este

şi influența climatului literar al epocii: editorii, cititorii „cereau” romane.

ION BĂLU

TABEL CRONOLOGIC

1892 *1 decembrie.* Se naşte la Hodora-Cotnari, judeţul Iaşi, Cezar Petrescu, fiul lui Dimitrie D. Petrescu, inginer agronom, şi al Olgăi, născută Comoniţă, descendentă a unei vechi familii de boieri din jud. Neamţ.

1899-1901 Face acasă în particular primii doi ani de şcoală.

1901-1903 Următoarele două clase primare le face la Roman. Este atras de lectură, dar şi de desen.

1907 Elev la Iaşi, debutează în „Semănătorul".

1911 Îşi ia bacalaureatul la Iaşi.

1915 Devine licenţiat al Facultăţii de Drept din Iaşi.

1918 Părăseşte Iaşul, mutându-se la Bucureşti. Îşi începe cariera de gazetar la ziarele „Adevărul", „Dimineaţa", „Ţară Nouă".

1919 Co-director al revistei social-politice „Hiena", alături de Pamfil Şeicaru.

1921 Se stabileşte la Cluj unde întemeiază, alături de Lucian Blaga, Adrian Maniu şi Gib Mihăescu, revista „Gândirea", pe care o va conduce timp de trei ani.

1922 Debutează editorial cu volumul *Scrisorile unui răzeş,* care apare la Ed. „Cultura Naţională", Bucureşti.

1924 Se întoarce la Bucureşti. Redactor la „Neamul românesc", şi, în acelaşi an, fondator al ziarului „Cuvântul".

1925 Călătoreşte în Franţa şi Italia.

1926 Apare volumul de nuvele *Omul din vis,* Ed. Ramuri, Craiova, care prefigurează „fantasticul interior".

1927 Publică prima parte din romanul *întunecare;* în anul următor va apărea romanul integral.

1928 Volumul de nuvele *Omul care şi-a găsit umbra* apare la Ed. „Cartea românească".

Este ales deputat. Fondează ziarul „Curentul".

1929 Romanul *Simfonia fantastică.*

Volumul de nuvele *Aranca, Ştima lacurilor.*

1930 Romanul *Calea Victoriei.*

Romanul *Comoara regelui Dromichet.*

Romanul *La Paradis General.*

1931 Romanul *Baletul mecanic.*

Laureat al Premiului Național de literatură.

1932 Romanul pentru copii *Frani, ursul polar.* Romanul *Creta Garbo.*

Romanul *Plecat fără adresă.*

1933 Romanul *Floare de agave.*

Romanul *Nepoata hatmanului Toma.*

1934 Romanul *Duminica orbului.*

Romanul *Luceafărul.*

1935 Romanul *Apostol.*

1936 Romanul *Cheia visurilor.*

1937 Se stabileşte la Buşteni, unde se retrage pentru a scrie.

1938 Director al ziarului „România".

Romanul *Ochii strigoiului.*

Director al revistei „România literară".

1942 Romanul *Carlton.*

1945 Romanul *Adăpostul Sobolia.*

1946 Publică *Neghiniță,* povestire pentru copii.

1956 Este ales membru al Academiei Române.

1957 Volumul de însemnări *Mărturiile unui scriitor.*

1961 Cezar Petrescu moare la Bucureşti, în dimineața zilei de 9 martie.

ADEVĂRATA MOARTE A LUI GUYNEMER

Omul nu mă simțise apropiindu-mă.

Era cu toată atenția magnetizată în altă parte. Am ridicat ochii după privirea lui spre cer. Şi l-am înțeles îndată, respectându-i lacoma încordare care-i crispase obrazul palid-verzui şi-i aprinsese scânteieri fosforice în pupile.

Acolo, în adâncul înalt al văzduhului, cu albastrul glacial şi calm, se desfăşură o rapidă dramă a singurătăților. Mută şi îndeobşte fără spectatori.

Un şoim ager şi de nebunească neînfricare se încumetase să atace unul din acei vulturi uriaşi, care au inspirat dintotdeauna muritorilor de rând un fel de religioasă admirație pentru zborul de superbi monarhi ai altitudinilor. Lupta se anunța deznădăjduită şi inegală. Cu zvâcniri repezi de acrobat aerian, şoimul se înălța căutând loc vulnerabil de ochire. Cobora glonț. Lovea repetat cu pliscul în creştet. Se clătina o clipă amețit de învăluirea puternică a aripilor adverse, când vulturul vâslea spre el înfăşurându-l. Luneca din prinsoare, rotea o piruetă şi revenea sprinten, ca un rețiar întărâtând mânia greoaie şi surprinsă a gladiatorului.

De jos, înțelegeam primejdia, tactica şi de unde nu mai putea veni salvarea.

Atâta vreme cât şoimul se va păstra deasupra, stăpânea el inițiativa luptei. Când ostenit, va fi silit să descindă, îi vedeam pierzania. Vulturul căzând asupra-i cu resortul neîndurat al ghearelor şi cu toată greutatea, potopindu-l stârv la pământ. Intru acest sfârşit, vulturul îl atrăgea încet, tot mai sus, spre domnia atotputerniciei lui, înălțându-se acolo unde aripile scurte şi respirația nervoasă a şoimului n-aveau cum să reziste îndelung. Şoimul întețea loviturile de plisc şi încerca să-i taie ascensiunea lentă dar sigură, care însemna pentru el, inevitabil, pieirea.

Câteodată, în încleştare, făceau un singur ghem

zburător şi spasmodic.

Credeam că răpitoarea gigantă l-a capturat şi-l sugrumă în cângile curbe, sfâşiindu-i pieptul şi deşertându-i vinele.

Pe urmă se despărţeau. Însă nu era sfârşitul.

Din smocul de pene şi fulgi plutind în legănare leneşă, şoimul săgeta scurt, se răsucea într-un drăcesc *looping-loop* lovea din flanc şi se eschiva în zigzaguri; iar vulturul, cu o scuturare abia mai nerăbdătoare de aripi, continua să urce afundul străveziu de cleştar, cu încetineala metodică şi calmă a victoriei dinainte ştiută.

Atunci, cu ochii obosiţi de lumină şi cu vinele gâtului amorţite, mi-am întors privirea îndărăt spre pământ, la omul care nu mă simţise venind lângă el.

Şi mi-am mărturisit în acelaşi moment că spectacolul de jos era cel puţin tot atât de pasionant ca acel din văzduhuri.

Omul participa fascinat la toate zvâcnelile luptei. Ochii lui fulgerau crunt, se aprindeau de bucurie şi se întunecau de teamă; pumnii se încleştau cu unghiile înfipte în palmă; dinţii scrâşneau, iar respiraţia, pe rând, se îneca şi scăpa şuierătoare.

Am înţeles că şi el dorea cu tot sufletul biruinţa şoimului.

Tremura pentru dânsul şi ar fi aplaudat, ar fi urlat cuvinte de îmbărbătare şi chiote de aprobare, ca publicul matchurilor, frenetic şi redat barbariei primitive, de câte ori „campionul lui” cucereşte o parcelă din victoria decisivă.

Acum nu-mi mai puteam ridica ochii spre cer. Eram eu cel magnetizat – şi magnetizat de figura dureros torturată, în care citeam toate peripeţiile bătăliei aeriene, într-o identificare împinsă la paroxism.

Doamne! îmi tresări deodată în amintire. Din ce ceaţă se lămurea? Unde văzusem oare ochii aceştia, privirea

aceasta teribilă, electrizată de fluidul războinic, asemeni acelei înfăţişări înfricoşătoare a lui Alexandru cel Mare Macedoneanul, când încăleca pentru luptă, după cum îl zugrăvise odinioară bătrânul Plutarh? Cine era omul acesta? Cine erau necunoscuţii aceştia; el şi femeia din chilie, exilaţi în văgăunile munţilor, la trei poşte de cea mai apropiată suflare omenească?

N-am avut însă răgaz să dau ascultare întrebărilor din nou revenite. Căci figura necunoscutului, după chinuitoarea contracţie, deodată se destinse într-o eliberare şi mâinile deşirate s-au întins spre cer, ca şi cum ar fi voit să îmbrăţişeze în recunoscător extaz, nemărginitul spaţiilor. După elanul acesta şi irupţia triumfului din ochii de fosfor, am ştiut dinainte de partea cui se hotărâse izbânda.

Dacă am răsucit privirea spre cer, fu numai ca să mă încredinţez într-adevăr, cât de puţin mă înşelasem.

Vulturul cobora repede în diagonală, cu fâlfâiri ciunge de aripi, spre meterezele munţilor vineţi. Şoimul îl fugărea de-aproape, strângându-l în spirale scurte, lovindu-l înverşunat cu pliscul, smulgându-i fulgii şi istovindu-şi adversarul în sacadate şi tot mai grăbite asalturi. Retragerea deveni capitulare desăvârşită. Ghiceam panica victimei, după zborul dezordonat, mai încercând cu o ultimă avântare să se înalţe, şi brusc, prăvălindu-se cu aripile strânse. Au dispărut amândoi, îi înghiţiră văgăunile negre. Duelul mai continua poate, undeva, nevăzut şi crunt, într-o arenă neştiută de granit, până la agonia în spasmuri a pajurii rostogolită din superbia despotică a văzduhurilor şi aruncată hoit pentru viermi, de acel temerar condotier către care mersese instinctiv toată simpatia noastră.

Cerul rămase gol, profund şi impasibil.

Ideal câmp de bătălie, întotdeauna pur, niciodată spurcat de putreziciunea cadavrelor.

Da. Cerul rămase nefiresc de gol, adânc şi impasibil.

Abia în această tăcere pustie, când vraja fu ruptă şi când ochii nu mai avură ce urmări în vidul albastru, omul se întoarse şi mă văzu.

Nicio tresărire. Totul era din nou, în obrazul acela mort, pietrificat, nepătruns. Privirea coagulată. Trăsăturile de-o cadaverică neclintire. Buzele albe, uscate. Şi omul întreg, ghemuit, cu mâinile descărnate crucificate pe piept, ca şi cum l-ar fi zgribulit un frig iremediabil ori s-ar contracta să ocupe cât mai puțin, mai mizer şi mai invizibil loc spațiului.

— Minunată lecție de atac aerian! am vorbit într-o doară, ca să rostesc ceva şi să risipesc stingherealа dintre noi. Un aviator oricât de încercat, un as chiar, ar fi avut ce învăța din acest spectacol. Unic exemplar de curaj şi de agerime, şoimul!

Omul mă privi numai o clipă, cercetător. Cu o bănuială – mi s-a părut.

Dar a fost fără îndoială o părere şi altceva nimic.

Ochii căutau acum în altă parte. Poate în stâncile sure, care ne împresurau ca ziduri inexpugnabile de temniță. Sau, poate, nici nu vedeau nimic. De astă-noapte, de când am poposit rătăcit aci, târându-mi piciorul scrântit şi instalându-mă oarecum silnic în adăpostul necunoscuților cu chilia lor din stâncă, omul acesta bizar mi s-a părut că nu priveşte ca ceilalți oameni. Ochii trec absenți dincolo de obstacolul materiei. Văd în nevăzut sau urmăresc numai o halucinantă vedenie lăuntrică.

Singura dată când lumea exterioară i-a trezit un interes – şi încă până la chinuirea cea mai nebunească – a fost adineauri, în lupta care-a golit cerul. Nici nu-l recunoşteam pe cel de atunci, în acesta de acum. Nimic din convulsia trăsăturilor, din sclipetul focos al ochilor, din gestul extatic de libertate al celuilalt, nu supraviețuiau în acesta. În spectrul acesta.

Am mers alături. Eu şchiopătând. El zgribulit.

Toamna era târzie şi rece. Soarele revărsa o lumină palidă, melancolică şi epuizată de calorii. Sfârşit de anotimp, când ultimele flori cu ofilitele frunți înclinate pe piept, îşi fac rugăciunea de moarte.

Tăcerea acestor pustii şi înalte locuri, prăvălare de stânci încremenite după un cataclism geologic, sărace în vegetație şi fără suflare de vietate – ne înfăşură grandioasă, dar apăsătoare. Era greu să admiți că undeva veacul continuă, cu tumultuoasa rumoare a oraşelor, cu trepidație sonoră de uzine, cu porturi în care-au ancorat pacheboturi fluturând toate drapelele lumii, cu ediții de ziar strigate în toate idiomele noroadelor, cu revoluții şi festivități, semafoare şi stații de telegrafie fără fir, tripouri şi hipodromuri, cu sute de catastrofe şi splendide plaje, unde se soresc, în nisipul cald, răsfățații celor cinci continente şi somnolează, în confortabile leagăne de trestie împletite, femei ostenite de a nu fi făcut niciodată nimic... Viziunea aceasta sincronică a fiecărei clipe din acest veac, spectacol în care se amestecă irizând ca într-o oglindă cu mii de fațete, rasele şi peisajele, voluptățile şi suferințele, risipite într-o mie de mii de oraşe, de golfuri, de şesuri, de podgorii, de fiorduri, de sate, de sanatorii şi de cazinouri, de piețe şi de coline fertile, de uzine, de şantiere, de mine, de şcoli, de laboratoare, de ferme, policlinici, spitale; fugitivele aceste imagini diverse şi totuşi simultane, despărțite de zeci de mii de kilometri şi totuşi prezente; conştiința aceasta a vastului furnicar planetar, care mi s-a părut întotdeauna una din cele mai miraculoase achiziții ale veacului, devenea deodată absurdă şi ireală. Aici era numai o fortăreață de blocuri granitice, care zăvorau intrarea şi ieşirea spre veac.

Iar realitatea lumii de dincolo se înnegură ca niciodată îndoielnică.

Fără voie am strecurat o privire furişă spre culoarul

strâmt pe unde străbătusem din această lume, acum atât de îndepărtată, încât îşi pierduse certitudinea fiinţei.

Mă temeam, parcă, să nu descopăr intrarea viclean astupată, de-o stâncă, asemeni porţilor cu resort tainic, închise să mă reţină în captivitate eternă, ca în legendele cu peşteri de zmei, care mi-au înfricoşat copilăria. Netrebnică spaimă! Dovedind cât de repede se clătinase de ieri, lângă aceşti oameni, cumpătul lucid care delimitează realul de ireal, posibilul de imposibil.

Calea era, firește, liberă. Nimic nu se schimbase. Nicio trapă nu jucase în încheieturi secrete. Captivii de aici nu erau încercuiţi cu ziduri materiale. Erau numai prizonierii cine ştie căror invizibile şi nesfarâmate cătuşe.

În prag ne-am oprit. Înăuntru se auzea femeia.

Îndată tăcu. Ne simţise apropiindu-ne.

— Georges! chemă glasul mat.

— Mă scuzi un moment? îşi ceru iertare omul. Ia loc, te rog... îmi indică o bancă scobită în piatră. Am gângăvit nu ştiu ce întortocheată şi politicoasă mulţumită.

Erau nefireşti şi aceste exagerate formule convenţionale, în decorul de faţă turmentat şi ciclopic, între oamenii aceştia care din cine ştie ce tainică pricină evadaseră din civilizaţie, şi conservau din ea tocmai deşertăciunea reverenţelor celor mai desuete.

O asemenea impresie de neliniştitor, absurd m-a încercat numai acum câţiva ani, când vizitam un azil de foşti oameni; nebuni, maniaci şi paranoici.

Se afla acolo o femeie a cărei frumuseţe fusese celebră şi acum îşi sfâşia cămaşa, să se plimbe goală, zbârcită, cu sânii vineţi, pleoştiţi şi cu pletele sure despletite, urlând animalic după gratii. Se afla şi unul din cei mai inteligenţi şi mai subtili cărturari ai timpurilor, care răsturnase cândva cu mintea-i scăpărătoare principii ce păreau indestructibile, pulverizate de logica lui de oţel şi care acum, cinchit şi

hidos, scurma pământul cu unghiile şi mânca ţărână cu pumnii plini. Dar între toţi, mă înfiorase, cu deosebire, un paşnic grup de regi, de imperatori, papi şi preşedinţi de republică, discutând între dânşii cu cea mai ceremonioasă gravitate şi gratulându-se reciproc cu cele mai serenissime titluri protocolare.

Aceia nu mai păreau nebuni.

Odată acceptând titlurile pe care şi le atribuiau singuri, nimic din ideile, din întrebările şi logica conversaţiei lor cuminţi nu suna mai nebunesc decât conclavul unor adevăraţi regi, imperatori, papi şi preşedinţi de republică, autentici prin aşa-zisa graţie divină sau prin aşa-zisa voinţă naţională a popoarelor... Am fugit, fiindcă numai nebunia lor blândă şi inofensivă, între atâţia alţi demenţi furioşi, izbutea să clatine contagios şubredul discernământ între ceea ce este realitate şi ce e nălucire, ceea ce este şi ce ar putea fi. Lunecuşul chema ispititor. Un singur pas, un nesimţit pas, o subţire despicătură în armătura cumineniei de om teafăr, şi erai furat să accepţi dulcea lor nebunie din atât de puţin nebunescul lor sobor, întrucât regii, împăraţii, preşedinţii de republică şi toată suita lor, cu toate protocoalele şi ceremoniile lor, erau mai teferi la minte decât nebunii ospiciilor? Atât doar, că nebunia celor din aziluri era inofensivă; pe când sminteala celorlalţi, cu ale lor fapte, alianţe, ambiţii, războaie, o plăteau noroadele cu sânge şi lacrimi şi milioane de morţi. Atunci, când am ieşit din ospiciu, mi se clătinase şi mie cugetul, neştiind să mai fac deosebirea răspicată între real şi ireal; între nebunii dinlăuntru şi cei din afară, de dincolo de ziduri, care încă mai şi cârmuiau lumea.

De aseară, de când căzusem între aceşti schimnici ai deşertului de piatră, retrăiam aceeaşi neîncredere în propria-mi luciditate şi aceeaşi teamă de mine însumi. Se insinua perfid, ca începutul de panică treptată care

paralizează braţele celui mai sigur de el înotător când, sub apa calmă şi de amăgitoare inerţie, simte o altă apă vie, frământată de curenţi încropiţi şi reci, târându-l şi absorbindu-l, în ventuza unui aspirator. Tot ce vedeam de aseară încoace era atât de în afară de firesc!

Mi se pare că n-am spus...

Mă rătăcisem de ceilalţi tovarăşi, abia înaintam târând piciorul răsucit din încheietură. La ecoul altor paşi m-am oprit rezemat de un perete de piatră, să aştept. Singurătatea te îndeamnă, ca fiarele codrului, să pândeşti la cel mai mic sunet, bănuitor. Se apropia, coborând pridvorul. Oprindu-se şi iar pornind.

Omul vorbea şi gesticula singur!

Primul gând, când auzisem paşii scrâşnind pe piatră, a fost că-mi va ieşi în cale vreun pădurar, vreun cioban, poate un dezertor, un fugar, un evadat scos de sub scutul legilor celor de departe, de la câmpuri, unde există legi şi la fiecare pas veghează neînduraţii lor paznici.

Dar omul acesta vorbea singur!

Un pădurar, un cioban, un dezertor ori un proscris al legilor nu vorbesc singuri. Cântă, pândesc, tac sau hălăduiesc. Mi-am încordat auzul. Întâi n-am înţeles. Era atât de neaşteptat, nu ceea ce rostea, ci limba în care vorbea cu pustiul.

— *Sacre pays de malheur! Sacre*, *sacre pays de malheur*[1] /

I-am răsărit brusc de după uşorul de stâncă.

Gestul duşman cu care blestema dezolarea acestui ţinut steril căzu ca braţul unei fantoşe cu aţa ruptă. Omul amuţi cu ochii dilataţi în orbite. Dacă i-ar fi ieşit în cale o apocaliptică reptilă antediluviană, încă n-ar fi încremenit în mai mare stupoare. Un instinctiv reflex de fereală, de

[1] Blestemat loc nenorocit! Blestemat, blestemat loc nenorocit! (fr.).

retragere – mâna căutând o armă de apărare, absentă. Ne-am măsurat reciproc, fără prietenie. Examenul ne-a descoperit însă deopotrivă de inofensivi.

Strămoşul preistoric din noi, pitecantropul peşterilor, o clipă deşteptat şi gata de încăierare, aţipi iarăşi, făcând loc drumeţilor paşnici care eram.

I-am poftit bună ziua. Şi, arătându-i piciorul invalid, l-am întrebat încotro se află cel mai apropiat adăpost omenesc, lămurind că locurile îmi sunt cu desăvârşire străine. Bineînţeles, acestea toate, cum era firesc, în graiul băştinaş al acestui înalt ţinut carpatic, de unde au pornit cândva spre şesuri, pe urma bourului din stema ţării, ceata descălecătorilor.

Omul privi şi ascultă inert. Tot aşa cum aş fi vorbit unui surd şi aş fi aşteptat răspunsul de la un mut.

Am repetat întrebarea în limba în care îl auzisem blestemând.

Aceasta era.

De abia perceptibila tresărire îndată biruită, am văzut că, de astă dată, a înţeles. Dar răspunsul nu veni decât târziu, după o ezitare.

Politicos şi distant, în cel mai perfect idiom de pe *Boulevard des Italienes,* necunoscutul mă informa că locaş omenesc nu se află cale de trei poşte. Până acolo niciun drum: poteci doar, călcate de fiarele codrilor. Munţi, văi şi iar munţi...

Am privit consternat piciorul dureros sprijinit în pământ.

Îmi urmări privirea, îmi înţelese gândul, dar nu dădu niciun semn. Atunci i-am observat întâia oară nefireasa împietrire din obrazul scheletic. Pielea verzuie pe oasele scofâlcite, privirea sleită, buzele uscate, de iască. Şi hainele ciudate; vestonul uzat de piele, care fusese cândva negru, încălţămintea inclasificabilă, între opincă şi sandală,

pantaloni bufanți, de călărie sau de uniformă militărească, din acea inuzabilă țesătură mai tare ca pielea, şi în loc de ciorapi, obiele de pânză. Costum şi aspect de famelic vagabond: resturi eteroclite dintr-un pretențios – mi s-a părut – echipament sportiv, cum se pot vedea la cerşetorii cartierelor mărginaşe de porturi, după o razie polițienească de noapte. Dar capul descoperit, lăsând liber în suflarea vântului părul aproape alb, lipsa unui toiag şi a unei desage, indica îndestul că vagabondul sălăşluieşte undeva pe aproape, şi că nu e un trecător întâmplător. Era un localnic al acelor rătăcănii, ieşit de lângă coliba ascunsă după cine ştie ce vecin umăr de munte.

Tăceam cu insistență, aşteptând un cuvânt de ospitalitate.

Omul, ignorându-mi cu nepăsare voită prezența, se uită peste capul meu, spre cerul învăpăiat al amurgului. Acolo, cele din urmă rândunele întârziate păreau că izbesc în bolta de cleştar trandafiriu, cu încăpățânarea viespilor când vor să treacă prin geam.

Nu mai aveam ce aştepta.

Nici nu ştiam cum să-mi hotărăsc purtarea față de un asemenea om. Aspectul dovedea ultima treaptă a declasării; în schimb, glaciala politețe cu care mă alunga, dovedea o rafinată şi impertinentă bună creştere, distonând întru totul cu decrepitudinea vestimentară şi cu sălbăticia rătăcăniilor stâncoase din juru-ne. Am ales ceea ce socoteam o soluție maliţioasă. Cu resemnare exagerată de martir, ca să provoc compasiunea, am schițat gestul unei hotărâri deznădăjduite şi mi-am luat ziua bună, cerând iertare că i-am tulburat liniştea unei atât de solitare plimbări.

Mi-a răspuns pe acelaşi ton.

Un martor invizibil ne-ar fi crezut într-adevăr clienții unui ospiciu, asistând aici, în deşerticul decor granitic, cum ne întreceam în ascuțite încrucişări de amabilități distante,

ca doi consumatori de pe terasa unei cafenele din mai sus-amintitul bulevard parizian; cerându-şi scuze după ce au asaltat acelaşi unic scaun, la ceasul crepuscular de supraaglomerare, când cameloții strigă a patra ediție din *L'Intran, La Liberté* şi *Paris-Soir.*

Am pornit fără grabă, cum se cuvine la drum lung, spre văgăunile unde îmi arătase cu mâna întinsă direcția până la cel mai apropiat adăpost, dincolo de munți, de văi şi iar de piscuri.

Târâm, cu ipocrită şi exagerată suferință, piciorul.

Nădăjduiam să îmblânzesc, astfel, nepăsarea necunoscutului. Căci mai mult decât durerea, mă atrăgea îndărăt acum, enigma acestui străin. Îi simțeam privirea urmărindu-mă. Bănuiam şi lupta-i lăuntrică, îmi spuneam că în orice caz, dacă nu-l înduioşează suferința unui seamăn, va înfrânge, până la sfârşit mai tare, irezistibila ispită de a sporovăi câteva ceasuri, poate câteva zile, cu un providențial mesager al lumii civilizate.

Nu-l cunoşteam încă. îl judecam după mine.

Apelul din urmă întârzia. Iar noaptea cobora repede.

Înainte de a mă depărta dincolo de zidul stâncilor, am întors ochii. Omul se afla neclintit. Stană de piatră între pietre. Nu-mi rămânea nicio speranță. Se dovedea el mai tare. Nimic n-avea să-l mişte de acolo. Şi, de-a lungul spinării, mă strânse un fior, la gândul nopții ce mă aştepta într-un găvan de munte; la gândul drumului de a doua zi, cățărat pe povârnişuri, fără o coajă de pâine, fără o călăuză, cu glezna săgetată de sârme de foc.

— Afurisit individ! câinoasă inimă de piatră! *Sacre pays de malheur*!...

Acum eu vorbeam şi gesticulam singur...

M-a întrerupt din bombănirile de unul singur, ajungându-mă din urmă, când nu-l mai aşteptam. Gâfâia. Cu mâna descărnată îşi apăsa pieptul, se opri să-şi adune

respirația întretăiată, ca să poată vorbi.

Cedase – îmi mărturisi – unei porniri mai tari ca el. Omeneşte explicabilă şi poate vrednică de laudă, dar, din punctul lui de vedere, absurdă... Totul îl obliga să mă lase să plec. Ba chiar să mă depărteze cât mai neîntârziat. El nu se afla doar aici pentru a primi oaspeți... Se izgonise în acest singuratic refugiu, fiindcă întâmplări care nu mă pot interesa l-au îndemnat să rupă pentru totdeauna orice legătură cu lumea. De îndelungă vreme nimeni nu-l tulburase... Iar acum alerga singur după cel dintâi om, care îi violase nepoftit, retragerea. Îşi dă seama că va regreta amar mâine. Dar mă considera un gentilom, după puținele cuvinte schimbate adineauri. Îmi oferea, aşadar, ospitalitatea cu o singură rugăminte. Să nu-l întreb nimic. Să nu iscodesc nimic. Când voi pleca să uit drumul pe unde am venit. Să-i uit existența. Nu era cine ştie ce supraomenesc sacrificiu. Pentru lumea de unde veneam şi la care aveam să mă întorc peste câteva zile, existența lui de aici e de tot atât de infimă importanță, ca prezența unui vierme într-un măr. Pe când pentru el, lumea aceea!...

Nu-şi isprăvi gândul.

Poate nu găsea cuvântul cel mai potrivit sau poate orice cuvânt omenesc îi părea prea neputincios şi uzat. În întunecarea repede nu-i mai vedeam fața. Dar, din suspensia glasului surd, am putut să înțeleg că într-adevăr lumea aceea de unde se exilase însemna acum pentru dânsul ceva plin de groază şi de oroare.

Când îşi reluă firul spuselor, cu aceeaşi voce egală, amorfa, dinadins lipsită de accente patetice, fu ca să adauge că, în dorința oarecum dezordonată, să-mi anunțe o hotărâre pentru el atât de bruscă, nu se rostise cum trebuia. A pomenit numai despre existența lui. Şi voise să spună: „*Despre existența lor”.* A lui şi a tovarăşei sale, fiindcă se aflau doi.

Pe urmă tăcu.

Aşteptă.

În înnoptarea albastră şi densă, în zadar căutam să-i descifrez obrazul, pe care după glas, îl ştiam devastat. îi simţeam numai ochii sfredelindu-mă întrebător.

I-am prins mâna inertă. Am scuturat-o bărbăteşte. I-am jurat să primesc legământul şi să nu-l calc sub niciun cuvânt.

Mărturisesc că, în aceeaşi clipă, am şi gândit că-mi iau un legământ uşor, de care mă va desface el singur. Se temea să nu-l întreb? Să nu-l iscodesc? Dar n-aveam de ce să-l întreb. N-ar fi folosit aceasta decât să-l închid mai precaut şi mai ostil, în crusta lui. Fiindcă ştiam din proprie experienţă că nimic nu pecetluieşte o confesiune care e gata să expire pe buze, ca nerăbdarea imprudentă a copiilor când deschid florile înainte de vreme. În loc de miracolul violat cu de-a sila, aceşti copii – ca o pedeapsă a nerăbdării – descopăr mai întotdeauna, în interiorul pângărit de degete, un biet pistil, crud şi inform ca o larvă.

O confesiune nu vine decât când i-a sunat ceasul.

Bărbierul regelui Midas, supus poate celor mai crunte cazne, n-ar fi mărturisit călăilor înfricoşătoarea taină că stăpânul său poartă urechi de măgar. A spus însă singur, când nu-l întreba nimeni şi tocmai fiindcă nu-l întrebase nimeni; a spus-o urechii scobită în pământ, de unde au răsărit mai apoi trestiile cu al lor foşnet trădatnic.

Aşa judecasem. Iar împotriva aşteptării, această spovedanie întârzia.

De aseară, nici omul, nici femeia, ferecaţi în ermetica lor taină, nu-mi serviseră decât întrebări şi răspunsuri vătuite în formule de politeţe. Îmi fu dat, astfel, să experimentez întâia oară cât de subtilă armă de disimulare poate însemna această perfectă politeţe, înţelegeam, în sfârşit, cum neamurile cele mai secrete ale lumii, noroadele

Asiei, dezarmează îndeobşte violenţa cea mai provocatoare a cuceritorilor şi ispitirile lor cele mai viclene, răspunzând cu aceeaşi egală, savantă şi complicată ceremonie, care lasă timp gândului să rămână mereu tăinuit şi treaz, în defensivă. Hotărât, aceşti Robinsoni ai munţilor, oricine vor fi fost în cealaltă viaţă a lor – criminali, eroi, ori numai victime – nu erau plămădiţi dintr-o humă de rând. Oricum va fi fost taina care i-a adus aici – sublimă sau odioasă – ştiau să şi-o apere cu armele lumii din care veniseră.

— Un masaj cu această decocţiune de ierburi, cred că va putea înlocui în lipsă, alt medicament... Elsa pretinde că e un leac suveran, scumpe domn.

M-am ridicat de pe banca de piatră, înclinându-mă cu respectuoasă recunoştinţă, necunoscutei.

Omul aşează, pe marginea lespezii, o ulcică de lut, din care se răsfirau aburi cu o aromă dulce-amăruie. Femeia lămuri, folosind în chipul cel mai firesc o autoritate severă şi proteguitoare în acelaşi timp, de mult încercată şi expertă infirmieră.

— O fricţiune de un sfert de oră. Apoi, cu restul lichidului, o compresă. Mâine, articulaţia va fi degajată, şi poimâine, îndestul de... îndestul de...

— ... îndestul de restabilită ca să suporte un drum de trei poşte! M-am grăbit să trag concluzia, cu un surâs stupid, când am crezut că înţeleg sensul pauzei.

— Domnule, mă readuse femeia la realitatea cuviinţei ce-i datoram, n-am voit să spun aceasta. Eşti oaspetele nostru, stimate domnule, dacă mizeria de aici poate oferi cuiva ceea ce se numeşte ospitalitate. Nu vei pleca, odată ce ai acceptat-o, decât atunci când vei fi cu desăvârşire valid. Mi se pare că Georges a stabilit lucrul acesta îndestul de lămurit cu dumneata...

Am simţit că roşesc sub asprimea usturătoare a lecţiei.

Dacă omul mă primise acolo, călcându-şi voinţa, cum mi-a mărturisit, femeia mă acceptase încă mai în silnicie. Cum nu contenea să mi-o arate mereu. Îmi oferise un medicament. Era singurul mijloc să se dezbare mai repede de prezenţa mea, fără să calce orânduielile bunei ospitalităţi. Atât şi nimic mai mult.

Totuşi, astăzi dimineaţă, când apăruse în haină mai îngrijită, cu părul de culoarea caldă a spicului, adunat mai strâns la ceafa şi cu unghiile netezite, am crezut o clipă, după aceste semne de cochetărie feminine, că voi găsi o aliată cu voinţa şovăitoare. Dar încă o dată mă înşelasem.

Omul era numai rece, enigmatic şi absent; concentrat în gândurile care-l ţintuiau veşnic aiurea. Femeia era de o autoritate poruncitoare şi de o ostilitate inflexibilă, ca lama zbârnâită de oţel. Nici de astă dată nu i-am putut suporta privirea cenuşie şi dură.

Vorbi, fără nicio prietenie:

— Am prescris nemişcarea, onorate oaspe, ca să nu oboseşti articulaţia. Dumneata n-ai ascultat. Ai plecat să ne cercetezi domeniul. Dacă întreprinzi o anchetă pentru a controla mijloacele de evaziune de aici, te previn că te osteneşti de prisos. Nici nu intră cine vrea; nici nu rămâne cine vrea, scumpul meu domn. Şi nici nu pleacă cine vrea şi când vrea.

— N-am vrut să evadez, doamnă! am cercat să întorc dojana în glumă. M-am predat; *kaput!* Şi nu plec decât atunci când voi primi ordinul de eliberare.

Privirea femeii îmi răspunse în locul vorbelor, dreaptă şi rece, ca o lance. Ea nu accepta tonul acesta.

De aceea am explicat adevărata pricină părăsind definitiv intenţiile glumeţe:

— M-am depărtat numai câţiva paşi... Pe urmă, am întârziat. Reţinut de un spectacol rar pentru mine care vin de la câmp şi de la prozaicele noastre desfătări urbane. O

luptă între un şoim şi un vultur... Poate să confirme şi... şi... (nu găseam cuvântul) şi „domnul”, că era un spectacol într-adevăr pasionant.

— Georges! se întoarse femeia cât era de înaltă şi superbă, încât veşmântul simplu şi sărac de ermită a munților păru o mantie princiară. Te-am rugat a nu ştiu câta oară, *mon anii*, să înceteze oroarea aceasta! Sunt sigură că iar i-ai dat drumul la *Vieux Charles.*

Ca să se convingă, făcu numai câțiva paşi, până la cuşca înaltă, cu gratii subțiri, pe care n-o observam, lipită în flancul chiliei de piatră.

Uşa era dată în lături; cuşca goală.

Elsa îşi încrucişă brațele arămite de soare peste veşmântul drapat:

— De ce te torturezi singur, Georges? Numai de acest amuzament inutil şi crud nu ai tu nevoie acum. Acum şi aici.

Admonestarea femeii era în aceeaşi vreme severă şi ocrotitoare.

O infirmieră tot aşa îşi mustră convalescentul recalcitrant...

Nepotrivită împerechere de oameni! – mi-am spus. El, arăta lângă femeie, încă mai subțire şi mai firav, cu nervii istoviți într-o pasivă apatie, ca o zdreanță umană distrusă de întâmplările care-l vor fi adus aici. Ea, orgolioasă, sumețind fruntea înaltă, îl domina ca o neîmblânzită vietate, care nu ştie să se încovoaie deprimării şi e gata, pentru nefericirea lor, să provoace tot restul universului. L-am asemuit, în clipa aceasta scurtă, cu acele monstruoase împerecheri din subsolul regnului animal, păianjeni şi scorpioni, sau insecte ca *Mantis religioasa,* unde femeia e mult mai arătoasă şi mai voinică, iar bărbatul mai firav la înfățişare şi prea îndată stins de puteri. Şi mi-am amintit cu un soi de repulsie, că la aceste arahnide sau insecte, de

obicei femeia îşi devoră masculul, după încheierea festinului nupțial.

Omul înclinase fruntea ca un vinovat prins asupra faptului. Cu un fel de râs bătrân şi înfiorător, cum arată unele cranii hilare din travestiurile de carnaval, care fac copiii să țipe în convulsii de groază şi să se ascundă agățându-se de poalele mamelor.

— Elsa!... Nu puteam să suport! încercă să invoce o scuză. Se zbătea în cuşcă şi scâncea, l-am dat drumul... Pentru el libertatea... cerul...

Femeia strânse din umeri:

— Libertatea... cerul!... Dar nici nu pretind altceva, mon anii, *decât s*ă-i dai o dată pentru totdeauna drumul. Nu vreau să-l mai văd venind îndărăt!

Mi s-a părut că numai printr-o încordare de voință, prin acea armătură a cuviincioasei creşteri care interzice exploziile violente, de mânie, femeia s-a abținut să nu bată din piciorul cuprins în sandală şi înfăşurat în curele subțiri, când a poruncit: „Nu vreau!...”

— Nu-l chem eu! făcu bărbatul un gest obosit şi resignat, de neputință. Nu-l aduc eu. Vine singur. De câte ori nu l-am alungat şi de câte ori nu s-a întors singur?... O ştii prea bine, draga mea Elsa...

Pe urmă, întorcându-se către mine, cu glasul iarăşi amorf:

— Te rog, domnule, să scuzi această ridicolă dispută de menaj. E singura neînțelegere dintre mine şi Elsa. *Vieive Charles* e un şoim... Poate cel care lupta adineauri... L-am găsit pui, cu piciorul şi aripa ruptă, târându-se printre stânci. L-am vindecat şi l-am crescut. Vreau să-l alung şi se întoarce. E tot atât de fidel, pe cât e de brav... poate că adineauri era el, poate era altul. Îi dau drumul. Lipseşte o zi, două... pe urmă se întoarce. Mă simt în drept a crede că nu revine decât după ce a săvârşit o ispravă de ale lui... Elsa

socoate că e o cruzime. Eu îl absolv. Înțeleg cu totul altfel. Îşi îndeplineşte misiunea lui de şoim. Atacă... Desfide primejdia... Nici dumneata, nici Elsa nu puteți înțelege.

— Eu înțeleg perfect! Am protestat energic, apăsând pe cuvinte, fiindcă un gând, o bănuială, deocamdată nemotivată, mijise încă de aseară în dosul frunții. Înțeleg, căci am zburat şi eu cândva.

Amândoi întoarseră ochii, în acelaşi timp şi în aceeaşi încruntare de sprâncene.

Eu am continuat cu nevinovăție, prefăcându-mă că n-am surprins nimic din tresărirea lor, repede stinsă.

— E o poveste acum îndestul de veche. În timpul războiului, pe front... Câteva zboruri, câteva atacuri, un Taub*e dob*orât. Peripeții despre care nimeni astăzi nu-şi mai aminteşte... Dar înțelegeți că, după aceasta, sunt şi eu în măsură să cunosc ceva din voluptatea unei asemenea lupte în văzduhuri. Mărturisesc, adineauri, am participat cu aceste suveniruri de fost aviator rezervist, la victoria şoimului, despre care am înțeles că se numeşte Vieux Ch*arles. Acum, j*udecând mai rece, găsesc însă că exagerăm, când atribuim animalelor şi păsărilor în luptă, un sentiment, o premeditare şi un cuget, identice cu ale noastre, omeneşti. Mobilul actelor noastre – hai, să le zicem eroice! – e întotdeauna ceva mai nobil. Datoria, gloria, jertfa de sine!... Totul la ele se reduce însă la cruzime şi la instinct. Adeseori e numai o ferocitate inutilă. Simpla exercitare a puterii care se cere cheltuită. Ceea ce numim noi curaj, e la ele, în fond, un simplu şi stupid instinct de distracție. Între admirabil şi odios, nu rămâne decât o nuanță. Depinde de timp şi de mobil.

Ucideai pe front – decorație şi citație pe corp de armată! Ucizi acum, curtea cu juri şi oprobriul public!...

— Este ceva adevărat în tot ce spui dumneata... recunoscu femeia milostivindu-mă întâia dată cu o privire

indulgentă.

Omul ascultase, însă, indiferent.

În ochii coagulați, străpungând marea şi iremediabila osteneală, am crezut că citesc o compătimire plictisită. Tot aşa cum ascultă un savant, invitat într-un salon monden, inepțiile unei femeiuşte care vrea să epateze maestrul cu rudimentele sale de cunoştințe pigulite dintr-un manual de inițiere. îl scârbiseră desigur într-atât opiniile mele, încât ne întoarse spatele şi merse cu paşii lui zgribuliți spre o lespede mai depărtată, unde se aşează, cu obrajii scofâlciți în pumni şi cu coatele sprijinite pe genunchi.

Femeia întârzie o clipă. M-am simțit jignit de privirea rece cu care mă drămăluia, ca pe un obiect neînsuflețit şi de o atât de mizeră importanță! Gura senzuală şi umedă, care, împreună cu părul de culoarea caldă a aurului, alcătuia singurul semn de feminitate în această făptură tranşantă şi orgolioasă, strânse buzele devenite deodată subțiri şi acide, într-o schimă de dispreț, menită să pună din nou distanța interastrală dintre noi. Absurd, ca o revanşă, am vrut să-mi imaginez gura aceasta rugând, implorând sau muşcând într-un suspin de voluptate, ca şi cum închipuirea-mi răzbunătoare ar putea s-o umilească şi s-o coboare de pe soclul arogant. Dar imaginea refuză să se precizeze. N-o îngăduia nimic din înfățişarea-i atât de austeră şi mândră, care îi prefăcuse chiar veşmântul sărăcăcios în mantie princiară.

Pasiunea unei asemenea femei – am gândit – trebuie să devasteze total, ca acele nefaste şi teribile forțe ale naturii care nu lasă în urmă decât un peisaj calcinat şi pentru totdeauna sterp.

Îmi trecu pe dinainte, în foşnetul hainei albastre. Voiam să văd şi această haină, aşa cum era într-adevăr; un dreptunghi de pânză decolorată, abia prinsă în câteva împunsături de ac şi susținută cu un biet şnur încins peste

şolduri – şi, totuşi, veşmântul păstra prestigiul de somptuoasă mantie.

Mă simțeam ridicol şi vrednic de milă, lângă ulcica de lut, din care nu mai fumega acum aburul răcit.

Cine sunt? Mă tortura din nou întrebarea. Ce a însemnat oare solidaritatea aceasta a bărbatului, cu isprăvile aeriene ale puiului de şoim şi ce a însemnat antipatia femeii pentru acest corsar al văzduhului?

Am ridicat ochii. Ne-am văzut tustrei, în vasta singurătate a stâncilor, izolați în trei lumi deosebite şi poate – nu poate, sigur – ostile.

El, cu obrajii în pumni, uitându-se neclintit în piatra stearpă. Ea, cu spatele rezemat de uşorul chiliei, cu brațele încrucişate, învăluindu-l într-o privire teribilă şi dulce: plină de iritare şi de proteguitoare compătimire. Iar eu, străinul nepoftit, martorul incomod şi stupid, al unei drame care mă depăşea.

Căci, de aceasta, nu mai aveam nicio îndoială.

Întrebarea de aseară şi chiar de adineauri – cine sunt? – îşi pierduse însemnătatea. Nu cine sunt interesa, ci, neînțeles şi absurd, îmi părea că există ceva atât de puternic, încât să-i țină printr-o cumplită eroare, înlănțuiți într-acelaşi destin comun. Oricine vor fi fiind şi orice taină ispăşesc aici, cert este că nu se află legați prin nimic idilic. Sub pojghița ghețoasă a strictei politeți dintre aceşti oameni, îmbrăcați în zdrențe şi binevoind a nu se coborî până la familiaritatea unei tutuiri, străbătea o animozitate mai neîmpăcată ca aceea care împinge brutal, amanții sau soții de la periferia umanității, să-şi vitrioleze obrazul şi să se încaiere de chică, să-şi strivească oasele, ca eroii atâtor procese de la curtea cu juri.

Dacă se iubeau cumva (şi privirea femeii, indulgentă şi aspră în aceeaşi vreme, dovedea în felul ei pasiune orgolioasă şi de o demoniacă voință), dacă se iubeau, viața

lor o plătea crunt. Erau două lumi adverse, pândindu-se, pipăindu-se; două elemente iritate ale naturii care s-au căutat prin contrast, s-au întâlnit spre nefericire şi vor sfârşi prin exterminare.

Îmbrăţişările lor, mi le-am închipuit ucigaşe şi amare, voluptatea lor acră, cu dezmierdări care se prefac în scrâşnet omucid.

Din aceste meditaţii m-a deşteptat un fâlfâit mătăsos de aripi. Cu precizia unui minuscul avion aterizând, şoimul coborî pe acoperişul cuştii.

Şi îndată răsuci în căutarea stăpânului capul vioi, pliscul curb şi ochii rotunzi ca bilele de onix. Penele pieptului erau stropite de sânge. Ghearele încă ude. Vivacitatea plină de neastâmpăr a privirii era într-adevăr a unui victorios în care nu s-au potolit frigurile luptei. El singur aducea aici nu ştiu ce înfăţişare de francheţă şi de bravură, de fără de grijă şi puritate, cum stătea firesc în aceste înalte şi limpezi locuri. Ceilalţi, noi?...

Vieux Charles! mi-am cerut în clipa aceasta iertare mută, pentru rechizitoriul în care eu, nevrednicul om al câmpurilor, trândav şi laş în existenţa-mi de larvă, găsisem drept să te osândesc! Cine ar rezista oare acelui efluviu de energie nervoasă, ochilor ce nu cunosc înfricarea, agerei răsucituri de privire inspectând fortăreaţa noastră de piatră, fidelităţii atât de simple, cu care te-ai întors din libera vastitate a spaţiilor?

Femeia păşi şi trânti uşa cuştii, cu vuiet sec.

Şoimul îşi zburli penele agresiv, cu aripile deschise de atac şi cu pliscul furios căscat.

Se înfruntară amândoi străpungându-şi privirile într-o încordare îndeopotrivă de crudă. Cum se urau! Ah! Cum se urau! Şoimul tremura, gata să zvâcnească. Am vrut să strig: „Păzeşte ochii” – ştiind că acolo va lovi întâi. Dar n-a fost nevoie. Penele şoimului căzură treptat, aripile se strânseră,

ochii ocoliră în altă parte; iar pasărea cerului fii umilă şi mizerabilă, sub cealaltă privire, ca un pui rebegit de curcă. Femeia îl apucă de o aripă şi-l zvârli cârpă, departe. *Vieux Charles* se ghemui într-un ungher de piatră, cu mersul ciumpav şi grotesc, cum calcă stângaci pe pământ toate păsările înălțimilor.

Atunci mi-am adus aminte de om.

Văzuse şi nu se clintise. Îmi păru că râde surd, cu râsul acela, bătrân şi inuman, care mă înfiorase.

E un nebun, un biet nebun! – am hotărât, de astă dată, definitiv. Amândoi sunt nişte nebuni şi nimic mai mult! Aş face bine să-mi strâng cât mai repede catrafusele de aici, să-i las cu nebunia lor, cu şoimul acesta laş şi nevolnic, cu taina lor care va sfârşi în una din dimineţile acestea, încleştându-şi unghiile unul în gâtul celuilalt.

Tăcerea era de o măreție solemnă. Cerul boltit de o străvezie cristalică. Totul înalt, calm şi impasibil ca eternitatea.

Numai viața omenească şi aici, ca oriunde, se zvârcolea hidos ca o larvă tăiată, căutând să-şi unească jumătățile despărțite într-un dezgustător spasm.

Am trecut pe lângă om, cu ulcica mea ridicolă de leacuri, să-mi fac undeva, la loc ferit, oblojelile atât de sever poruncite. Şoimul se trase la picioarele omului. Iar omul îl îndepărtă lovindu-l înciudat, cu râsul lui bătrân şi înfricoşător, cu glasul lui surd:

— Şi tu, netrebnicule?... Aşadar, şi tu!...

Şoimul ridică ochi omeneşti şi trişti. Se apropie, neînțelegând dizgrația. Îmi părea că imploră explicarea pentru vina pe care nu şi-o cunoştea. Când se tupila, umil, aproape, omul cu obrajii în pumni îl privea de deasupra un răstimp, ca pe o jivină curioasă şi vrednică de cea mai nemilostivă scârbă, apoi îl rostogolea cu piciorul:

— Şi tu, netrebnicule?... Haha! Aşadar şi tu!...

Ah, ah! râsul acesta rău ca râsul puşcăriaşilor când le-a intrat pe uşa temniței, tovarăş nesperat, fostul lor aspru judecător, prăbuşit în aceeaşi egală infamie. Toți de aici sunt nebuni. Şi pasărea e molipsită de nebunia lor, întorcându-se de bunăvoie la tortură, în loc să-şi ia zborul pentru totdeauna, în cerul pretutindeni deschis.

Înfăşurându-mi improvizate pansamente din batistă şi din pânza cămăşii sfâşiată, nu mai doream acum să aflu nimic. Doream numai să scap cât mai repede de acolo, să-mi văd de drum, să revin la lumea aceea care mi se părea, din aceste văgăuni de munte, cu desăvârşire inaccesibilă. Eram vindecat definitiv de „liniştea calmantă a naturii". Căci, oricât de jalnică şi de nevrednică socotisem vreodată viața ticăloaselor târguri, mi se părea acum paradiziacă față de iadul nefericitelor trei vietăți din închisoarea lor cu vinete creneluri.

După ce-am sfârşit să-mi înfăşor pansamentele, m-am cățărat pe o stâncă mai înaltă, însetat să văd zările la care mă voi întoarce mâine, poimâine, cât mai curând.

Piscurile se etajau spre vale în amfiteatru. De pe vârful acela pleşuv, se orânduiau în jos alți munți cu ale lor nepătrunse păduri, iar departe de tot, în negurile albăstrii, nu se vedeau, dar se ghiceau şesurile, cu şerpuiri sclipitoare de ape şi cu reconfortantele oraşe unde oamenii mulțimilor nu rămân niciodată singuri.

Gândul mi l-a rostit cu glas tare, omul răsărit lângă mine, fără să-l simt. L-a rostit aproape cum l-aş fi vorbit eu:

— Aici vin să privesc spre viața celor de departe... Să privesc şi câteodată s-o regret – ...

— Şi ce te opreşte să te întorci? am replicat, aproape fără să-mi dau seama de imprudența întrebării cu care îmi călcam legământul.

Omul făcu un gest ostenit cu mâna. Şi, îndată, îşi strânse brațele zgribulite. Vorbi, ca să-mi schimbe firul

gândurilor şi să înlăture răspunsul la întrebare:

— E într-adevăr minunată priveliştea de aici! Mă întreb câteodată, ce fel de oameni sunt aceştia din ţara dumitale?... Cum trăiesc?... Ştii că pentru noi, orice ţară e un fel de Franţă mai prost întreţinută şi populată cu profesori de limbi bizare... Dar ceea ce iubesc mai mult să privesc e atunci când se ridică negurile, înainte de răsăritul soarelui. Atunci totul e acoperit ca de o zăpadă albă, peste care aurora pune o lumină trandafirie ca pe un peisaj polar, cu banchize şi ninsori eterne.

— Ştiu! i-am luat vorba din gură. Tot aşa este priveliştea deasupra norilor, când te-ai înălţat cu avionul la două şi trei mii de metri... jos plouă, e posomorât şi umed; deasupra, dai deodată în soare şi în senin veşnic, iar norii par, într-adevăr, dedesubt, o banchiză nesfârşită, cu zăpezi nepângărite de pas omenesc. Dumneata trebuie să le cunoşti acestea prea bine...

— De ce numaidecât să le cunosc?

— Fiindcă sunt sigur că şi dumneata ai zburat! am dat drumul îndrăzneţ bănuielii mele, devenită certitudine.

Omul râse, cu râsul acela bătrân şi insuportabil:

— Ce fel ai pronunţat cuvintele: „... Sunt sigur că şi dumneata ai zburat!”... Parcă m-ai accepta cu un fel de generozitate, în legiunea zburătorilor dumitale! Unde sunt atâtea mii, mai meargă şi nenorocitul acesta!... E o cursă pe care vrei să mi-o întinzi? Crezi că aşa, ai să-mi storci ceva şi ai să-ţi satisfaci curiozitatea care te roade de ieri?...

Făcu o pauză.

Acum nu mai vorbea cu nepăsarea politicoasă şi distantă de ieri. Glasul era rugător. S-ar fi spus că se teme de el şi că apelează la generozitatea mea, să nu-l târâi unde se simte lunecând fără scăpare.

— Te-am rugat – continuă te-am rugat să nu întrebi nimic. Să nu iscodeşti nimic. M-am încrezut în cuvântul

dumitale.

— Dar nici nu întreb! mă apărai cu aceeaşi siguranţă cutezătoare, fiindcă simţeam cum vine spre noi ceasul confesiunii. Nu întreb; sunt sigur! Şi, ca să dovedesc că n-am iscodit, şi că toată convingerea mi s-a oferit singură, sunt gata oricând să explic. Ştiu că ai zburat fiindcă cugeţi şi simţi ca un zburător!

— Ta – ta – ta! Interesant!... Cârpa aceasta, un zburător! făcu omul, arătându-şi braţele descărnate şi toată înfăţişarea mizerabilă. Eşti după cum văd, un jude-instructor foarte fantezist.

— Nu sunt jude-instructor, şi nu sunt deloc fantezist! am răspuns ofensat pentru această desconsiderație a calităților mele de inchizitor. Las la o parte episodul cu şoimul. Deşi, atât numai, ar fi destul ca să îndreptățească o convingere!... Dumneata ai participat la lupta aeriană a şoimului cu vulturul, cum ar fi participat, irezistibil, orice pilot de pe un aparat de vânătoare. Dar există altceva încă mai sigur... Ieri seară, când am vorbit despre toamna înaintată, eu am spus o prostie. Că n-ar fi plecat încă lăstunii. Confundam. Dumneata m-ai corectat. Mi-ai amintit că lăstunii au plecat demult, de la finele verii, odată cu pitulicile, grangurii şi privighetorile. Mi-ai dovedit că ceea ce eu crezusem că sunt lăstuni, erau rândunelele care rămân printre ultimele păsări călătoare... Şi mi-ai amintit viteza zborului de la cincizeci de kilometri pe oră în sus. Mi-ai vorbit şi despre alte păsări care zboară cu o sută cincizeci pe oră, inițiindu-mă în taine la care nu m-am gândit niciodată: fiecare cât rezistă, cum caută să învingă diferite dificultăți de zbor şi de osteneală...

În sfârşit, a fost singura chestiune care te-a însufleţit, fără să prinzi de veste. Tot timpul, şi aseară, şi astăzi, ai tăcut – în afară de atunci. Era nevoie să fiu judeinstructor – şi încă fantezist – pentru a înțelege? Explicația venea

firească. Toate aceste observații la care ai fost constrâns în singurătatea unde te afli: viteza zborului, direcţia şi ordinea de migrațiune, în fine, toate amănuntele insesizabile pentru profani, indicau un ochi, un fel de a judeca şi a simți, care trădau omul care a zburat. Am înțeles că prin aceasta, fără să vrei şi fără să-ți dai seama, ți-ai satisfăcut o trebuință imperioasă de a reduce lumea ce te înconjoară la problemele care te preocupă, ori te-au preocupat cândva, aşa cum un matematic gândeşte şi simte aritmetic, reducând frumusețea, problemele existenței, muzica, tot spectacolul lumii, la calculul celor patru operații. Asta e tot! După cum vezi n-a fost nevoie să întreb. Nici să iscodesc... Concluzia s-a oferit singură. Aş fi curios să aflu cum m-ai putea dezminți! am sfârşit cu un surâs triumfător.

Omul tăcu, privind cu ochii coagulați în depărtările sinilii.

Toată figura reintrase în neclintirea de totdeauna, aşa cum melcul se retrage în crustă. Degetele osoase răsuceau însă un fir destrămat al hainei. Numai acest neînsemnat amănunt mi-a fost îndestul ca să înțeleg neliniştea care fremăta sub atât de împietrită înfățişare.

— Poate că ai dreptate... încuviință într-un târziu.

— Mă mulțumesc şi cu acest *poate*... Deşi pentru un adevărat zburător, cuvântul a fost şters din vocabular. Lindbergh n-a spus: poat*e voi* sosi, poat*e voi* traversa Atlanticul, poat*e voi* ajunge la ora cutare!... A fixat ora şi minutele când va sosi, şi a sosit cu adevărat la ceasul fixat, cu aproximație de zece minute... Cu zece minute mai devreme...

— Cine e acest Lindbergh?

„Cum, nu ştii?" eram gata să întreb, scandalizat de atâta ignoranță.

Pe urmă mi-am explicat că în pustiul de aici era firesc poate să nu fi aflat nimic despre numele şi fapta aviatorului

american. Am reținut însă amănuntul, spunându-mi că va servi pentru a fixa o dată. Vieţuitorii aceştia din pustietăţile de aici, rupseseră, aşadar, legătura cu lumea, în orice caz, mai mult de un an. Şi, admirându-mi aptitudinile de jude-instructor, în progres de la un ceas la altul, am răspuns recitând cu placiditate, ca un aliniat din Larousse:

— Lindbergh e un tânăr american, de douăzeci şi ceva de ani, care a traversat vara trecută, Atlanticul... singur şi cu o pălărie de pai. Abia câteva zile, după dispariţia lui Nungesser şi Coli. O! A fost la Paris un moment care nu se poate uita niciodată. Toţi îl aşteptau, dar nimeni nu credea într-adevăr că va ajunge... Cu zece minute înainte de ceasul hotărât apare un avion. Aterizează ca la el acasă. Coboară un băieţandru înalt cât o prăjină, după ce scotoceşte în carlingă ceva – îşi căuta pălăria de pai. Şi se prezintă cu simplitate: „Eu... Lindbergh". Lăcrimau oamenii pe stradă de emoţie, dar poate mai mult plângeau parizienii pentru Nungesser.

Omul nu se clinti, cu bărbia prinsă în pumni, deasupra depărtărilor vaste, neliniştitor de goale şi mute.

Vorbi târziu ca pentru el singur, cum îl surprinsesem vorbind ieri:

— Cineva a trecut Atlanticul!... Şi n-a fost un francez?... Nungesser a dispărut... Aşadar trăia. N-a căzut în război...

— Nu! am răspuns, deşi nu mă întrebase (în aceeaşi vreme notam această dovadă de ignorare, care îndepărtă peste toate prevederile, data când omul se desprinsese de restul universului). Nungesser n-a căzut în război, dar a căzut tot aşa de grav cum ar fi murit pe front, încercând să dea Franţei gloria celui dintâi zbor peste Atlantic... De altfel, bătălia aerului, se poate spune că n-a contenit. A schimbat numai de front. Dacă nu se dau lupte cu mitraliere, se dau pentru a cuceri distanţele. Lindbergh a trecut cel dintâi

Atlanticul. După el Chamberlain. După Chamberlain alți aviatori, germani aceştia, au făcut drumul îndărăt, din Europa în America. Şi alți americani au traversat Pacificul... Ar trebui să citez un întreg anuar al aviației mondiale, ca să enumăr toate recordurile, lupta aceasta într-adevăr eroică pentru a stăpâni văzduhul. E o cursă grandioasă... Ce importă deci un mort, doi, o sută şi o mie de morți? După ei rămâne fapta şi după fapta lor, pentru amintirea oamenilor, legenda, ca după un Guynemer.

— *Hein?...*

Omul se afla cu obrazul coborât de tot spre pământ şi cu ochii apăsați în podul palmelor.

Am crezut că n-a auzit. De aceea am repetat:

— ... ca după un Roland Garros sau după un Guynemer.

Omul ridică spre mine o față mai albă ca varul, cu ochii stinşi, de orb. Şi deodată obrazul se crispă în râsul acela al său, neomenesc. Întrebă surd, cu o curiozitate sarcastică:

— Există o legendă Guynemer?

— Dacă există o legendă Guynemer? i-am smuls cuvintele de pe buze cu înfocare, fiindcă era numele celui mai pur şi mai legendar dintre eroii văzduhului. Dar pe ce lume ai trăit domnule? m-am indignat, ridicându-mă în picioare de pe blocul de piatră şi gesticulând înălțimilor. Te compătimesc, dacă nici nu i-ai auzit măcar numele! Te compătimesc, dacă în existența aceasta absurdă şi imposibilă de aici, nu cunoşti şi n-ai auzit nimic din viața unui supraom care a reabilitat şi a înnobilat veacul... Omul acela care după toate victoriile, s-a ridicat, într-un sfârşit de bătălie, atât de sus, încât nu s-a mai întors niciodată, ca şi cum cerul ar fi voit să-l absoarbă, ca să-l cruțe de moartea pământenilor de rând, în putreziciune şi în hâzănie. În cărțile de citire din țara dumitale, domnule, copiii învață

alături de legenda Jeannei d'Arc şi sfârşitul căpitanului Guynemer, invincibilul; iar dumneata întrebi despre dânsul ca despre un biet fost pilot oarecare, ca mine sau ca dumneata... Ca să înţelegi cine a fost Guynemer, gândeşte numai la cucernicia fără precedent a mulţimei, îndeobşte zgomotoasă şi fără respect, păşind în vârful picioarelor şi vorbind în şoaptă, când dormea Guynemer, istovit după o bătălie în care culcase câte două şi trei avioane într-o singură zi. Gândeşte la sfârşitul acela misterios şi plin de noblețe, cum nu l-ar fi imaginat nicio baladă: Guynemer, pierdut în văzduhuri, fără să lase o urmă a aparatului, fără ca nimeni să-i găsească vreodată corpul. Nici sânge, nici aşchii, nici cadavru carbonizat! Niciun mormânt. Om al cerului; l-a luat cerul şi nu l-a mai redat viermuielii pământeşti, ca să-l păstreze pur şi intact, până la sfârşitul sfârşiturilor. Iar dumneata întrebi dacă există o legendă Guynemer! îi ofensezi memoria... Nu sunt francez ca dumneata, dar dacă aş fi, n-ai cuteza să-i pomeneşti numele cu ricanarea aceasta, să-l profanezi cu rânjetul acesta de ratat, de sperjur, de declasat, de mai ştiu eu cine eşti şi ce infamie te-a adus aici!...

M-am oprit, fiindcă aşa, în picioare, cum mă aflam şi cum ridicasem glasul în înfocarea acestei peroraţii, mă aşezasem de bună seamă într-un punct de încrucişare a ecoului.

Glasul mi se întorcea amplificat de patru şi de cinci ecouri, ca şi cum ar fi strigat toţi munţii deodată deşteptaţi din tăcerea mormântală şi ar fi răcnit bietului om strivit de pe stâncă toate blestemele ţâşnite dintr-o sută de neîndurate guri.

Mă auzii şi atât îmi fu destul, ca să-mi apar ridicol, odios şi inutil de crud, cu acest sărman fost om.

Hotărât, nebunia lor era contagioasă.

După ce mi-am şters broboanele de pe frunte, m-am

întors umil şi pocăit, către necunoscut:

— Te rog să mă ierți!... Nu ştiu ce-am avut. Nu ştiu ce viperă m-a muşcat. Nu-mi dau seama cum am ajuns să pronunț cuvintele acestea atât de... aşa de... în sfârşit, ignominiile cu care am recompensat ca un netrebnic, o ospitalitate atât de... aşa de...

Omul desprinse încet fruntea din palme şi mă privi de jos în sus, cu ochii în care mă aşteptasem să-i văd împroşcând fosforice fulgere de mânie, dar care nu erau decât tot aşa de coagulați ca întotdeauna.

Râse cu râsul său înfricoşător:

— În amintirea acestui Guynemer, te-am scuzat, domnule. Am înțeles că-ți aperi o legendă scumpă... Ce însemn eu, aici, o cârpă umană, față de o legendă? Ai toată dreptatea... recunosc că destinul i-a acordat toate favorurile acestui Guinemer... Să doboare în scurta-i viață, cincizeci de avioane inamice...

— De unde ştii că a doborât exact cincizeci? am întrebat repede, amintindu-mi sigur că eu n-am rostit cifra şi surprins că omul meu spunea exact, cum stătea scrisă în carnetul de zbor.

— Ah! Am spus cincizeci? Şi am ghicit? se minună el cu o grabă care mi s-a părut nu ştiu de ce, suspectă. Am ghicit exact? Rostisem doar o cifră la întâmplare... Să presupunem, totuşi, că această cifră e cea bună; lucrul n-are nicio importanță, deci, cum spuneam: să doboare cincizeci de avioane inamice, să moară tânăr, în plină glorie, să nu cunoască toată mizeria care te învăluie încetul cu încetul cu anii, să lase în urmă o admirabilă legendă, menționată şi în manualele de şcoală alături de Jeanne d'Arc, şi să-şi găsească până şi în creierul cel mai pustiu al munților, un apărător atât de înverşunat ca dumneata – recunoaşte, te rog, domnule, că destinul n-a fost de fel ingrat cu acest Guynemer! E drept, a plătit gloria şi legenda

cu moartea. Dar moartea nu e un preţ prea scump. Dimpotrivă... Să ne imaginăm o clipă că supravieţuia. Atunci cine ştie dacă gloria i-ar fi rămas tot atât de intactă şi dacă legenda îi găsea tot atâtea virtuţi nepământene! Viaţa nu cruţă pe nimeni; dar mai cu seamă se înverşunează împotriva eroilor. Singura cuminţenie a eroilor e să ştie a muri la vreme. Imaginează-ţi o Jeană d'Arc, bătrână şi surdă, imaginează-ţi un erou în papuci pe care îl înşală nevasta şi care are procese cu vecinii... Pe un asemenea erou îl respinge legenda. Trivialul cotidianului îl coboară la nivelul comun. Acestea toate pentru Guynemer al dumitale nu mai există. Să fie sufletul uşor acolo unde se află şi să mulţumească providenţei că l-a păstrat intact pentru legendă...

— În orice caz, am spus cu un surâs de conciliere, dacă Guynamer are ceva de mulţumit providenţei dumitale, nu-ţi rămâne dator cu nimic. Îmi pare că nu împărtăşeşti de fel entuziasmul meu şi al unei lumi întregi, pentru destinul lui.

— Aici, unde mă aflu şi cum mă aflu, nu pot să împărtăşesc niciun fel de entuziasm pentru destinul lui Guynemer! răspunse sec omul şi se ridică.

Şoimul, care aşteptase undeva, ascuns după vreo înălţime, veni în zbor lin spre noi, încercând să aterizeze pe umărul omului, cum va fi fost deprins.

Necunoscutul îl respinse cu un gest duşmănos, iar pasărea se rostogoli în ţărână:

— Uite ce destin îl aşteaptă pe oricare!... L-ai văzut acolo, sus?... Numai bravură; întruparea temerităţii... Şi, pe urmă, l-ai văzut şi dincoace, jos, cum nu poate înfrunta o privire? Se târâie ca o orătanie vulgară de curte. Se milogeşte şi te scârbeşte... Cine-ţi garantează oare, că alta ar fi fost soarta lui Guynemer al dumitale, dacă am presupune prin absurd că nu s-ar fi volatilizat, cum vrea legenda atât

de ciudat; dar mai ales, atât de oportun, în aer?

„Judeci după dumneata – am voit să spun. Fiindcă dumneata suporți tirania unei femei, fiindcă expiezi aici cine ştie ce vină sau eroare necunoscută, îți imaginezi drept consolare, că şi un Guynemer ar fi acceptat capitulările muritorilor de rând".

Dar nu mi-am rostit gândul.

Acum eram calm şi ruşinat încă de explozia de adineauri. Am făcut numai un gest vag, cu mâna.

Omul mă privi în față atât de rece, încât am întors ochii să nu-i văd râsul atroce.

Vorbi:

— Ştiu ce-ai gândit... Ai vrut să spui că judec după mine, fiindcă sunt aici unde mă aflu şi sunt aşa cum mă aflu. Aceasta ai vrut să spui. Ştiu, căci de unsprezece ani, de când n-am înainte decât o singură față omenească, am învățat să citesc gândul dără să-l mai aştept rostit. Dacă aceasta ai voit să-mi răspunzi, îți declar că ai, poate, dreptate. Judec prin mine, fiindcă nimeni nu poate evada din el însuşi. Poate evada din lume; dar pe el e osându-i t să se poarte cu el...

— Nu prea înțeleg... am mărturisit. Însă găsesc excesiv să atribui lui Guynemer, un fel de a gândi şi de a simți confecționat după chipul şi asemănarea dumitale. Sunt memorii care nu se cuvin profanate...

— Ce ştii dumneata?! strânse necunoscutul din umeri zgribuliți şi rămase cu ochii opaci, privind dincolo de depărtări.

Se întoarse brusc. Îmi puse amândouă mâinile pe umeri, cu o familiaritate neaşteptată şi, fixându-mă întâia dată omeneşte în ochi, întrebă:

— Mărturiseşte drept, ce gândeşti despre mine?

— Nu-mi permit să gândesc nimic! am răspuns, ferindu-mi privirea, fiindcă întrebarea din ochi era încă mai

dureroasă şi mai insuportabilă, ca resignarea sleită dintotdeauna.

— Şi mâine?... Când ai să te întorci în lumea dumitale?

— Când am să mă întorc în lumea mea, am să uit drumul care duce aici... Am să uit ce-am văzut, ce am vorbit, ce am gândit... Tot. Tot. Cum se şterge un vis absurd, îndată ce ai deschis ochii la lumina reconfortantă a zilei. Am jucat doar...

Omul îşi trase mâinile de pe umerii mei, şi mâinile căzură de-a lungul trupului, neînsufleţite. Se aşează din nou pe piatră, uitându-se spre ceaţa şesurilor.

Cu privirea pierdută în nevăzute depărtări, spre Occident, vorbi atât de încet, încât trebui să mă aplec spre el, ca să aud:

— Când vreau să-mi amintesc lumea aceasta unde te întorci dumneata, nu-mi apare nici hangarul din care aparatul aştepta scos, înconjurat de mecanici... Nici chipul unui camarad. Nicio figură lămurită de cunoscut sau de rudă. Totul e şters. Toţi nu mai au figură. Sunt o procesiune de umbre, care-şi ascund faţa în mâini, iar absurd de limpede şi de viu, îmi apare numai un colţ din Bule*vardul Haussamann cu* Rue *de Havre. O v*itrină cu bară de alamă, unde o singură dată m-am rezemat. Văd tramvaiele trecând. Tramvaiul 15. Şi autobuzele... autobuzul AK: gura Saint-Lazare – gara de Lyon; A I: gara Saint-Lazare – Place Saint-Michel, A F: Grandes Carrières – gara Montparnasse... un domn citind ziarul pe platformă. Un licean, cu ghiozdanul sub pelerină, agăţându-se din mers, o midinetă chicotind la braţul unui tânăr cu pardesiu cafeniu... Altă dată tabloul se întunecă. Plouă... În asfaltul ud se reflectează luminile. Roţile taxiurilor derapează. Domnul are umbrela şuruind de ploaie şi midineta impermeabil ieftin, de la soldul galeriilor Samaritaine sau Au b*on marche.* Dar c*olţul e î*ntotdeauna

acelaşi. Îmi sună în urechi şuşuitul roţilor cauciucate, glasurile omeneşti; îmi barează orice altă privelişte în ochi, firmele zugrăvite, vitrina debitului de tabac. Nu m-am oprit acolo decât o singură dată, câteva minute, cât un prieten a intrat să cumpere un pachet de ţigări. Şi, printr-un capriciu al amintirii, din tot Parisul, din tot ce am trăit, din tot ce se mai află acolo încă scump mie, n-am păstrat decât această imagine. Vreau s-o alung!... Vreau să chem alte momente care-mi sunt de o mie de ori dragi, figurile celor ai mei... O pâclă îmi acoperă totul, ca să apară numai această şi această privelişte... Poate, fiindcă în clipa aceea, undeva mi se hotăra soarta... îmi amintesc că am tresărit fără motiv, când a apărut prietenul lângă mine ca şi cum m-ar fi atins un mesager al nevăzutului. Priveam spre Rue Taitbout, unde bulevardul sfârşeşte...

— Sfârşea! am corectat. Acum e tăiat linie dreaptă până în bulevardul Montmartre.

— Posibil. Atâtea se vor fi schimbat de atunci!

După o pauză:

— N-am vrut să mai ştiu niciodată – nimic... Pentru mine viaţa cea din afară e suspendată de acum unsprezece ani... Ţi-aş spune că uneori, când mă aflu aici, pe piatra aceasta, sondând în deşert depărtările invizibile, mă întreb dacă Franţa e astăzi regat, ori imperiu, sau a rămas tot republică? Şi dumneata, desigur, nu m-ai crede, cum nu mă crezi acum. Atât ştiu, fără să fi aflat de la nimeni. Că Franţa a sfârşit războiul victorioasă. De aceasta n-am nicio îndoială. Ştiu că altfel nu putea fi.

„E un mistificator – am gândit – un mistificator neîndemânatic şi de prost gust. Cum poate cineva în mijlocul Europei şi în plin secol al douăzecilea cum se scrie în ziare – cum poate să nu cunoască dacă Franţa e republică ori imperiu? L-am crezut pe rând, un criminal, un nefericit, mai apoi un nebun, dar e numai un mistificator de

cea mai vulgară speță”.

Omul râse înăbuşit cu mâinile încrucişate pe piept. Îmi ghicise şi acest gând:

— Aşa e că nu poți crede în această imposibilă ignoranță? Cum aş putea să te conving? Domnule, viața depăşeşte mai des decât se crede fantasmagoriile imaginației.

Pe urmă se ridică, se depărtă câțiva paşi, se întoarse şi îşi luă locul, pe piatră:

— Ştii, dumneata, ce fac eu de un ceas?... De un ceas dau târcoale spovedaniei. Cred că şi dumneata ai înțeles, mă compătimeşti şi îți surâzi cu satisfacție, fiindcă vezi că ți s-au împlinit previziunile. O ştiu aceasta şi mă umileşte. Aş vrea să tac – dar poți cunoaşte dumneata ce înseamnă să taci de unsprezece ani? Ți-o spune aceasta un fost om, care s-a crezut odată îndestul de tare ca să dorească singurătatea şi să trăiască în singurătate... încă de ieri, deodată, m-am temut de mine. De aceea, te-am rugat să nu întrebi. Să nu iscodeşti... Şi iată-mă astăzi, că vin singur, să-ți vorbesc fără să mă întrebi şi fără să iscodeşti. Vin să-ți cerşesc ascultare... Aceasta, domnule, fiindcă nu există tortură mai înfricoşătoare decât tăcerea. Fiindcă nu o pot suporta, criminalii se întorc la locul unde au făptuit crima, vorbesc prin somn, caută o femeie pierdută ori un tovarăş întâmplător de beție să se destăinuiască şi să-şi retrăiască infamia... Există la noi un ordin ciudat de călugărițe. Din clipa când îmbracă haina călugărească, până la moarte, îşi iau legământul să nu mai schimbe între ele niciun cuvânt, decât întâmpinarea de câte ori se întâlnesc pe culoarele mănăstirii: „Sora mea, aminteşte-ți că ai să mori!”... Dar şi acestora le rămâne o eliberare. Pe patul morții au dreptul la spovedanie. Aici, eu rămân pentru totdeauna zăvorât în mine însumi. Nicio eliberare nu-mi e îngăduită. Iar în această teribilă mizerie, vezi că mai am încă îndestulă tărie

să rămân egoist. Căci ți-am vorbit tot timpul numai despre mine. Uit că şi Elsa e condamnată la acelaşi supliciu. Cred că ai înțeles, domnule, că solitudinea noastră e încă mai înspăimântătoare, fiindcă e singurătatea în doi.

Omul părăsi piatra şi mi se aşează în față, scormonindu-mi privirea să ghicească un început de neîncredere sau de batjocură.

Nu descoperi însă niciuna, nici alta.

Eu m-am simțit dator să vorbesc pentru a-i dovedi oarecare înțelegere, apelând la expedientul aforistic:

— Între bărbat şi femeie nu poate exista niciodată decât singurătate în doi. Iubirea nu este decât singurătate în doi. Sunt două suflete care se caută şi rămân numai două corpuri care s-au găsit.

— Generalități banale... mă întrerupse omul cu nerăbdare. Înțelepciune ieftină, care se vinde cu şaizeci de centime suta de duzini, costul unei broşurele de maxime. Nu la aceasta m-am gândit. Înțelege-mă, domnule, că nu mă aflu aici pentru a debita experiența altora, cugetarea altora, amabile considerații generale şi toate paradoxurile cu care cea mai mediocră nulitate apare inteligentă şi spirituală la un pahar de apetitive. Toate acestea îmi sunt indiferente. Pe mine nu mă interesează decât cazul meu, experiența mea, dacă vrei, catastrofa mea. Restul universului mă dezinteresează. Plătesc pentru mine, nu pentru restul umanității... Observi domnule, că nu te mai întreb dacă eşti ori nu dispus să mă asculți? Ştiu că de aseară nu aştepți altceva... Mărturiseşte că eşti satisfăcut mai repede decât te aşteptai...

Necunoscutul se zgribuli, cinchit pe piatră, înfăşurându-şi genunchii cu mâinile împresurate şi privind în pământ. Nu-i mai vedeam decât ceafa slabă şi părul alb – înduioşător contrast: un gât subțire de copil, un păr de moşneag.

— Imaginează-ți, domnule, un tânăr... la un țărm de mare, la o plajă frivolă... sau mai bine să încep altfel: A fost undeva un copil aproape, care n-a dorit altceva, de pe băncile şcolii, decât... în fine, n-a...

Se opri şi împinse depărtările cu amândouă mâinile. Apoi păru că le atrage la piept:

— Nu! Aşa n-am să ajung niciodată la un sfârşit. Nu-ți povestesc o întâmplare imaginară. E vorba de mine... Am fost, aşadar, şi eu, după cum ai ghicit, un pilot ca dumneata şi poate chiar ca acel Guynemer pentru a cărui memorie erai gata să mă sfâşii. Eram tânăr, aproape un copil, şi după cât se spunea, îndestul de curajos. M-am zbătut să fiu primit voluntar, şi am debutat cu o victorie, care mi-a adus un soi de glorie timpurie, medalie militară şi citațiune, la o vârstă când alții îşi tapează încă părinții cu o piesă de cinci franci pentru biletul de cinematograf şi pachetul de țigări... De altfel, aceste amănunte nu interesează. Căci n-am rămas la primul avion doborât şi la prima medalie. Doi ani n-am trăit decât pentru aceasta. Copil, nu visam decât aceasta; de cum am îmbrăcat uniforma, n-am realizat decât aceasta. Poate pentru unii voi fi părut un ambițios, pentru alții un copilandru zănatec, cu simțul de conservare atrofiat. Ce importă acum, ceea ce numeai dumneata, mai înainte „mobilul" actelor? Mă întreb şi nu descopăr noblețea acestui mobil... Poate, fiindcă totul îmi pare foarte îndepărtat... trăit în altă viață... Mă uit la mâinile acestea, îmi pipăi oasele acestea, ale feței... Sunt ale mele şi nu mă recunosc în ele. Dacă în această materie pipăibilă nu mă mai recunosc, dacă nimic din ce-a fost nu mai supraviețuieşte, cum aş regăsi oare sufletul de atunci, sufletul care este insesizabil şi nestatornic?

Mă întovărăşea pretutindeni o mică glorie, dar, domnule, n-o căutasem. Actele mele îmi păreau dictate de o putere necunoscută şi imperioasă: poate porunca de dincolo

de timp, a atâtor şi atâtor înaintaşi. Nu ştiu cum este definit şi explicat eroismul. Eu îl socot o posedare. Fiindcă tot ce am săvârşit curajos îmi venea de dincolo de mine. Eram lucid până la cel mai mărunt amănunt, calculam fiecare mişcare, scontam fiecare greşeală şi şovăială a inamicului cu o răceală de gheaţă; dar parcă nu eram eu, ci numai procuristul unei puteri care mă depăşea şi mă stăpânea. De unde-mi venea luciditatea din clipa decisivă? Însă un somnambul oare nu săvârşeşte, cu simplitate, cu precizie şi fără risc, o sumedenie de acte încă mai grele decât le-ar putea înfăptui vreodată, în deplinătatea conştiinţei? E, desigur, o mizeră explicare, care ar ridica într-un singur glas, scandalizând, toţi comentatorii de birou şi de bibliotecă ai „vieţilor eroice”! Dar puţin îmi pasă şi acum, după cum şi atunci, puţin mă interesa explicarea şi interpretarea actelor mele. Eu înfăptuiam – alţii interpretau, într-o dezgustătoare neînţelegere şi mai dezgustătoare întrecere de platitudini. Eu şi atâţia camarazi ai mei, fiindcă alcătuiam atunci o legiune, iar dintre dânşii nu mă aflam poate printre cei dintâi, dar nici printre cei din urmă...

Doi ani am schimbat, astfel, front după front şi escadrilă după escadrilă. Mă atrăgea primejdia. O căutam. Alergam unde se anunţa mai plină de ameninţări. Căci nu trăiam decât sub stăpânirea ei. Ţi-am spus, domnule, că eram posedat.

Douăzeci şi unu, douăzeci şi doi de ani, înseamnă îndeobşte vârsta când suspini pe o bancă, sub lumina lunară, după o pereche de ochi; când febril aştepţi ceasul unei întâlniri de dragoste; când îţi urzeşti proiecte de fericire îndelungă şi calmă – eu n-am cunoscut însă nimic din toate acestea. Mă înălţăm de fiecare dată, cu mai mulţi sorţi să mă prăbuşesc carbonizat, în sfărâmături de oase, de came, aşchii şi pământ, decât să mă întorc victorios pe câmpul de aterizare, unde mă aşteptau mâini întinse prietenește şi un

fel de uimire, că şi de astă dată tot m-am întors. Şi, totuşi, mă întorceam... Viaţa de toată ziua, când păşeam pe pământ, când schimbam glume cu prietenii, când petreceam câteva ceasuri de permisie printre ai mei, mi se părea nefirească, străină, netrăită. Adevărata viaţă era numai cea de sus, când aplecat zăream dedesubt gurile de crater ale frontului, şanţurile bizare, gâturile cenuşii de tun înălţate peste metereze, masele omeneşti mişcându-se în nori de fum, şi când vedeam ivindu-se în geana cerului un aparat duşman. Da! Atunci, domnule, şi numai atunci, trăiam într-adevăr. Dacă aceasta se numeşte eroism, eroismul e atunci virtutea cea mai uşoară. Virtutea peştelui care trăieşte în apă şi a păsării care trăieşte în aer. E acceptarea docilă şi pasivă a funcţiei, cum să spun? a misiunei pentru care ai fost creat. Te rog, domnule, să crezi că nu vreau defel să susţin paradoxuri. Sunt numai concluziile logice, ale unor ani îndelungi de meditaţiune, în care am voit să mă explic mie însumi. Unii sunt născuţi să-şi petreacă întreaga viaţă în faţa unui birou; alţii să meargă în faţa primejdiei. Nu este niciun merit excepţional, domnule, când cel născut pentru birou rămâne la birou şi când cel născut să provoace primejdia aleargă în întâmpinarea ei. Nefiresc şi extraordinar şi supraomenesc ar fi dacă cel predestinat biroului, împins de o dezaxare subită a orânduielilor, ar porni să înfrunte primejdii pentru care n-a fost pregătit, şi, când cel născut pentru primejdie, s-ar resemna monotoniei fără surprize, a unui orariu de percepţie. Cum vezi, domnule, vorbesc fără nicio vanitate. Dacă voi fi săvârşit fapte de oarecare bravură, nu-mi descopăr mai mare merit, decât al celor care, în vremea când eu mă întorceam cu aparatul străpuns de gloanţe, dânşii îşi puneau cataplasme şi beau ceai de tei. Îndeplineam ceea ce eram dator să îndeplinesc. Nimeni nu-şi poate evita misiunea pe lume, dacă e cinstit cu el însuşi. Că eram un brav? Că mi se

numărau cu uimire isprăvile eroice? Haha! Dar socoteşte, domnule, numai aceasta, că dintr-o companie de infanterie, intrată în foc, la Verdun, cei mai mulţi dintre soldaţi nu aveau nicio şansă la o mie să se mai întoarcă, obscuri şi anonimi căzuţi, ca să mărească statistica de pierderi a unei bătălii, pe când într-o luptă aeriană, unde tu eşti singur stăpân şi deţii iniţiativa, ai măcar tot atâţia sorţi să te întorci intact, câţi aveai să cazi doborât. Socoteşte, domnule, că ceea ce trăiam cu un însemna nimic excepţional, ci era viaţa tuturor de atunci, cu abnegaţia de atunci şi cu sângele rece de atunci. Printre ceilalţi copilandri de vârsta mea, eu eram încă un privilegiat. Fiindcă din văzduh reveneam la un aşternut cald şi capitonat, la o masă copioasă, la înveselire şi la confort. Eram un animal de lux, cum sunt caii de curse ţinuţi în boxă amenajată special, ventilată, la temperatură egală şi înconjuraţi de toate atenţiile, fiindcă vor concura la marele Derby. Pe când în vremea aceasta, ceilalţi fraţi ai mei, de aceeaşi vârstă, de acelaşi sânge şi cu aceleaşi drepturi omeneşti, trebuiau să se târâie în şanţuri glodoase sub canonadă, să doarmă în scorburi de pământ, să-şi împrumute pipa de la unul la altul, să se mulţumească cu drojdia de pe fundul unui bidon coclit, şi după ce s-au târât luni şi luni în grote subpământene, pierzând tot ce-i mai lega de umanitate, să moară înainte de a fi ridicat capul din glod cu creierii împroşcaţi de-o granată. Era, domnule, vremea când părinţii nu ştiau unde se află risipite osemintele copiilor şi când nimeni nu se gândea la cruzimea această monstruoasă de a smulge aceşti copilandri din paşnica atmosferă în care fuseseră crescuţi, de pe băncile şcolii, de la muncă, de la nimicurile vârstei şi ale veacului, din admiraţia pentru celebre îndrăgostite, din vanele teorii ale adulterelor moderne, cu toate sutele de piese şi de romane care studiau cazul cutare şi cutare, din toate snobismele, pretins fin psihologice şi toate schimonoselile de

budoar – pentru a-i azvârli, brutal, într-o realitate năprasnică, unde singura datorie, voluptate, fericire şi glorie era acceptarea morţii. Abia deschiseseră ochii la toate miracolele vieţii şi această viaţă le era interzisă, ca să se ofere cu un chiot de fericire morţii... Poate sunt plicticoase, domnule, toate aceste amintiri. Poate lumea din care vii dumneata, de mult le-a uitat. Pentru mine sunt încă proaspete, fiindcă viaţa mea e suspendată de acum unsprezece ani şi am trăit faţă în faţă, în pustietatea de aci, numai cu această unică realitate.

Dar, domnule, nu pentru a-ţi înşira astfel de suveniruri, m-am abătut de la firul istorisirei mele. Ci numai pentru a arăta cu insistenţă că eram încă de pe atunci, îndestul de sever cu mine însumi. Nu-mi recunoşteam nimic din ceea ce, excepţional şi demn de laudă, îmi atribuiau poate comandanţii şi anecdotele ziarelor. Dimpotrivă. În simplitatea mea dreaptă, mă socoteam inferior milioanelor de camarazi de arme; fiindcă mie îmi era îngăduit să-mi risc viaţa exercitându-mi o pasiune, pe când ceilalţi, cei de jos, erau mânaţi în turmă să-şi îndeplinească în anonimat spăimântătoarea lor datorie. La aceasta mă gândeam, domnule, de câte ori pregăteam aparatul să mă înalţ. Şi aceasta explică de unde îmi venea modestia, simplitatea şi mâhnirea, care pentru mulţime şi pentru reporterii ziarelor, dădeau înfăţişării mele o coloratură romantică.

Până când, domnule, într-o dimineaţă, nu m-am întors. N-am fost absorbit de cer, cum spuneai adineauri despre eroul dumitale, Guynemer, pe care legenda l-a voit cruţat de moarte vulgară, în ţărână şi scrum. Acest privilegiu mi-a fost interzis.

Nici nu ştiu cum am căzut. Nici nu ştiu cum m-am ridicat. Nici nu ştiu cât am zăcut. Scurt îmi străfulgeră în cuget doar amintirea valului de sânge năvălind pe buze şi smuncitura cu care am încercat să ridic aparatul, când am

văzut pământul apropiindu-se vertiginos. Smuncitura n-a întrerupt căderea, dar a atenuat lovitura. Prin ceață îmi aduc aminte că m-am târât câțiva paşi, am îngenuncheat şi am căzut cu fața în jos, în clipa când aparatul se prefăcea vâlvătaie de flăcări.

Omul se opri.

Încruntat, bătu aerul cu pumnul.

— Că n-am rămas atunci să ard acolo, rug omenesc!... Domnule, camarazii îmi spuneau în glumă, că încheiasem un pact cu cerul. Altfel, nu-şi explicau cum de atâtea ori scăpasem intact din primejdii, de unde nu mai fusese îngăduită nicio speranță. Şi, în acest pact, credeam şi eu! Cerul mă cruța, fiindcă îi fusesem întotdeauna fidel. Dar, domnule, din clipa aceea pactul nostru a încetat. Cerul m-a părăsit. În loc să mă trimită carbonizat pământului, m-a păstrat pentru un sfârşit mai teribil ca moartea. De ce, domnule, mă întreb şi astăzi, de ce m-am târât pe brânci, ca un vierme, să-mi salvez viața, în loc să rămân lângă aparatul care-mi oferea credincios, până la sfârşit, moartea prin focul care purifică?

Necunoscutul râse, cu râsul lui inuman.

— Vezi, că nu oricăruia proveniența îi acordă un sfârşit atât de simplu, de teatral şi de generos, ca lui Guynemer al dumitale!

Îşi prinse tâmplele în palmele străvezii şi continuă:

— Ce să povestesc despre lunile dintre viață şi moarte, strămutat din lazaret în lazaret, până când am ajuns în spitalul din fundul Sileziei? N-am ieşit din muțenia încăpățânată decât atunci când am înțeles că nimeni nu-mi bănuia adevăratul nume. Din movila de metale arse a aparatului nu rămăsese nicio urmă precisă pentru identificare. Nu purtam niciun document, nicio tăbliță. Am rostit un nume la întâmplare, şi am rămas cu el, scris cu creta pe placa de la căpătâi. Ce mândrie m-a împins să-mi

ascund numele? Poate ispita pierzaniei... Atunci judecam altfel. Îmi spuneam că, odată cufundat în marele anonimat, îmi va fi mai uşor să încerc o evadare. Căci la aceasta am fost hotărât, îndată ce-am înţeles unde mă aflu, între două accese de delir, şi înainte încă de a putea duce singur la gură linguriţa cu doctorie.

Domnule, de aci începe ceea ce nu trebuia să fie.

În adâncul cel mai îndepărtat al Sileziei, în orăşelul acela fără însemnătate, mă aflam singurul francez între răniţii prizonieri, ruşi, italieni, români şi sârbi.

Nu eram trataţi cu prea mare delicateţă. Medicii arătau surpriză în fiecare dimineaţă că mă regăseau încă suflând. Infirmierele erau plictisite de această prea lungă agonie. O spuneau fără milă, fiindcă mila devenise atunci un sentiment tocit. Eram întâia oară singur, condamnat la izolare, rămas să mă mistui în mine însumi. Nemişcat, cu ochii în plafon, aşteptam moartea cu o mare linişte. Şi, ciudat: o doream! îmi pipăisem, cu toată panica aceea cunoscută a răniţilor, picioarele şi mâinile, să mă conving că sunt întregi. M-am temut întotdeauna de un picior amputat, ca de-o dezonoare a corpului. Eram întreg. Nimic nu intervenise nou, care să facă mai imposibilă o evadare, de cum mi se păruse atunci când într-acest scop, îmi ascunsesem numele. Eram întreg, oraşul părea tihnit, paza slabă, rămânea numai să mă însănătoşesc şi să-mi pregătesc fuga cu îndestulă prudenţă; şi, totuşi, nu doream însănătoşirea şi nu mă mai gândeam la evadare. Despre ai mei, îmi aminteam cu răceală. Cu indiferenţă mă gândeam şi la camarazi şi la zborurile pe care aş fi putut să le reiau, la faima care ar fi fost transmisă de toate aparatele fără fir ale lumii: „Cunoscutul aviator francez, evadat din captivitatea germană, şi-a reluat zborurile şi inaugurând seria glorioaselor lupte, a doborât ieri un Aviatic şi un Focker, ambele căzute în flăcări44. Cunoscutul aviator!...

Glorioasele lupte!... Totul îmi devenise indiferent. Ceva era suprimat în mine. Nu mă mai atrăgeau, după cum nu-mi spuneau nimic. Domnule, aceasta era. Pactul între mine şi cer încetase. Odată coborât la pământ, fusesem redat pământului. Adică îmi fusesem redat mie însumi. Puterea teribilă care mă poseda se scursese din vine odată cu sângele rănilor. Devenisem un biet copilandru ca oricare altul care nu-şi trăise viaţa şi care, decât s-o trăiască aşa cum îngăduiau numai acele vremuri, îşi aştepta cu bucurie moartea, fiindcă moartea îi aducea calmul veşnic. La aceasta gândeam cu ochii în plafon, înconjurat de o lume care îmi era străină. Nu-mi mai era duşmană. Ci îmi era numai străină.

Omul îşi apăsă ochii în podul palmelor, tăcu fără să mă privească. Nu puteam crede totuşi că a isprăvit, fiindcă nu-mi dezlegase încă taina. Şi nu isprăvise într-adevăr.

Continuă, fără să-şi dezvelească ochii:

— Te-ai întrebat, domnule, de ce pasiunea degradează oamenii, numiţi „mari", şi de ce înnobilează numai pe cei mediocri? Eu n-am înţeles niciodată. Îmi compătimeam camarazii, pe care îi ştiam bravi, loiali şi de-o mare noblețe a sufletului, şi pe care îi vedeam indisolubil şi stupid legaţi de femeiuşti instabile şi frivole din neamul celor ce-şi petrec ziua în faţa oglinzii vopsindu-şi buzele, verificându-şi buclele părului şi cutele rochiei, chemându-şi prietenele la telefon de douăsprezece ori în douăsprezece ceasuri, să le întrebe dacă le-a sosit pălăria, dacă au fost la cutare ceai şi dacă au aflat cine s-a mai logodit, cu ce dotă şi spre dezolarea cărui amant. Domnule, pentru mine asemenea femei nu existau. Însemnau un al treilea sex, vulgar şi degradator. În vagile mele reverii de adolescent, îmi făcusem de câteva ori, fugar, o imagine confuză, despre o femeie unică, neasemănându-se cu niciuna alta. Cine n-a cunoscut această însetare a imposibilului la douăzeci de ani? Eu

trecusem peste aceasta îndată, fiindcă fusesem până atunci reținut cu toată viața la altceva; la avionul meu, la zborurile mele, la atacurile şi victoriile mele. Acum eram singur şi imaginea se lămurea insistentă. Când închipuiam o fericire pentru zilele ce-ar putea să vie, dacă moartea avea să mă refuze cumva până la sfârşit; fericirea aceasta nu-mi apărea decât sub forma unei femei care să-mi cuprindă în mâna subțire fruntea încinsă de febră, să aplece asupra mea ochii înțelegători şi să-mi vorbească aşa cum nu-mi vorbise încă nimeni. Era fireşte vârsta care îşi cerea revanşa; era singurătatea, lumea nouă de gânduri care-mi clocotea în mine şi n-avea cui se împărtăşi. Domnule, cu fiecare zi trecută imaginea aceasta se lămurea şi totuşi nu-i cunoşteam culoarea ochilor, nici a părului, nici glasul; îmi era prezentă şi încă n-avea ființă. O chema gândul şi o chemau simțurile mele; o chema o tinerețe care încă nu trăise şi se cerea trăită...

Şi, domnule, într-o dimineață când am deschis ochii cu senzația unei fericiri încă nesimțite, această femeie se afla în haina ei albă de infirmieră, pe marginea patului meu, îmi cuprinsese cu palmele fruntea mea şi îmi vorbea limba mea, întocmai cum o cerşisem imposibilului. O recunoşteam, deşi niciodată nu o văzusem. Îmi surâdea şi surâsul m-a readus la viața vârstei mele. Era cea unică, şi atât! Venise când o aşteptam, şi atât!

Omul se ridică:

— Povestea mea, domnule, este aceasta! Restul îl poți înțelege... După respectul de care Elsa se afla înconjurată, am ghicit că era din alt neam decât al infirmirelor de rând, câte îmi purtaseră grijă până atunci. Şi era într-adevăr, din neamul cel mai înalt al vrăjmaşilor mei. Ce importă? Am spus, domnule, că nimeni nu-şi poate evita ceea ce este inevitabil, printr-o anume conjurație a împrejurărilor. Tot ce era inofensiv ieri, devine primejdios şi fatal azi, fiindcă

deodată şi-a slăbit rezistenţa robustă de ieri. Medicii explică oare altfel, rezistenţa sau nerezistenţa unui organism la perfida „infiltrare a unui agent patogen", pentru a mă exprima ca medicul de-atunci, care nu ştia cum mă numesc. Faţă de el puteam să-mi păstrez secretul. Faţă de Elsa, nu! Am ştiut-o, din cea dintâi zi, din cel dintâi ceas.

I-am destăinuit adevăratul meu nume, şi m-a iubit încă mai mult, fiindcă află că iubirea nu o cobora.

La însănătoşire, i-am arătat că nu mă simt în stare să mai îndur captivitatea, şi tot ea a găsit îndată singura dezlegare. Să ne refugiem undeva, la capătul lumii, unde să ne întoarcem la viaţa elementară şi simplă, şi unde să rămânem închişi în ceea ce numea emfatic „iubirea noastră veşnică44. Se mai aflau încă destule ţări neatinse de război, pe unde puteam găsi poarta de evadare spre insulele exotice ale Pacificului, unde totul, natura şi cerul în splendoarea lor, oferă această întoarcere la viaţa elementară şi devine complicele unei iubiri extraterestre, ca a noastră! Să fugim de război, de ucidere, de nebunia continentului nostru, de toate prejudecăţile, conjuraţiile şi datoriile care ne ţineau prizonieri... Am cercetat hărţi, am studiat totul; a pregătit, prin legăturile ei înalte, totul, până şi această cale de evaziune romantică, şi, vezi bine, conformă cu faima mea de „erou al aerului" – un avion eliberat din porunca ei pentru un pretins zbor de încercare cu care ne-am pierdut într-o bună dimineaţă, dincolo de nori, pe drumul fără întoarcere. Domnule, în planul nostru minuţios chibzuit şi înarmaţi cu toate documentele trebuincioase, urma să coborâm într-un oraş fără însemnătate al Suediei, de unde să ne îmbarcăm pe cel dintâi vapor spre apele Pacificului. Nimic nu fusese lăsat întâmplării; totul era socotit, prevăzut. Vântul, ceaţa, norii şi capriciul busolii ne-au adus însă aici. Am coborât când se epuizase ultimul litru de benzină în rezervor. Şi aici am rămas, fiindcă la început ne era greu să mai găsim

drumul însemnat pe hărțile noastre, să-l înşirăm pe jos, într-o țară necunoscută – şi, fiindcă mai târziu, am descoperit că în acest pustiu stâncos, putem rămâne tot atât de singuri şi de îndepărtați de restul omenirii, ca în insulele Pacificului.

Acum, domnule, ai privit şi ai înțeles.

Eu nu mă pot întoarce; ea nu se poate întoarce. Suntem legați aci, până la sfârşitul sfârşiturilor. Dacă a iubi înseamnă a-ți încătuşa viața de ființa care te face fără voie să suferi mai mult decât oricare alta şi pe care o faci, fără voia ta, să sufere mai mult decât oricare alta – atunci pot spune că ne ține captivi aci numai iubirea. Dar pentru această mizerie, domnule, nu era nevoie să ne surghiunim până aici. Suntem de unsprezece ani, față în față, şi între noi s-a căscat tăcerea. Eu gândesc pentru mine. Ea gândeşte pentru ea. Ca în orice iubire, de toată ziua, domnule. Am crezut că atât este destul pentru a umple două vieți. Atât este însă destul, numai pentru ca să neantizeze două vieți... Dacă i-aş putea descoperi o clipă cât de mică, un regret, o singură şovăială, aş fi atât de laş şi de egoist, să mă simt dezlegat. Să dispar într-o dimineață... Să fiu oriunde, în afară de locul acesta blestemat. Şi orice să fiu. Cerşetor, slugă, vagabond.

Dar totul, domnule, totul pentru dânsa nu este decât o orgolioasă generozitate de a se oferi până la sfârşit, de a nu regreta nimic, de a accepta până la ultimele consecințe viața pe care ne-am ales-o ca o fericire unică, şi a devenit justa expiere a păcatului nostru. Ea continuă să-şi spună că am săvârşit ceva unic, însă nespus, monstruos şi divin; că am plătit iubirea cu un sacrificiu fără precedent, renunțând la tot ce e pe lume, renunțând la lume şi la noi înşine; şi e încă mai mândră că acest preț va rămâne pentru toți şi pentru totdeauna ignorat.

Domnule, nu poți înțelege ce umilință e pentru cineva

să se simtă strivit de-o vietate care-i stă alături, cu o conştiinţă limpede ca sticla; când el se simte invadat de toate duhurile rele şi gânduri laşe, care se târăsc ca larvele. Această permanentă umilinţă e hrana mea de toată ziua. Căci ea e înspăimântător de dreapta şi de logică, de loaială, de consecventă, de egală cu ceea ce a fost ieri şi alaltăieri şi acum unsprezece ani şi egală cu ceea ce va fi mâine.

Îi pândesc un surâs de amărăciune, un suspin de regret.

Aş vrea s-o ştiu coborâtă până la mizeria mea. Ştiu că a lăsat o lume care-i era cel puţin tot atât de scumpă cât preţuia a mea, pentru mine; şi domnule, în fiecare dimineaţă, când deschide ochii, îi descopăr în privire aceeaşi inalterabilă seninătate.

Mă deştept, să-i surprind prin somn, semnele unei chinuiri secrete. Somnul îi e însă tot atât de pur ca al unui copil.

Atât numai că ea mi-a citit gândul şi suferinţa – şi de aceea mă compătimeşte. Vrea să mă apere împotriva mea însumi. Iubirea ei a devenit ocrotitoare şi insuportabilă. Ai cunoscut, domnule, pentru un bărbat o umilinţă mai infamă? Oricând, îmi poate spune: „Eu sunt aceeaşi, tare, stăpână pe mine, fericită fiindcă te am numai pentru mine, ca în ziua dintâi. Numai pe tine trebuie să te apăr, fiindcă eşti slab şi n-ai ştiut ce-ai vrut; fiindcă eşti laş şi regreţi ceea ce ai părăsit nesilit de nimeni!" Se poate suporta această conştiinţă mereu trează, supraveghindu-ţi fiecare privire şi ghicindu-ţi fiecare gând netrebnic?

Domnule, orice altă ispăşire din lume ar fi fost mai suportabilă decât aceasta.

Am văzut trecând pe deasupra noastră acum doi ani, maşini de zburat gigante, de-o formă necunoscută şi de-o viteză pe care nici nu îndrăzneam s-o visez... Aflu de la dumneata, că un oarecare Lindbergh a traversat Atlanticul...

Veacul n-a stat. Numai acest om rămâne aici, inutil şi nevrednic, mai mort decât îl cred cu toţii mort. M-am despărţit de poporul meu, care mă susţinea în toate fără să-mi dau seama atunci. Fără să-mi dau seama, despărţindu-mă de el, l-am trădat. Acestea nu rămân nepedepsite. Am învăţat-o prea târziu...

Omul tăcu. Era din nou cu ochii coagulaţi, cu umerii zgribuliţi, strâns în el însuşi să ocupe cât mai puţin loc spaţiului.

Arătă spre asfinţitul vânăt, tăiat de fulgere depărtate:

— La noapte vom avea furtună. Să ne întoarcem, domnule.

Peste noapte s-a dezlănţuit într-adevăr furtuna. În culcuşul de muşchi din tinda chiliei, m-am răsucit cu ochii deschişi în negrul de păcură, ascultând detunarea munţilor în cataractele puhoaielor.

Dar ascultam mai ales, gemătul omului prin somn, dincolo de uşă, chinuit ca noaptea ultimă a unui osândit la spânzurătoare. Auzeam glasul şoptit al femeii, trezindu-l uşor, să-i suspende supliciul. O ghiceam ridicată într-un cot, privindu-l peste piept în noaptea opacă şi încruntându-se cu aceeaşi milă crudă şi înduioşătoare. Iar întunericul era dens ca bezna celui din urmă fund de mormânt.

A doua zi, ploaia lividă ne-a condamnat captivi sub acoperişul de piatră, unul în faţa altuia.

Omul îmi ocolea ochii. Femeia mă silea să-i ocolesc ochii. Şi totul era surd şi mocnit de apăsător, ca într-un mormânt în care vor începe să se mişte morţii.

Încercam să dau fiinţă tuturor celor ascultate. Recunoşteam ingenioasele unelte fabricate din rămăşiţele aparatului ascuns undeva, pe aproape. Era înduioşătoare truda de om al peşterilor, cu care înfăptuise mici nimicuri, de la ulcica de lut până la cuţitul delicat curbat, de la neplămădita pită de secară, din spicele sărăcăcios cultivate

în vreun găvan vecin, până la zdrențele lor de alți Robinsoni ai veacului. Însă, mai mult decât această înduioşare, bietele mărturii despre iscusința naufragiatului din văzduhuri căscau în mine o spaimă.

Căci recunoşteam acum mâna aceea, care de copil, la cinci ani, înjghebase surorilor o delicată jucărie ingenioasă. Cum recunoşteam acum şi privirea fosforică şi înfricoşătoare, ca aceea a lui Alexandru cel Mare, Macedoneanul, înainte de a încăleca pentru luptă. Cum recunoşteam semnul rănii din maxilar, unde-a rămas înfiptă o aşchie de aluminiu, după atacul de la treisprezece martie, la Brocourt. Cum recunoşteam şi numele şoimului – *Vieux Charles,* bimitralierul dispărut la unsprezece septembrie 1917, deasupra comunei Poetcapelle, în Belgia, după comunicatul oficial.

Acestea nu mai îngăduiau nicio îndoială; niciuna. Şi năruiau o lume, o legendă, din care şi scrumul era blestemat.

Copilandrul acela, neastâmpărul întrupat. Totul fusese numai viață. Numai acțiune. Numai vibrație contagioasă, pentru toți câți se apropiau de el; când cobora, toate mâinile se întindeau spre dânsul. Copilandrul povestea întretăiat, ştergându-şi fumul obuzelor şi, câteodată, o picătură închegată de sânge. Râsul acela limpede şi victorios. Izbucnirea de bucurie copilăroasă;

— *Et alors, couic*!...

Omul era cu fața scufundată în pumni.

Ne mişcăm încet, cum morții trebuie să înceapă a se mişca în adâncurile mucede de pământ, când se apropie judecata cea înfricoşată, dacă mai este nevoie de vreo judecată şi de vreo ispăşire, după toate ispăşirile din viață. Ne temeam de glasurile noastre. Ne temeam de privirile noastre.

Aş fi vrut un miracol să se întâmple. O dezmeticire ca

după nopțile torturate, când îți freci ochii la lumina triumfală a dimineții şi suspini uşurat, că tot ce-ai trăit înfiorător şi absurd şi crud a fost numai un vis urât şi altceva nimic.

Dar omul era aici, şi femeia era aici, şi peştera lor de piatră, şi ploaia şuroind afară, necontenit, necontenit.

Încă o noapte. Şi iar geamătul omului prin somn.

Am plecat dimineața, în pâcla udă şi înghețată, spre târgurile cele de departe, unde e soare şi larmă şi unde totul e încă fericire divină şi ucigaşă de a trăi.

Omul m-a petrecut până la piatra lui. Era mai zgribulit încă, în vântul gheţos care despletea negurile, sub cerul scund care-şi târa norii peste capetele noastre. S-a oprit. A căzut pe piatră, cu ochii astupați în pumni.

Şi-am vrut ca o ultimă nădejde, să aflu o dezmințire la toată nălucirea mea. Să-mi strige în față: „Nu e adevărat! cum ți-ai putut imagina că poate fi adevărat!?”

I-am strâns mâna. I-a căzut neînsuflețită şi rece: mână de mort. I-am căutat ochii şi ochii au fugit de privirea mea: ochi sleiți de mort. Am rostit apăsat:

— *Adio*... Adio*, Georges-Marie-Ludovic-Jules Guynemer!*

Cum aşteptam o împotrivire! Cum aş fi dorit să văd mâinile că resping cu indignare nebunescu-mi gând! Alungând spectrul.

Dar omul nu se clinti, nu tresări, căzu cu ochii în pumni, pe piatra lui.

Târziu, m-am întors încă o dată să-l mai văd, din vale, ultima dată. Era o pată vânătă şi abia lămurită, în lumina sepulcrală. Atât de zgribulit în şuroiala udă, în pâcla gheţoasă, în înălțimile suflate de marile vânturi!

Uuu! Ce frig de moarte trebuie să fie, acolo sus şi acolo singur.

OMUL CARE ŞI-A GĂSIT UMBRA

Luminile bulevardului îşi dădeau sufletul, asfixiate în ceaţa densă, agăţată în haine, şuroind în zidurile îmbibate, pătrunzând ud până în măduva osului.

Oraşul se topea fantomatic. Clădirile fără contur pluteau ca fregatele năluci în brumele nordului. Trecătorii arătau chipuri nehotărâte şi gelatinoase, asemeni spectrelor astrale din şedinţele spiritiste. Pe urmă nu mai trecu niciunul.

Şi totul fu deodată gol, posomorât şi plictisitor, ca şi cum până la capătul lumii, soarele fusese pentru totdeauna stins şi n-aveau să mai strălucе niciodată pe-un cer adânc, eternele stele.

S-ar fi spus că planeta s-a rătăcit într-un ţinut interzis, al spaţiilor cu văzduhul înveninat, de unde până mâine nu va scăpa nimeni cu răsuflare vie. Poate pământenii se şi zăvorâseră în cămări cu ferestrele vătuite, îmbulziţi în pivniţe, proteguiţi cu aparate de scafandri, nădăjduind o salvare miraculoasă. Un bec clipi şi muri. Pentru cine mai suna oare alarma, un signal de vardist?

De nicăiri nu mai trăia să răspundă nimeni.

Numai din capătul bulevardului se materializă din tenebre, clătinându-se, un beţiv. Mergea în zvâcnituri oblice, amărât foarte, bombănind către un tovarăş imaginar, pierdut cine ştie unde, pe drum, în ceaţă:

— N-are decât!... Nici nu-mi pasă. Îţi spun pe onoarea mea: nici nu-mi pasă!... Eu sunt stăpân...

Interlocutorul invizibil se arăta desigur de un demoralizant scepticism. Căci beţivul se propti în stâlpul unui bec, şi, icnind, reteză noaptea mucedă cu mâna, mustrând scepticismul tovarăşului absent:

— Îmi pare rău. Pe onoarea mea! Eu sunt stăpân... Dacă-i place. Dacă nu, adio şi n-am cuvinte, puică!... Este?

De bună seamă că este!

Beţivul hohoti răguşit dar triumfător, zguduindu-se din creştet până în tălpi, ceea ce-i primejdui echilibrul şi-i dădu de lucru până să-l regăsească. Când fu din nou aproximativ fixat pe scoarţa planetei, întrebă încă o dată, agresiv:

— Este?

Tot el răspunse imediat, îmblânzit pentru tovarăşul invizibil, redus la tăcere:

— Păi vezi bine că este! Aşa te vreau, puiule!...

Îşi şterse cu podul palmei mustăţile pleoştite de vin şi de ceaţă. Scoase o ţigară din buzunarul vestei, cu un gest larg şi patetic cum şi-ar fi smuls inima din piept s-o ofere martir, călăilor. Încercă fără succes s-o înfigă în nas, în guler, între sprâncene, până nimeri gura.

Pe urmă, începu să caute cutia cu chibrituri explorând toate buzunările, pe rând: la haină, la vestă, la pantaloni. Îşi dădu pălăria pe ceafa, pe-o ureche, pe ochi; privi bulevardul fuliginos, în sus, în jos, sperând un drumeţ cu foc.

Nimic.

Ţigara îmbăiată se frânse de la carton. O aruncă pe asfaltul vâscos şi o strivi cu talpa. Într-o inspiraţie subită, descoperi vinovatul acestor vrăjmaşe întâmplări şi sughiţă cu energie:

— Jos guvernul!

Strigătul din rărunchi îl smulse de lângă stâlpul electric. Se clătină, descrise o semicircumferinţă şi reveni la loc, ostenit de aceste aventuroase peripeţii, rotind ochii provocator, să descopere în noapte o împotrivire de undeva. Dar nu era nimeni să ia apărarea guvernului. Ceea ce-l înverşună să repete cu îndoită energie:

— Jos guvernul! Aşa sunt eu... Dacă le place... Dacă nu, adio şi n-am cuvinte! Pe onoarea mea!

Jjjosss guvernul!

În împrejurările acestea, apăru coborând din celălalt capăt al bulevardului, Ion Burdea-Niculeşti.

Păşea repede, elastic, descheiat la pardesiu, lăsând să se vadă reverul de mătase al hainei negre şi piepţii de zăpadă ai cămăşii; cu ţigara de foi în colţul gurii; cu pălăria de castor fin, imperceptibil înălţată pe frunte; în mers cu înfăţişarea sigură şi biruitoare pe care i-o cunoaşte dintotdeauna, toată lumea. În după-amiaza aceea, rostise în Cameră o fulminantă cuvântare care scurtase zilele guvernului; prietenii politici în unanimă pornire de entuziasm, calcule şi respect îi oferiseră o masă de sărbătoare; deşi era deopotrivă de indiferent la şampanie, toasturi şi la uşoare succese, primise, fiindcă ştia că o asemenea manifestaţie demoraliza mai desăvârşit adversarul.

Din piaţa Teatrului, după banchet, trimisese maşina acasă, iar el străbătea drumul acum pe jos, să respire şi să se dezmorţească, împlinindu-şi numărul de paşi prescrişi de higena zilnică.

Pe dânsul nu-l indispunea nici ceaţa bolnavă, nici pustiul lugubru al bulevardului, după cum nu-l exaltase nici frenezia aplauzelor de după-amiază şi nici entuziasmul toastărilor de adineaori; tot ce întâmpina în viaţă era numai prilej de egală satisfacţie de a trăi pentru a birui. Mai cu seamă acum, când nu mai exista nicio îndoială că el va fi chemat să alcătuiască guvernul viitor, peste câteva săptămâni, peste câteva zile, poate.

Nesiguranţa din ultima vreme era înlăturată. El nu cunoştea alt vrăjmaş care să-l alarmeze decât nesiguranţa. Iar ţara trecuse şi de astă dată de partea lui, hotărât unanim, spontan. Cum drept spunea ediţia specială a gazetelor de seară, cu fotografia pe două coloane şi cu numele lui, scris cu litere de-o şchioapă.

Din ceaţa scămoasă, glasul poporului sughiţă

confirmarea acestui apropiat deznodământ:

— Jos guvernul!

Ion Burdea-Niculeşti ridică sprâncenele să măsoare cu tolerantă curiozitate cetățeanul rezemat de stâlpul de schijă, prin care grăia conştiința anonimă a țării.

Beţivul făcu un semn misterios cu mâna:

— Psst! Pardon...

Se dezlipi imprudent de stâlp. Lipsit de reazăm ul moral, descrise o semicircumferință în direcție inversă decât cea de adineaori, se propti şi reveni ricoşând la loc, hipnotizat de vârful ţigării aprinse, către care întindea mâna cleioasă.

— Psst! Pardon...

Scotoci în buzunarul vestei altă ţigară: boţită, beteagă şi dezlipită, cadavrul mutilat al unei foste ţigări.

Fără să se descurajeze de înfăţişarea-i invalidă, o netezi să-i aducă forma dintâi şi lărgind compasul picioarelor să-şi menţină echilibrul instabil, ţuguie buzele după foc.

Ion Burdea-Niculeşti primi în plin obraz răsuflarea dospită de vin a poporului suveran care cere schimbarea domnilor.

Strâmbă din nas, fiindcă poporul suveran consumă vin ieftin şi prost. Dar întinse resemnat, cu vârful degetelor înmănuşate, focul, fiindcă înaintea unei ţigări care se cere aprinsă toţi fumătorii sunt prin consimţământ mutual, egali.

Beţivul sorbi setos primul fum cu ochii închişi. La al doilea îi deschise, pe urmă îi căscă largi, cu teribilă surprindere, recunoscând în domnul cu pieptul cămăşii alb şi obrazul proaspăt bărbierit, personagiul sărbătorit de ediția specială a gazetelor.

Se trase îndărăt, arcuind pălăria cu o superbă eleganță de muşchetar.

— Cucoane Ionel!... Avem onoarea... Pardon!

Omul dumneavoastră, cucoane Ionel...

Iar în chip de concluzie, repetă sentința sumară:

— Jos guvernul!

Ion Burdea-Niculeşti îl privi cu dezgust.

Beţivul nu păru că ia seama la semnificaţia acestei priviri. Se apropie cu gura umedă să-l sărute.

— Dă-mi voie să te pup, cucoane Ionel... Tot ai noştri, sireacii! Omul dumneavoastră, cucoane Ionel... Ordin, şi mă supun!...

Uitătura aspră a lui Ion Burdea-Niculeşti îi paraliza elanul. Distanţa între el, viermele, şi astrul zilei, se restabili.

Suspină, pocăit şi amar:

— Pardon! Dacă vă supără, mă retrag!...

Vorbind, scăpă ţigara din mână. Plecându-se s-o

A

ridice, o călcă. Înaintea acestui dezastru, se opri consternat. Cuprins de compătimire şi scârbă, Ion Burdea-Niculeşti răsturnă în pumn ţigările de foi din tocul de piele şi i le întinse pe toate... Beţivul le primi cumplit de umilit în conştiinţa propriei sale decăderi.

— Sunt un păcătos, cucoane Ionel!... Numai dumneata ai să mă faci om...

Pe urmă, complice, făcând cu ochiul:

— Jos guvernul!... Trăiască cuconu Ionel al nostru! Trăiască România Mare!

Ion Burdea-Niculeşti dădu să plece.

Beţivul îşi aminti:

— Psst! Pardon!

Cu mâna descrise semnul unui chibrit aprins de cutie. N-avea ce face cu ţigările, dacă nu-i oferea şi chibrituri.

Ion Burdea-Niculeşti îi întinse şi cutia de chibrituri. Zdrobit de această ultimă mărinimie, beţivul lăcrimă, scoţându-şi profund pălăria:

— Cucoane Ionel... nu merit! Sunt un rău, cucoane

Ionel... vai de capul meu... Eu sunt un copil orfan, cucoane Ionel!

Clătinându-se, sări deodată în lături, într-o neaşteptată inspiraţie destrămată din aburii vinului:

— Nu merit să vă calc nici pe umbră, cucoane Ionel... Nici pe umbră!

Într-adevăr, beţivul se ţinea acum departe de umbra desfăşurată pe asfaltul umed, păşind cu evlavie în vârful picioarelor, ca pe lângă cea mai sacră nestemată din lume. Cum se clătina, fără centru de gravitate, părea un sălbatic din ţinuturile hiperboreene, dansând un joc magic în jurul unui cerc cu un idol tabu.

Dar Ion Burdea-Niculeşti ridică gulerul pardesiului şi-i întoarse spatele, scârbit cu desăvârşire.

Celălalt sughiţă din urmă, gesticulând în pâclă:

— Jos guvernul!

„Imbecil beţiv... Ce brute! Ce brute!" gândi Ion Burdea-Niculeşti, reluându-şi mersul elastic sigur şi biruitor dintotdeauna, cu pălăria de castor împinsă puţin pe ceafă şi observând că el, el îşi calcă pe umbră.

Pe umbra care se lungea când lăsa un felinar în spate; pe urmă, se topea în ceaţă; apărea din nou ţinându-i tovărăşie pe-un zid; îi rămânea în urmă, se dubla, erau trei, reveneau iarăşi, închegându-se din ceaţă în forme fantastice, întotdeauna alta şi totuşi aceeaşi. „Imbecil beţiv!... De unde i-o mai fi dat în cap idioţia aceasta?... Nu merit să vă calc pe umbră!... Cuvinte de beţiv!" Se întoarse să-l vadă unde a rămas; iar umbra se întoarse şi aşteptă şi ea.

Beţivul se balansa în faţa unei vitrine verzui luminată; straniu, ca un înecat în fundul oceanului, printre filamente de alge, înaintea unui transatlantic scufundat, prins în razele unui proiector. Cu mâna dreaptă făcea un gest energic de retezare. Se înţelegea că repetă şi acolo, clătinat

în fundul irespirabil al apelor translucide, voința-i nestrămutată:

— Jos guvernul!

„Ce brută! Ce brute!” iuți pașii Ion Burdea-Niculeşti, bombând pieptul şi liberându-şi fruntea să se răcorească în umezeala nopții.

Umbra îşi dădu şi dânsa pălăria mai pe ceafa, îl ocoli în jurul unui bec să-i iasă înainte, se deşiră pe un zid peste măsură, se topi în negură şi tot din negură se închegă, alăturându-i-se discret la stâlpul electric următor. „Ce idioție!” căută Ion Burdea-Niculeşti să-şi strămute gândul în altă parte, de la această tovarăşă dintotdeauna, la care acuma lua întâia dată aminte.

Ceața deveni mai opacă, bulevardul mai deşert.

În tăcere păşeau alături, prin solitudinea nopții, numai omul şi umbra lui.

Când au traversat, un automobil cu farurile lăptoase trecu vertiginos peste pieptul umbrei, încât Ion Burdea-Niculeşti se trase cu un pas îndărăt, cu senzația fizică absurdă, că într-adevăr roțile au călcat ceva dureros din el. Dar după ce maşina fu înghițită de pâclă, umbra se înălță pe zid intactă şi sprintenă, păşind credincios alături de dânsul. „Imbecil bețiv!”

Acum îi păru că înadins grăbeşte pentru a scăpa de tovărăşia umbrei; încetini pasul, încetini şi umbră. „Idioții! 44 Deprins să-şi pândească şi să-şi înfrângă singur toate slăbiciunile, Ion Burdea-Niculeşti îşi adună gândurile la grijile lui apropiate: lista noului cabinet, campania electorală, declarația de a doua zi... Uită existența umbrei, dar umbra nu-l părăsi, târându-se în noroaie, destrămându-se în întuneric, lungindu-se pe pereți, alergându-i înainte, ocolindu-i pașii; neobosită, fidelă şi mută.

Acasă, când trânti uşa grea de stejar, o închise afară; dar abia urcă prima treaptă de marmoră şi umbra se

prelinse pe sub picioare, luându-i înainte şi aşteptând în capul scărilor, ca cineva de mult deprins să aştepte. „Idioții, curat idioții!” îşi repetă Ion Burdea-Niculeşti, cu un început de enervare.

Încăperile erau mari, reci şi deşarte. Ion Burdea-Niculeşti trăia de multă vreme singur, ca un adevărat om tare.

Slugile păşeau pe covoare în vârful degetelor; pereții erau împodobiți la distanțe simetrice şi larg spațiate cu sobre tablouri de muzeu: oglinzile răsfrângeau în apele înghețate figura stăpânului întotdeauna calmă, sigură şi nebrăzdată de vârstă: totul era aci ordonat şi sever.

Ca întotdeauna, după ce-şi îmbrăcă pijamaua de mătase de China, înainte de culcare, Ion Burdea-Niculeşti trecu în biroul cu biblioteca masivă şi neagră, cu cărțile înşirate după cristalul dulapurilor în legăturile de piele neagră, cu aurul literelor stins, cu bustul său de bronz susținut pe piedestalul negru – aşa cum l-a primit omagiu de la partid la o aniversare de guvern – provizoriu fragment inanimat al monumentului de viitoare imortalizare.

Pe masa uriaşă, secretarul orânduise în dosare cartonate hârtiile pentru a doua zi.

Ca întotdeauna, nu le atinse. Aprinse o singură lampă, mică şi joasă, din vechi obicei de lucru al studentului nevoiaş care a fost odată: a tras trei foi albe înainte şi, deschizând ultimul volum de matematică ermetică, începu să aştearnă cu creionul ascuțit subțire cifrele complicate, tipuri de funcțiuni pentru integrarea funcțiunilor din mecanica aplicată la teoria elasticității materiei. Era un joc al inteligenței, ascuțit şi lucid, fără niciun folos imediat, fiindcă de multă vreme inginerul Ion Burdea-Niculeşti nu mai însemna decât conducătorul temut al unui puternic partid politic; dar era un exercițiu fără de care nu-şi încheia niciodată ziua.

Din lumea abstractă a cifrelor îşi întreţinea mintea ageră şi calmă pentru realităţile concrete, pe care avea misiunea să le soluţioneze. Un ceas nimic nu exista pentru el, decât cifrele mărunte din tomurile lui Weierstrass şi Poincaré pe cele trei foi albe.

Vârful creionului fâşâia abia auzit pe hârtie; când se tocea, alegea altul dinainte ascuţit fin de secretar; de afară, prin cele două rânduri de geamuri cu perdele compacte, nu străbătea niciun vuiet, în încăperile spaţioase nu trosnea nicio mobilă, nu scârţâia niciun pas, nu adia nicio răsuflare; în tăcerea adâncă numai omul singur şi tare, eliberat de restul vieţii vegetative, străbătea spaţiile străvezii, reci şi eterne, ale inteligenţei pure, dincolo de toată zadarnica viermuială omenească.

Oraşul era dincolo.

Alţii îşi ruinau trupul în spasmuri de viciu, sau animalic, dormeau cu pumnii strânşi; el, într-o dilatare a fiinţei, absent de la tot ce e vremelnic şi hâd, cunoştea numai pentru dânsul ascensiunea inteligenţei absolute, dematerializată, descătuşată de rădăcinile pământene.

Aceasta punea nemăsurată distanţă între el şi ceilalţi semeni. Îi compătimea. Îi disprețuia. Pentru fiecare noapte avea cunoscut numai de el singur tărâmul de evadare întăritoare, unde uita răsuflarea amestecată cu duhoare de vin prost a vulgului, tocmelile netrebnice, abdicările cotidianului; de acolo se întorcea întotdeauna purificat şi reconfortat. Oraşul îmbibat în ceaţă, posomorât şi trivial, nu mai avea fiinţă aievea. Ion Burdea-Niculeşti era tare, şi se ştia tare, fiindcă era înfricoşător de singur în universul lui secret şi altora inaccesibil.

Dar peste umărul său, încovoiată din plafon, plecată atent, umbra imobilă îi veghea ca întotdeauna, de nopţi şi nopţi, migala cifrelor. Nu o observă nici acum, ca şi altă dată. Însă prezenţa neînsufleţită, răbdătoare şi mută, avea

acum în vastitatea biroului negru, ceva misterios, neliniştitor şi irevocabil.

Şi mai neliniştitor era că omul nu o presimţea încă plecată peste el, aşteptând.

Când cele trei foi fură complet acoperite cu scrisul mărunt, Ion Burdea-Niculeşti îşi îndreptă mijlocul, frecă degetele osoase cu mulţumirea lucrului isprăvit, orândui creioanele în cupa de cristal, închise hârtiile în sertarul unde zăceau alte teancuri. Se ridică alături de umbra care se pregătea să-l însoţească. Trecu în dormitor; nu citi şi nu meditä la nimic care să-i tulbure cugetul limpezit şi desprins de la nimicniciile terestre. Stinse lumina şi ca întotdeauna, înainte de a fi trecut cinci minute, a adormit.

Umbra absorbită de întuneric emigră în lumea unde se retrag umbrele izgonite.

Dar de astă dată în somn reveni.

Alta.

Sălbăticită şi duşmană. Împinsă de o putere rea, serva resemnată apăru din noapte cu paşi neauziţi să-şi sugrume stăpânul...

Fu în întuneric o luptă zvâcnită şi inegală. Luptă de panică, fără nădejde, cu un duh înfricoşat de care nu ştii să te aperi, fiindcă nu seamănă cu nimic. În aşternutul moale, în care întotdeauna Ion Burdea-Niculeşti se deştepta pe aceeaşi parte, cum se culcase, chiar prin somn orânduit şi stăpân, pernele se mototoliră, dantelele olandei fură sfâşiate, plapuma alunecă; cu genunchii fără oase împletiţi pe pieptul lui, cu degetele aderente de gumă lipite în gât, umbra strângea încet şi metodic, cartilagiile care trosneau sub recea şi umeda încleştare de şarpe.

Pe urmă, vrăjmaşul fără nume şi fără formă, îl încinse de jur-împrejur, strivind coastele sub care se zbătea deznădăjduit inima... Omul îşi încorda muşchii să rupă strânsoarea vâscoasă. Strângea dinţii să nu scoată un

geamăt, orgolios, chiar atunci, să nu-şi mărturisească prin accentul de durere o înfrângere. Dar o şoaptă cunoscută şi bună, din altă lume revenită, cerea ea pentru dânsul îndurare. Zadarnică. Fiara aderentă – umbra? moartea? – strângea, strângea, strângea...

Ion Burdea-Niculeşti se deşteptă într-un disperat spasm, înăbuşit în noaptea opacă. Pipăi butonul de porțelan şi făcu să explodeze lumina. Privi încă nedezmeticit, răvăşeala patului... îşi apăsă inima zvâcnind dureros în gratiile pieptului...

Absurd vis, stupid vis!

Gândise o clipă să sune, dar şi-a retras îndată mâna. Spaima abia risipită făcea loc altei temeri. Îşi imagină chemarea stridentă şi metalică în casa goală; valetul apărând somnoros şi speriat. Ce era să-i spună? Cum să se arate înainte-i, înfricoşat ca un copil care a visat urât?

Marele om îşi şterse tâmplele umede. Recules, privi obiectele familiare din încăperea unde dormea singur de zece ani. Surâse, căci toate îi dădeau siguranță, îl întorceau la realitatea certă care n-avea nimic de-a face cu vedeniile deşuchiate ale unui vis chinuit. El ştia un leac la îndemână: cinci minute sub ploaia rece a duşului destind nervii şi ordonează ritmul sângelui în artere. Totul e să ştii a domina animalul, să-l constrângi sclav rațiunii, să-l ții din scurt când şovăie.

Coborî din pat, pipăind cu piciorul pantofii moi.

Umbra coborî şi ea. Se lungi până în tavan. Ion Burdea-Niculeşti, cu toată constrângerea rațiunii, nu izbutea s-o ignore. Era acolo, gata şi ea, aşteptându-l să vadă ce face. „Idioții! 44 vorbi tare: „Afurisit beţiv”...

Cuvintele sunară bizar în dormitorul dreptunghiular, de unde, pentru desăvârşita izolare, fusese alungată chiar bătaia monotonă a pendulului, îi fu ruşine de el: a început acum să vorbească singur!

Hotărât, aceasta nu mai poate dura aşa! Sumeţindu-şi pieptul, se apropie de perete, să o cerceteze atent. Umbra coborî din tavan, deveni egală şi mai conturată, exact de înălţimea lui, suportând neclintită examenul. Avea parcă şi dânsa în statură, o provocare batjocoritoare, cu pieptul diform lăţit. Se confruntară amândoi. „Idioţii!... începe să mă enerveze serios afacerea aceasta!" constată, nu mai ştia a câta oară, Ion Burdea-Niculeşti, întorcându-i spatele.

Pătrunse în camera de baie, răsuci robinetele de nichel; când dădu drumul snopului de apă rece pe peretele de porţelan, umbra născoci gesturi groteşti, paradiind cu o deşănţată lipsă de respect mişcările marelui om gol.

Dar Ion Burdea-Niculeşti era de astă dată redat calmului dintotdeauna, imunizat, neutralizat: din nou, ignorând ca orice om normal prezenţa iritantă, spioană, a umbrei. Înfăşurându-şi trupul ud în cearşaful spongios, simţi cu satisfacţie odihna relaxându-i nervii.

În pat deschise o carte potrivind lampa pe măsuţa de noapte, la distanţa calculată care să-i obosească ochii, exact cât este nevoie ca să-i cheme somnul. Totul era în viaţa lui calculat ca o maşină precisă, ce la anumită mişcare face să joace ingenios, anumite, întotdeauna aceleaşi resorturi.

Totuşi... Totuşi când întoarse foaia, se surprinse că n-a reţinut nimic din sensul literelor; o luă da capo, străbătu pagina din nou, nu o întoarse, gândul se risipea confuz. Ceva stăruia dincolo de gând şi dincolo de voinţă.

Ce glas cunoscut!... Ah! îşi lămurea bine acum ce glas cunoscut fusese acel de adineaori, din somn, când cerea pentru el îndurare umbrei.

Ion Burdea-Niculeşti îşi aminti astfel, după atâţia ani, ceea ce hotărâse să nu-şi mai amintească niciodată şi într-adevăr nu-şi mai amintise.

Cartea lunecă. O lăsă jos. Glasul acela. De cât de departe, glasul acela!...

Îi suna ca întâia oară. Iar din uitarea cea mare, totul recăpătă viaţă. Tristă viaţă.

Un şuvoi rece între lespezi, brazi întunecaţi, miros aspru de răşină, o fluturare albă de eşarfa, o copilă în străveziu veşmânt feciorelnic, întoarsă cu spatele... Şi glasul acela chemând pe cineva, pe urmă izbucnind în hohot; râs în care veselia nu izbutea să acopere spaima de o clipă. De pe colţul stâncii un picior lunecase în apă. Ce spaimă şi ce râset! Acum sărea din lespede în lespede să-şi pescuiască pantoful furat de torent. Corăbioara albă sălta pe undele fugace, părea că a ancorat într-un golf de o palmă adânc; când se pleca să o prindă, se răsucea viclean, săgeta pe gâlgâiala apei cine ştie unde...

El s-a repezit în cale, a capturat pantoful...

L-a adus trofeu, ud şi minuscul, copilei necunoscute cu mâna la pieptul mic, zvâcnind de râset şi de spaimă. Necunoscuta l-a privit în ochi, cu obrajii învăpăiaţi – pe sub pieliţă se vedea fluxul sângelui cum se răsfira ca un trandafir magic care se învoltă – pe urmă ochii au coborât în pământ.

Ochii Marei!...

Încep toate basmele cele mai dulci, altfel?

Au aşteptat pe marginea şuvoiului până s-a uscat olanda pantofului şi până ce-au învăţat să se cunoască.

Ascundea piciorul gol, numai în ciorap, pudic, acoperindu-l cu marginea rochiei. Ochii Marei nu s-au mai ridicat decât pe furiş, când credea că el priveşte în altă parte; ochi în care lucea fără astâmpăr un tremur de început de râs. Cum de n-o văzuse încă? Cum de n-o ştiuse?...

Când s-au întors, tăceau.

Păreau că au isprăvit de spus tot; întâmplări de la facultăţile lor deosebite, gânduri despre aceleaşi conferinţe ascultate, banalităţi, piese de teatru, cărţi şi tot ce putea fi

de un interes pentru viața lor studențească; asistaseră la aceleaşi cursuri pe vremuri celebre, parodiaseră aceleaşi ticuri ale dascălilor bătrâni, se miraseră că nu s-au văzut; nu-şi spuseseră, dar gândeau amândoi că numai fiindcă nu se cunoscuseră până atunci, ceva în tinerețea lor le lipsise încă. Tăceau alături. El smulgând din treacăt vârful crenguțelor de brad, care se frâng fragede, ca mici cruciulițe vegetale şi lasă în dinți un gust metalic. Ea, smulgând maşinal, cu gândul în altă parte, petalele unei margarete de câmp, în eterna şi superstițioasa joacă feminină: mă iubeşte? nu? foarte mult? deloc?...

Tăcea, dar glasul ei îi cânta melodic în urechi.

Glasul de adineaori, din somn, cerând îndurare pentru el. Ca şi cum el ar fi fost deprins să ceară îndurare cuiva?

Da! Veche poveste şi tristă poveste.

Începuse atât de senin şi sfârşise atât de crunt... Dar sfârşesc oare toate basmele altfel?

Un râs; obrazul învăpăiat; o piruetă fluturând fustele; altă gâlgâire sonoră de hohot; privirea strecurată cu nevinovată şiretenie pe sub gene. Înaintea unei întrebări, în colțul gurii tremurând zâmbetul gata să se destindă; viața aceea tânără, plină de neastâmpăr, însetată de toate nimicurile din care se întreține miracolele lumii, făptură nebunatică pe care nimic nu părea că are s-o ostenească şi s-o întunece cândva; toate curmate deodată, de ireparabilul care striveşte ca o talpă, zbaterea fragilă de aripi a celei mai inocente şi divine gâze! După scurtă vreme, în alt capăt de țară, departe de toți ochii, tinerețea aceea, şi vioiciunea, şi râsetul care păreau că nu vor conteni niciodată, au fost înecate într-o crâncenă ispăşire: o biată vietate cu obrajii supți, cu ochii sticloşi, ocolită, izgonită. „Mă văd aci şi mă întreb dacă tot eu am fost aceea?... Undeva, atât de departe de tine, abia reală, sunt arătarea celei ce-am fost. Ma bine că nu mă vezi. Ți-ar fi milă de mine, şi nu mi-ar plăcea mila

ta”... scrisese ea atunci, iar el arsese scrisoarea repede, îşi dogorâse degetele şi călcase scrumul, apăsat, să şteargă orice urmă, orice.

Când prietenul cel mai bun din aceste timpuri, Atanasie, venise de acolo, cu ştiri, îl aşteptase la gară, cu inima strânsă, nu de cele ce i se întâmplau ei; ci ghemuit în el şi mizer, de cele ce puteau să urmeze pentru dânsul.

Era doar toată cariera lui în joc, viitorul, toate proiectele îndrăzneţe care se surpau, anii grei încă de studiu, sărăcia care nu mai putea fi împovărată de altă sărăcie, şi stupid, de un copil. Şi acum îi strecoară în oase un fior amintirea acelui ceas, pe peronul cutreierat de vântul gheţos!

Aşteptarea îi ațâțase bolnav închipuirea; prevedea scene mai absurde una decât alta... Trenul oprindu-se; el, deodată, pomenindu-se, cu un copil în braţe, pasagerii întorcând capul, ghiontindu-se, hohotind de acest june care voia să cucerească lumea şi până una alta, sfârşea pe un peron de gară, cu un prunc în plapumă roşie la piept, ca în melodramele proaste... Se gândise să fugă. Nici acum nu-şi lămureşte ce l-a ţinut...

Dar n-avea de ce fugi.

Toate fuseseră închipuiri. Viaţa e mai simplă. Atanasie i-a răspuns la întrebarea lacomă, abia coborât de pe treptele vagonului, cu strângere de umeri: „Fii fără grijă, Ioane... nu vei avea nicio neplăcere. Nu fiindcă aş fi convins-o eu; ci fiindcă aşa vrea dânsa.

Ştii prea bine că aceleaşi legi fac pietrele să se scufunde şi păsările să se înalţe. Ea se scufundă; tu rămâi liber să te înalţi”.

Atanasie răspundea totdeauna obscur şi cu o intenţie de dispreţ batjocoritor în tot ce rostea. Nu l-a întrebat mai mult şi nici el nu i-a spus mai mult. I s-a părut că prietenul îl priveşte cu o bucurie rea, când l-a văzut respirând uşurat.

I-a fost ruşine de această senzaţie de eliberare pe care nu şi-a putut-o stăpâni. A ocolit şi atunci, şi mai târziu, vreo explicaţie, măcar o aluzie, o scuză.

Atanasie era singurul om a cărui privire nu o putuse înfrunta, de al cărui râs de capră, în vârful buzelor, înecat, sacadat, se temea. He-he-he! Da, râs de capră! Nesuferit, răutăcios şi demonic. Descoperea toate slăbiciunile, le căuta cu o răbdare de maniac colecţionar, le scormonea, le aţâţa savant, îşi râdea de ele; încheia o zi fericită, numai când găsea cuiva, până atunci invulnerabil, o sminteală în armură, o faptă rea ascunsă, o greşeală, o umilinţă dureroasă, rănile acelea triste care desfigurează şi mistuie tăinuit. Hehe-hehe! îşi încovoia spinarea cocoşată, plecându-se deşirat să-i râdă în ureche: Hehe-hehe! Ce meschină şi mizerabilă devenea deodată toată viaţa şi oamenii ce biete fantoşe, când behăia râsul acela: hehe-hehe!

Un singur martor existase la acest dintâi şi singur episod imprudent al vieţii lui; dar ce martor!

Cum se simţea împuţinat şi netrebnic şi şovăielnic sub ochii lui, când îi întâlnea, privindu-l neclintit, ochii de capră, gălbui şi bulbucaţi!

Câteodată, pe neaşteptate, rostea o constatare enigmatică, în care-i părea că străbate un tâlc ascuns: „Îmi vine să cred Ioane, că pentru a face ceva într-adevăr bun şi trainic în viaţă, trebuie să începi prin a sacrifica pe cineva. Cum cei vechi luau umbra trecătorului cu trestia, să o zidească în piatră. Numai atunci clădirea durează... Hehe-hehe!”

Ochii de capră îi căutau atunci ochii, cu o înveselire plină de curiozitate, să-l descopere roşind: îl studiau ca pe un şoarece pus sub globul aparatului aspirant, de făcut vidul, unde animalul rămâne în neclintire de panică, în aerul rarefiat. Hehe-hehe!

Târziu, tot Atanasie i-a spus, ca din întâmplare, în plina bucurie a celui dintâi hotărâtor succes, că poate să-şi vadă copilul dacă doreşte, aici, la bunicii Marei, care l-au înfiat când Mara n-a mai fost. A spus şi l-a privit răsucindu-şi bărbiţa roşcată, cu râsul acela behăit şi insuportabil, când a văzut cu bucurie că tace şi ocoleşte ochii în altă parte. Îndată a părut că uitase ce-a vorbit. Dar în ochii gălbui dura bucuria lăuntrică, şi buzele subţiri descopereau dinţii urâţi, în râsul necontenit de capră.

Pe urmă, altă dată, după un an, l-a dus pe nesimţite, ca într-o cursă, în focul unei discuţii, într-o stradă lăturalnică, aci, aproape de bulevard; l-a oprit în faţa unei case de pensionari, cu vitraj cu olendri şi cu strâmtă grădină de-o palmă – tupilat adăpost de oameni nevoiaşi... Un copil în şorţ albastru se juca în curte cu o pisică cenuşie, o bătrână într-un scaun de pai împletea cu ochelarii ridicaţi pe frunte. Copilul s-a oprit din joacă să-l privească; l-a privit şi bătrâna. Din râsul mut al lui Atanasie a înţeles cine sunt.

A înţeles şi-a fugit.

Atanasie l-a ajuns din urmă, cu paşii lui răschiraţi, nu i-a rostit nimic, continua doar cu cea mai nevinovată insistenţă discuţia lor începută... Dar ochii îl scormoneau şi nu mai contenea râsul acela de capră: hehe! hehe!...

A revenit mai apoi de câteva ori, pe ascuns, singur.

Era în anul când se însura. Trecea ca din întâmplare, privea printre zăbrele verzi: copilul se afla acolo, bătrâna în acelaşi scaun: a doua oară se adăugase un bătrân numai în vestă, plivind un strat cu mixandre, acelaşi pisic cenuşiu... Copilul lui!... Pe urmă a venit iarna. Grădina fu goală, ferestrele cu două rânduri de geamuri. Nu mai putea şti ce fac cei dinlăuntru. N-a mai trecut. S-a însurat. A lipsit din ţară un an. A uitat. Cecil nu-i aducea numai averea cu toată siguranţa zilei de mâine, dar şi alte griji noi, îndatoriri

politice, pentru misiunea înaltă la care îl pregătea bătrânul Clejanu, părintele Ceciliei şi din vechi timpuri, sfetnicul cel mai ascultat al tronului.

La Florența l-a găsit telegrama de la Atanasie: „Fii pe pace. Au dus ieri şi copilul la cimitir. Mulţumeşte providenței sale Anghina. Ai dreptate. Omul singur e tare. Felicitări! 44

Parcă i-a auzit râsul de capră; hehe! hehe! pângărind aerul sonor al Florenței, acolo, pe terasa hotelului Carlton, de unde se vedeau colinele unduind sub cerul siniliu. Cecil l-a întrebat distrată, ce veste îi aducea depeşa din țară. A îngăimat ceva la întâmplare, mototolind hârtia şi aruncând-o peste marginea balustradei.

De altfel, nici n-avea nevoie să se prefacă, s-o

a

mintă. Între el şi Cecil n-a existat niciodată decât cea mai desăvârşită indiferență. Ea şi plecase ochii fără să aştepte răspunsul, continuând să citească, înfăşurându-şi şalul subțire în jurul pieptului. Aşa a cunoscut-o întotdeauna; friguroasă, nepăsătoare la tot ce nu era curent de aer sau primejdia unei răceli.

Dar el nu şi-a putut stăpâni o bucurie. În sfârşit, nu-l mai amenința nimic; săvârşise o prostie tinerească, putea să-i primejduiască viața, a scăpat, orice urmă era ştearsă. Nu mai exista Mara. Nu mai exista copilul... Şi s-a trezit fluierând o veselă melodie la modă, obsesie de la orchestra de seară a restaurantului.

Când a trecut, după mulți ani, din nou pe strada lăturalnică, în locul casei nu se aflau decât dărâmături. Mai sunt şi acum. Locul a fost supus alinierii. Se va deschide o piață. Până atunci au crescut oțetari prăfuiți, a rămas un prun cu crengile torturate, cărămizi roşii şi moloz, se adună câini râioşi, s-au înălțat movile de gunoaie. Hehe-hehe!

Cum i-ar suna râsul de capră al lui Atanasie!

Dar nici Atanasie nu mai există; ori, dacă este, e undeva o larvă omenească, strivită, confundată cu celelalte.

Rânjind de slăbiciunile altora, n-a luat aminte la aceea a lui, care-i pregătea prăbuşirea. A fost o cădere neaşteptată, cum nu se pomenise de mult.

În dimineaţa când a venit cu ochii nedormiţi, fără râsul de capră, şters definitiv de pe buzele vinete, să-i spună că peste două ceasuri trebuie să se înfăţişeze judecătorului de instrucţie, a simţit şi el o satisfacţie răutăcioasă. Va să zică acesta era Atanasie, pe a cărui privire, singura dintre toate, n-o putuse înfrunta? În sfârşit, îl putea scormoni şi el în ochi: hehe-hehe! Aceasta era tot? Aşa de repede se sfârşea cariera de aspru jude al tuturor?

Hehe-hehe! Celălalt i-a citit în ochi condamnarea.

A înţeles... A pogorât în pământ privirea şi a ieşit şovăind.

A regretat imediat. Numai după două clipe a regretat, copleşit de mustrare. A alergat după dânsul să-l cheme. A luat telefonul... Prea târziu!

Atanasie de acolo a scăpat; dar nu om, ci fost om.

Nimeni nu i-a mai auzit numele. Încă unul şters. S-a topit în marele anonimat. E undeva, poate vreun slujbaş alcoolic, cu o droaie de copii, făcând hazuri acre pe socoteala şefilor de birou, la cârciuma apetitivelor. Poate mai rău. Poate va fi murit demult, declasat, în vreun spital, îngropat de vreo comunitate. Hehe-hehe! Viaţa nu e defel o glumă uşoară, când nu eşti lucid la fiecare pas; *când o lecţie nu-ţi foloseşte, o dată pentru totdeauna!*

Lui i-a folosit. Una – destul! De atunci nicio slăbiciune; în fiecare seară trei file de calcule, cea mai bună terapie pentru animalul omenesc, raţiunea pusă în dreptul ei: luciditate, răbdare, perspectivă a universului, alta decât cea mărginită, dobitocească, a vulgului.

Dar glasul acela? De unde a tresărit în mijlocul nopţii,

într-un vis absurd, căutându-l din lumea de unde nu mai este întoarcere? Şi umbra? Vis idiot!... Propria ta umbră să te sugrume prin somn! Ar râde să afle, oricine; chiar beţivul de aseară.

Ion Burdea-Niculeşti, ridicându-se să-şi îndrepte pernele fierbinţi, observă umbra pregătindu-şi şi dânsa culcuşul, în lumea ei de două dimensiuni. Se opri. Se opri şi umbră. Când se întinse, umbra se furişă sub aşternut, dar nu sub aşternutul ei care dispăru de pe zid, ci lângă el, în aşternutul său, aderentă...

În ultimul timp s-a surmenat fără cruţare. Va pune ordine. De mâine chiar...

Stinse lampa. Fiindcă voi cu toată voinţa să adoarmă, şi fiindcă voinţa îl mai asculta încă, adormi.

Dar a doua zi nu puse ordine. A doua zi avea lucruri mai grave de îndeplinit.

Întâi expozeul de la club. Pe urmă reporterii chemaţi pentru interviu. Pe urmă consfătuirea cu şefii organizaţiilor convocaţi telegrafic din provincie.

Secretarul nu dovedi luând note, clasând hârtiile, pregătind datele precise, fără de care Ion Burdea-Niculeşti nu rostea nicio declaraţie şi nu lua nicio hotărâre. Realitatea era prinsă în logica lui ca într-un cleşte, în care trebuia să cedeze, cum cedau prea curând, toţi adversarii.

Pentru această severă metodă şi pentru dispreţul fără cruţare de slăbiciunile omeneşti, secretarul îşi făcuse de la început, din patron, un idol. Era tânăr, sfârşise studii strălucite, socotea un noroc fără seamăn, că-şi putea face ucenicia lângă asemenea om, pe care nu-l naşte o ţară de două ori într-o jumătate de veac. Avusese şi el o iubire copilărească, o fetiţă săracă roşind sub privirea lui, apăsându-şi zvâcnirile inimii în bluza subţire, când se pleca să-şi apropie buzele de gene; se lepădase de tot, se mecanizase, se apropia cu fiecare lună decursă, mai

desăvârşit se apropia de idealul supraomului care era Ion Burdea-Niculeşti.

Corect, după ce sfârşi de clasat fişele, le orândui în ghiozdanul de piele.

Ion Burdea-Niculeşti nu era nevoit să-l întrebe dacă a uitat ceva; învăţase să nu uite nimic.

Alături, în automobil, cu geanta pe genunchi, păstrând distanţa respectuoasă între el şi patron, fura cu coada ochiului gestul cu care Ion Burdea-Niculeşti descoperea părul cărunt, răspunzând la salutări, cum îşi încheia şi descheia mănuşile, cum privea, cu capul puţin lat îndărăt, forfota norodului de pe uliţi, spântecată de strigătul agresiv al goarnei. Şi ciudat, între amândoi oamenii aceştia şase ceasuri pe zi alături, nu existase niciodată alt schimb de cuvinte, decât al îndatoririlor stricte pentru care Ion Burdea-Niculeşti îşi angajase un secretar. Nu-l întrebase niciodată despre studii, despre planurile lui de viaţă, despre greutăţile familiei lui nevoioaşe. Vorbele sunau întotdeauna aceleaşi, seci, egale: „Fă aceasta... îmi trebuie aceasta... răspunde aceasta". Iar secretarul îl admira mai nemărginit, pentru indiferenţa cu care îl confundase cu obiectele neînsufleţite. N-ar fi îndrăznit niciodată să bată la uşa biroului cu cinci minute mai devreme; n-a întârziat niciodată; nu şi-a îngăduit să întrebe ceva, să-şi încălzească glasul vreodată, să ceară un sfat ori să roage pentru vreo intervenţie în ajutorul cuiva. Respirând aceeaşi atmosferă, se uscase şi începuse să se simtă şi el tare, fiindcă şi el se pietrifica.

Cu trei luni înainte, tatăl secretarului, funcţionar obscur de gară, fusese mutat, printr-un capriciu ori o eroare, într-o staţie mărginaşă a ţării. Se ruina, astfel, brusc şi injust, o întreagă gospodărie. Copiii erau rupţi de la şcoli; târau cu tribul lor calic o femeie de mulţi ani bolnavă; ar fi fost destul să ceară un singur cuvânt de la Ion Burdea-

Niculeşti pentru ca mutarea să fie revocată. Dar să ceară aceasta, i s-ar fi părut secretarului nu o îndrăzneală ori o necuviinţă, ci abdicarea de la ceea ce învăţase mai adânc despre înţelepciunea vieţii de la patron: *nimeni să nu aştepte nimic de la nimeni.* Şi oamenii şi-au cărat gospodăria lor ticăloasă la marginea hotarului cu resemnarea săracilor care se supun fără cârtire destinului.

Acum chiar, secretarul avea în buzunar o scrisoare de la bătrâna bolnavă – îşi socotea zilele numărate, îl chema cât mai neîntârziat. Nu apucase să isprăvească de citit rândurile tremurate, o primise cu câteva minute înainte de ceasul când trebuia să se înfăţişeze patronului, o mototolise şi aştepta până după-amiază, mai târziu, răgaz, să continue când va fi liber. Îşi spunea că bătrâna îi cere un lucru cu neputinţă. Cum s-ar gândi oare să-l lase pe Ion Burdea-Niculeşti, chiar numai trei zile, singur, în preziua luptei de răsturnare a guvernului, fără geanta, dosarele şi notele lui? îşi imaginează privirea rece, surâsul de mirare, de milă şi de dispreţ, cu care ar ridica ochii să-l măsoare la cele dintâi cuvinte... Secretarul cercetă pe furiş, să citească pe obrazul patronului această mustrare, milă şi acest dispreţ. Dar Ion Burdea-Niculeşti, cu mâna în mănuşa cenuşie rezemată de uşa automobilului, îşi privea umbra fugind pe asfalt paralel cu goana maşinii, zdrobindu-se sub roţi, mânjindu-se sub paşii trecătorilor, izbindu-se cu capul de stâlpi, frângându-se în ziduri şi reapărând intactă şi vertiginoasă, când roţile scăpau la drumul liber.

Atunci Ion Burdea-Niculeşti îşi scutura fruntea, întors la realitate:

— Pregăteşti situaţia judeţelor...

Secretarul se înclina...

Şi textul moţiunii bătut la maşină, pentru ziare...

Secretarul se înclina.

— Dejunul îl iei cu mine, am să-ţi dictez...

Secretarul se înclina.

Aşadar, abia diseară va putea sfârşi scrisoarea cu litere păianjenite, de la bătrâna care îl chema acasă.

La club, intrarea lui Ion Burdea-Niculeşti fu primită cu tăcerea respectuoasă ce stingea brusc, întotdeauna, rumoarea încăperilor.

Şeful strânse mâinile; pe altele abia le atinse; pe altele se făcu a nu le zări. În această savantă dozare a atenţiei pentru propriii săi partizani, se afla o ierarhie fără greş – acum se citea o indicaţie. În cinci minute se ştiu cine vor fi viitorii miniştri şi cine şi-a luat nădejdea...

Când Ion Burdea-Niculeşti începu să rostească expozeul, nu mai scârţâi nicio gheată, nu se mai deschise nicio uşă. Cuvintele cădeau subliniate de aplauze, dar aplauze măsurate, atât cât era nevoie pentru a dovedi consimţământul unanim, fiindcă era prestabilit că şefului nu-i plac manifestările zgomotoase şi lăbărţate. Frazele sunau egale, puţin dispreţuitoare, ca şi privirea care se plimba de la unul la altul, căci Ion Burdea-Niculeşti ştia cât preţuieşte fiecare din capetele lungite să-l asculte, ştia că pentru cei mai mulţi, programul, angajamentele, manifestele către ţară şi moţiunile însemnau numai făţarnice formalităţi fără importanţă. Realitatea singura pentru toţi era: vin ori nu vin la putere? Şi când? Iar atunci, ce folos va trage pentru sine fiecare?

De aceea Ion Burdea-Niculeşti îşi dispreţuia partizanii lacomi şi cinici; dar îi compătimea pe cei naivi. Căci mai multă nevoie avea de lăcomia şi cinismul celor mulţi, decât de naivitatea celor puţini şi dinainte sacrificaţi.

— Doresc, domnilor...

Ion Burdea-Niculeşti făcu o pauză. Surprinse pe perete umbra mâinii parodiindu-i gestul. Retrase mâna şi umbra căzu.

Câţiva întoarseră ochii să descopere ce va fi zărit şeful

pe zidul gol. Ion Burdea-Niculeşti simți broboane de sudoare pe frunte.

Umbra de pe perete îşi şterse fruntea, cu o umbră de batistă.

Tăcerea dură.

— Doresc, domnilor... îşi drese glasul, biruindu-se.

Restul expozeului îl rosti repede, cu vârful degetelor sprijinit pe masă, preocupat, stăpânindu-se să nu înalțe mâna, ținând sub degete umbra degetelor.

— Îmi pare cam obosit şeful. Nu e în formă! spuse cu oarecare satisfacție, un exministeriabil mustăcios.

Şeful trecu, încheindu-şi şi descheindu-şi nervos nasturii mănuşii.

Ceva nou, neobişnuit, straniu, i se întâmpla; un nimic, un fleac, o umbră, propria lui umbră, îi zădăra calmul până atunci nezdruncinat încă de nimeni.

Mergând, umbra se făcuse ghem la picioare. Se sili să n-o privească. Dar la întrebări, răspunse cu gândul în altă parte şi mersul avea ceva nefiresc, întrerupt, ocolind şi cercând să pună prin surprindere piciorul pe pieptul umbrei, să o captureze sub talpă.

La club, partizanii rămaşi să discute în urmă, văzură în această nervozitate a şefului, semn că situația nu e atât de limpede cum se grăbiseră prea optimiştii să o socotească. Ion Burdea-Niculeşti ştia desigur ceva. Se iviseră, probabil, complicații. Complicații grave, dacă şi omul cel mai imperturbabil îşi pierdea răbdare.

Seara, o informație de ziar lua notă cu îngrijorare de aceste simptome, la buletinul politic. Guvernul, de bună seamă, îşi păstra undeva o rezervă care să-i prelungească agonia. Dar nota încheia tot optimist, amintind țării că Ion Burdea-Niculeşti a ştiut în cariera-i politică să înfrângă conspirații mult mai tenebroase.

Când citi rândurile subliniate de secretar cu creion

roşu, Ion Burdea-Niculeşti surâse întâi cu milă, pe urmă simți intrându-i în oase o neliniște necunoscută.

O teamă de el însuşi... Aşadar, o neînsemnată şovăială, o oboseală a nervilor, o singură schimbare în felul lui firesc de a fi, o obsesie rizibilă şi absurdă erau destul să clatine ceea ce durase temeinic în douăzeci de ani! Se răsuci pe scaun să-şi privească ostil umbră. Umbra se răsuci şi ca – dar ea, calmă. De-ar fi un om, l-ar strivi. De-ar fi o dificultate, ar înfrânge-o. E însă imaterială şi enigmatică, îl aşteaptă, aşteaptă...

Aşteaptă ce?...

Aprinse toate luminile – era în sufragerie – umbra se ascunse sub picioarele lui sub scaun.

Împinse farfuria; mâncarea i se oprea în gât. Servitoarea intrând, se uită cu mirare la stăpânul posomorât înaintea felului neatins, la toate becurile luminate. Nu se aprindeau toate luminile decât când erau invitați. Dar nu îndrăzni să întrebe. Nimeni nu îndrăznea să întrebe ceva în casa aceea solemnă, întotdeauna tăcută şi severă.

Ion Burdea-Niculeşti aruncă şervetul. Merse urmat de umbra lui prin toate încăperile, până la birou; trase sertarul şi cu cele trei foi albe de hârtie înainte, îşi porunci să uite.

Şi uită.

Cât aşternu cifrele subțiri, din nou nimic n-a mai existat decât tăcerea imobilă şi gândul lucid, evadat din carcera cărnii. Creionul ronțăia mărunt; ferestrele cu draperii compacte nu lăsau să străbată zbaterea vană a oraşului, omul fu din nou singur şi tare. Dar când se opri, aproape de sfârşit, să ridice ochii obosiți şi să-şi destindă umerii, surprinse întâia dată după douăzeci de ani, umbra plecată peste el, în tavan, spionându-l atentă, răbdătoare şi aşteptând. Aşteptând ce?...

Fu o senzație rece, de spaimă, cum descoperi neaşteptat că afară, din întuneric, te priveşte de cine ştie

când, cu nasul turtit de geam şi cu ochii holbaţi, un nebun evadat. Nu ştii ce te aşteaptă, ce va face peste o clipă, de unde va începe: numai rânjeşte şi aşteaptă.

„Stupid”! – trânti cu pumnul în tăblia biroului, de jucară creioanele ascuţite fin în cupa de cristal.

Umbra bătu aerul cu un pumn gigant ca un ciocan şi stătu, fiindcă şi Ion Burdea-Niculeşti a stat.

De acum, înţelegea că toată odihna e pierdută, dacă umbra a intrat şi aci să-l prigonească. Făcu ghem hârtiile, le aruncă în coşul împletit, îşi apăsă ochii.

Tăcerea îl nelinişti. Îl împresura duşmană.

Întâia oară se cutremură constatând cât e de singur în răceala de cavou a camerelor vaste. Şi întâia oară nu se mai simţi tare fiindcă era singur.

Umbra cu faţa acoperită în palme, îl aştepta plecată. O simţea deasupra. „N-am să scap de ea de acum, nici în coşciug! – gândi. Au s-o închidă cu mine”.

— Nu mai înţeleg nimic. Trebuie să-i cerem explicaţie! vorbi nervos Tudoriţă Stârcu, aprinzând o ţigară de la altă ţigară şi mutând cu neastâmpăr serviciul de şvarţ pe tava nichelată. Nu admit! Asta e: nu admit!...

Celălalt dădu moale şi fără convingere din mână:

— Vorbeşte tu!... Eu nu mă amestec.

Îşi schimonosi obraz de suferind, cerând să arate astfel că numai boala îl silea la această neutralitate:

— Înţelegi, cu ficatul meu... Am avut iarăşi o criză. Mi-a recomandat medicul linişte. Altfel!...

Mâna voi să completeze gândul cu un gest energic, dar căzu moartă, ca o mână de manechin umplută cu tărâţe de lemn.

Tudoriţă Stârcu se ridică de la masă, împingând tava de zăngăniră paharele, făcu câţiva paşi apăsaţi până la fereastră de unde privi cu indiferenţă prefăcută forfota străzii. Muşcă în dinţi cartonul ţigării. Mustaţa se zburlise

ca la pisoi, când se pregătesc să se repeadă.

Se întoarse brusc şi izbucni;

— Vorbeşte-i tu... Eu nu mă amestec!

— Aceeaşi poveste întotdeauna! Îți aperi pielea...

a

M-am săturat de atâta diplomație. Nu admit! înțelegi!

Nu admit! Nu e vorba de noi, de ficatul tău şi de toate!

fleacurile, ci de partid. Se duce de râpă! Într-o singură lună, am pierdut de două ori ocazia să dăm lovituri repezi şi decisive. Mai sunt cincisprezece zile şi se închide sesiunea... Atunci înseamnă că răbdăm până la toamnă, mai mult poate... Eu aştept, tu aştepți; dar partidul se descompune! Nu admit! De la Romanați am primit iarăşi o listă de demisii. Nişte imbecili, nişte lichele! E adevărat! Publicul însă se impresionează uşor. Dacă începe debandada, să-mi răspunzi atunci, te rog: ce facem? Tăria noastră era disciplina. Unde e disciplina? Şeful a devenit somnambul!... Tu nu te amesteci!... Ceilalți s-au deprins să le vină totul de-a gata, n-au nicio inițiativă. Şi partidul se risipeşte! Nu admit! Azi unul, mâine altul; când corabia se îneacă fug toți şobolanii... E destul începutul. Pe urmă să te văd cum ai să-i opreşti? Sunt curios să văd, cum ai să-i opreşti?

Celălalt dădu vag din umeri, ca unul care nu ştia nici el cum are să-i oprească.

Tudoriță Stârcu aprinse o a treia țigară şi se duse la fereastră, să roadă cartonul, privind trecerea necurmată a automobilelor şi trăsurilor, pe Calea Victoriei. Pufnea pe nări şi bătea mărunt, cu unghiile, tamburul în geam.

Erau amândoi făcuți să nu se înțeleagă. Moştenitorii prezumtivi ai şefiei, când Ion Burdea-Niculeşti n-ar mai fi ori s-ar retrage.

El, Tudoriță Stârcu, ghem de nervi în necurmată agitare, pus pe luptă, păros, precipitat şi imprudent, în război cu toată lumea şi „neadmițând" nimic, săvârşind de

douăsprezece ori pe an măcar douăsprezece acte necugetate, dar luându-şi îndată toate răspunderile, curajos şi loial; celălalt, Sache Algiu, moale, nehotărât, meşter trăgător de sfori ascunse, leneş şi fanariot, bucurându-se tainic de toate greşelile şi slăbiciunile celorlalţi din partid, care-i înlăturau încă un concurent.

Destul să-i fi privit o dată, ca să înţelegi din ce capete opuse de lume veneau.

Tudoriţă Stârcu scuturând mâinile să le smulgă din umeri, uitându-se drept şi tăios în ochi, cu văzduhul întotdeauna răscolit în jurul lui de gesturi smucite, râzând când era vesel cu toţi dinţii.

Sache Algiu, cu privirea întotdeauna piezişă de ipohondru, cu nasul moale de cocă, încleind vorbele tărăgănat şi onctuos, întinzând o mână umedă care rămânea flască în mâna celuilalt, încât omul se simţea îndată stânjenit, nu ştia dacă să-şi retragă ori nu mâna, nu mai avea altă preocupare decât cum să scape de atingerea aceasta vâscoasă care se eterniza.

— E patru! La patru şi jumătate vine... De aceasta sunt sigur. Atât i-a mai rămas: e punctual. Şi dacă vine îi vorbesc. Nu admit! hotărî Tudoriţă Stârcu, răsucindu-se de la fereastra clubului şi apăsând butonul soneriei, fatal, ca resortul unei maşini de execuţie, prin electricitate. Adă alt şvarţ! porunci răstit chelnerului. Clocotit şi cu rom. Şvarţ, nu zeamă de prune! Porcării nu admit!

— Şi mie pălăria şi pardesiul, molfăi Sache Algiu, cu faţa mascată de un ziar desfăcut, după care se retranşase curajos.

— A! Va să zică eviţi să asişti la explicaţie? îi trase Tudoriţă Stârcu ziarul într-o parte, să-i descopere ochii. Comod! „Nu ştiu, n-am văzut! Lasă nebunul, să se descurce el!”. Dragă Algiule, de astă dată nu admit! Ai să rămâi aici. N-ai decât să taci şi să asculţi. Dar să fugi, asta nu! Nu

admit!

Celălalt scoase ceasul plat de aur şi păru foarte alarmat, atât cât figura lui cu trăsăturile lâncede putea arăta îngrijorare.

— Am o întâlnire... Nu pot lipsi. Exact la patru... Am întârziat.

Tudoriță Stârcu se trânti în jilțul de piele şi hohoti cu picioarele răşchirate, frecându-şi genunchii.

— Haha! Ai întârziat? Parcă spuneai adineaori că îl aştepți şi tu. Uitasem...

— Tu să uiți? Să fim serioşi, Algiule! Eşti aci, rămâi aci!

Şi întorcându-se către chelnerul care aştepta cu pălăria şi pardesiul lui Algiu pe braț, porunci:

— Du-te îndărăt! Domnul Algiu s-a răzgândit. Pleacă mai târziu.

Chelnerul lipi uşa cu băgare de seamă. Sache Algiu rămase prizonier. Mai privi încă o dată la ceas, deşi nu-l aştepta nimeni, ca să arate că întâlnirea n-a fost o născocire. Oftă cu aer de victimă silită să se supună celor mai absurde capricii. Tudoriță Stârcu îl măsură cu milă şi cu dispreț, aruncându-i în față colaci de fum. Privi pe urmă, în tavan, fluierând un tril.

Îşi recapitula în minte explicația pe care avea să o ceară.

Cu Ion Burdea-Niculeşti era prieten vechi. Îl iubea şi îl prețuia. Ştia, cu toți ceilalți, că partidul există numai prin el. Că tot ce-a săvârşit Ion Burdea-Niculeşti în viață, era limpede şi precis, fără nicio şovăială, şi în cea mai desăvârşită dezinteresare. Pentru dânşii şi pentru partid, nu pentru dânsul.

Şi îi părea de aceea, cu atât mai inexplicabilă, nehotărârea din ultima vreme, absența lui de la tot ce se petrecea, indiferența cu care a lăsat să-i scape toate

„momentele politice”. Poate era bolnav. Poate îl mistuia o pasiune ascunsă. Carnea se revoltă la o anumită vârstă, se răzbună... Nu? Se gândise să-i ceară o explicație – Ion Burdea-Niculeşti are mai multă nevoie poate, de un sfat prietenesc!... În acest caz nu e de niciun folos prezența lui Algiu, cu prudența lui de spion, cu egoismul lui inuman. Sunt lucruri despre care nu se poate vorbi, decât între patru ochi, între bărbați întregi, bărbăteşte.

Omul cu nas de proboscidian ridică ochii decolorați de cafea crudă şi privi imediat în lături, pe lângă jilțul lui Tudoriță Stârcu.

— Sache. Am glumit! rosti Tudoriță. Nu vreau să te fac să pierzi o întâlnire... (subliniind intenționat) mai ales când îmi închipui ce fel de întâlnire e... Nu admit, mă-nțelegi?

Sache Algiu surâse flatat, viclean şi cu aer de inocentă victimă, căreia i se recunoaşte, în sfârşit, dreptatea.

Vorbele îi făceau îndoită plăcere: întâi, îl elibera; putea să plece. Pe urmă, prietenul confirma astfel reputația lui de om cu multe aventuri feminine – faimă născocită nu se ştie de unde şi de cine, absurdă pentru un individ cu înfățişarea lui bleagă şi îndoielnică, dar la care ținea nemăsurat, deşi nu s-ar fi gândit vreodată, din prudență, să-şi înşele, în ruptul capului, nevasta mult mai bătrână, saşie de un ochi şi tiranică.

Acum când ştia că poate pleca, făcu mofturi. Cercetă a treia oară ceasul şi dădu din cap descurajat:

— Prea târziu! Nu cred că mai aşteaptă... De altfel, ai dreptate... Eu să pierd vremea cu fleacuri şi voi să discutați lucruri serioase!...

Tudoriță Stârcu râdea lăuntric de fățărnicia prietenului. Îşi făcu o plăcere să-l încerce, jucându-se cu lațul pe care îl strângea şi-i dădea drumul:

— Bine! Atunci nu insist. Rămâi şi vorbeşti şi tu! Tu eşti mai calm. Poți vedea mai obiectiv.

Celălalt se aşează între braţele fotoliului, consternat, cu figura lungită. Se uită încă o dată la ceas, cu resemnare.

— Ce e? Poate te mai aşteaptă? îl iscodi Tudoriţă Stârcu.

— De... Ştiu eu? Sigur că poate mă mai aşteaptă.

— Atunci, mai bine du-te! Cele mai serioase lucruri din lume nu sunt destul de serioase ca să merite o nepolitețe față de o femeie. Nu admit. O femeie nu poate să aştepte!

Sache Algiu clătină nasul de cocă, deplin convins de acest mare adevăr... Aproape pe furiş, întinse degetul pe buton şi sună, abia atins.

— Adă pardesiul şi pălăria domnului Algiu! porunci Tudoriţă Stârcu, pentru a sfârşi odată, plictisit.

— Dacă vrei tu! capitulă celălalt, îmbrăcându-şi mânecile pardesiului, cu aerul de sacrificiu al omului gata să facă orice, numai să nu contrazică plăcerea unui prieten care „nu admite14.

— Da! Dacă vreau eu... fireşte! repetă în batjocură Tudoriţă Stârcu, cu buza de jos făcută accent circumflex, privindu-l din tălpi până în creştet.

Celălalt se întoarse de la uşă, să adauge un sfat:

— Ştii? Fii energic, dragă! Să se limpezească odată situaţia. Nu mai merge... Ai dreptate... Se descompune partidul... Dacă e surmenat, să se repauzeze. Partidul are nevoie de conducere energică – mai ales acum! Un tren pierdut nu se mai întoarce... Să i-o spui răspicat. Dacă nu înțelege singur, să-l faci să înțeleagă...

— Fugi, Sache, că întârzii! îl întrerupse. Tudoriţă Stârcu. Cele mai serioase lucruri din lume nu sunt destul de serioase ca să...

— Ai dreptate... La revedere şi succes!

Sache Algiu grăbi să închidă uşa, nu fiindcă întârzia de la întâlnirea imaginară, ci fiindcă îşi luă seama că putea

să dea ochii, pe scările clubului, cu Ion Burdea-Niculeşti.

„Scârbă!” rosti omul rămas singur, repezind unul în altul inelele de fum spre tavan, cu picioarele răşchirate şi cu ceafa rezemată în spătarul moale al jilțului. Scârbă! Obrazul aspru şi colțuros, cu sistemul pilos atât de abundent încât părea întotdeauna nebărbierit de trei zile, arăta cel mai desăvârşit dispreț pentru cel plecat.

Şi acesta, mai râvnea şefia! Cârpa aceasta! În locul unui om ca Ion Burdea-Niculeşti! Puah!... Pe urmă trăsăturile i se îndulciră treptat, fiindcă Tudoriță Stârcu îşi întoarse gândurile la Ion Burdea-Niculeşti şi era acum din tot sufletul mâhnit de răul care mistuia ascuns prietenul.

Se ridică şi merse iarăşi până la fereastră, privind cu mâinile la spate. Privea, dar nu lămurea nimic din vânturarea trecătorilor. Gândul nu se despărțea de tainica schimbare a prietenului. Ce putea fi?... O femeie? Trecu în revistă toate femeile în a căror apropiere s-ar putea afla Ion Burdea-Niculeşti. Niciuna... Altă patimă! Un om închis, stăpân pe sine, până la cruzime cu sine, în casa aceea glacială ca un cavou, ce patimă ar tăinui oare? Ce resort s-a clătinat brusc?... întotdeauna i-a spus că viața aceasta e absurdă; totul măsurat cu compasul, totul prevăzut ca evoluția precisă a planetelor, rigida existență de monah care se martirizează cu cingătoare de cuie întoarse înăuntru, dar fără halucinarea niciunei credințe. Nu pricepuse aceasta, nicicând, mai ales el, care nu ştia niciodată ce va vorbi şi va săvârşi peste o jumătate de oră; mânca şi bea zdravăn; nu-şi înfrâna nicio patimă; găsea tot atâta plăcere într-o luptă cu episoade neprevăzute şi cu duşman necunoscut, ca într-o partidă de cărți rămasă de pomină, ori cu chef epic, de trei zile şi trei nopți, la via devenită celebră într-un anumit public al capitalei.

Zvârli țigara, ca întotdeauna, pe covor. Recunoscuse automobilul negru al lui Ion Burdea-Niculeşti, stopând

înaintea clubului.

Se uită la ceas: exact patru şi jumătate.

Şeful nu-şi dezmințea încă exactitatea de cronometru. Deschise portiera şi sărise înainte, la marginea trotuarului, secretarul aşteptând înclinat cu servieta sub braț: pe urmă coborî Ion Burdea-Niculeşti, apăsându-şi pleoapele cu degetele înmănuşate ca să împingă parcă o vedenie lăuntrică. Tudoriță Stârcu tuşi să-şi dreagă glasul şi îşi încheie nasturii; chiar el şi chiar acum încă, nu-şi putea alunga sentimentul că înaintea lui Ion Burdea-Niculeşti, toți muritorii se înfățişează la o severă inspecție.

Şi îndată, ca să-şi dovedească hotărârile rebele, descheie la loc nasturele, numai unul, şi-l întâmpină cu o mână în buzunar.

— Ca întotdeauna, cronometru, Burdea!...

— Ca întotdeauna, cronometru, replică sec Ion Burdea-Niculeşti, fără să clintească o fibră în fața osoasă.

Discuția începu rău.

A

În stradă, țipă agresiv o sirenă de automobil. Secretarul depuse servieta pe brațul unui jilț, şi fiindcă nu-l invita nimeni să stea jos, îşi căuta de lucru foiletând agenda.

— Credeam că sunteți mai mulți. Mi s-a părut că e vorba de o convocare. Singur, puteai veni tu la mine. Ştii unde stau.

Ion Burdea-Niculeşti vorbea cu spatele spre fereastră. Aşa avea umbra în față. O putea supraveghea. N-avea cum să încerce cine ştie ce surpriză în dosul lui. Biată figură ostenită de insomnie, liniile mai trase, cute subțiri în jurul pleoapelor viorii! Părul mai albit. Iar cei care-l cunoşteau bine, ar fi putut descoperi o abia perceptibilă neglijență în îmbrăcăminte: fire de praf pe postavul negru, cravata înnodată în grabă, acul de aur cu perla neagră, gata să

cadă.

Observă că ochii lui Tudoriță nu se dezlipeau de la acest ac. Îl pipăi, îl înfipse la loc şi fu nemulțumit că există cineva, care i-a surprins o neorânduială.

— Despre ce e vorba? Mai aşteptați pe cineva?

— Nu, Burdea! Tocmai voiam înadins să fim singuri, răspunse Stârcu aruncând o privire repede secretarului.

Secretarul înțelese şi luându-şi servieta, îşi ceru voie să lucreze în altă cameră. Tudoriță Stârcu îi mulțumi din ochi. Pe urmă împinse două fotolii alături:

— Burdea, să stăm! Avem de discutat lucruri serioase.

— Cred că n-am obiceiul să discut lucruri neserioase, vorbi Ion Burdea-Niculeşti, răsucind jilțul cu spătarul la fereastră şi întinzându-se între brațele elastice.

Mulțumit că umbra i se contopea cu a scaunului, împreună mâinile, aşteptând:

— Ei?

Tudoriță Stârcu desfăcu o hârtie bătută la maşină, cu un şir lung de semnături:

— Am aici demisia unui grup din Romanați...

— Cunosc... Altceva.

— Aici alta, din Moldova...

— Cunosc şi p-aia. Să le fie de bine! Nu ținem pe nimeni cu sila. Cine vrea pleacă, cine vrea rămâne. Pentru aceasta m-ai chemat?

Stârcu împături colile de hârtie şi le vârî în buzunar. Îl privi lung, punându-i mâna pe braț:

— Burdea, nu mai înțeleg. Ştii bine că n-am pus niciodată la îndoială ce faci tu şi ce nu faci tu! Nici nu m-aş simți în drept, eu, care cu zevzecea mea, am adus atâtea încurcături partidului. Dar nu-mi place ce se întâmplă. Nu admit! Ceilalți mârâie pe la colțuri. Eu am vrut să fiu şi de astă dată, ca întotdeauna, loial...

— Mersi! rosti ironic Ion Burdea-Niculeşti.

Celălalt se opri şi ridică mâna de la braţ, rupând apropierea prietenească. Începea să-şi piardă răbdarea: „Nu e om cu care să poţi vorbi. Uscat... O maşină. O maşină care se detrachează. Pierd vremea în zadar”.

Ion Burdea-Niculeşti îl privi cu cea mai nevinovată mirare:

— Continuă... Am spus că-ţi mulţumesc. Ce găseşti supărător în aceasta?

Tudoriţă Stârcu îşi muşcă mustăţile ţepoase. Scuipă ţigara din gură fără să o atingă cu mâna. Pe urmă, observă cum ochii lui Ion Burdea-Niculeşti privesc cu dezaprobare capătul ţigării fumegând pe covor. Nu se ridică să-l calce, cum ar fi făcut altă dată, înadins ca să arate că acum nu-i păsa. Toate bunele intenţii se risipeau: „Dacă vrei aşa, bine! gândi. Ai să auzi altele, mai zdravene!”...

Sări, păşind repede ca într-o cuşcă, vorbind cu mâinile în buzunare, de unde smulgea din când în când dreapta să gesticuleze boxând aerul:

— Poţi să crezi ce vrei, Burdea!... Am ceva pe suflet: mă răcoresc! îmi fac o datorie să-ţi spun, fiindcă te văd absent de la toate şi fiindcă ceilalţi mârâie în loc să vorbească. Am pierdut de două ori ocazia să luăm atitudine. Slăbiciune! Curg demisiile – le înregistrăm şi dăm din umeri. Slăbiciune! A început guvernul să exploateze dezorientarea noastră; acum el atacă şi noi tăcem. Slăbiciune! Nu admit slăbiciune! Pentru aceasta am luptat douăzeci de ani? Decât să asist la falimentul nostru, îmi strâng valizele şi plec la ţară. Îmi văd de plugărie. Înţeleg în politică orice, numai pasivitatea nu. Mă surprinde că tocmai tu...

Se opri.

— Mi se pare că nici nu mă asculţi...

— Ascult. Ce te face să crezi? întrebă distrat Ion Burdea-Niculeşti, privind cum umbra celuilalt îşi însoţea stăpânul la fiecare pas, se frângea de perete, se întorcea să-l

urmeze sau îi lua înainte, exagerând gestul când Stârcu ridica dreapta în sus, ori o repezea în lături.

Spusese că ascultă, dar era absent cu desăvârşire de la agitarea prietenului. Se întreba numai: cum nu observă celălalt prezenţa umbrei parodiindu-i frământarea? cum poate trăi ignorând-o?

Şi se mai întreba, ce-ar face Stârcu, dacă l-ar întrerupe să-i atragă atenţia: „Există o spioană lângă tine! Nu-i scapă nicio mişcare. Nu te părăseşte o clipă. Nu te poţi ascunde de ea... Tot ce faci, repetă desfigurând, parodiind, exagerând, şi totuşi, poate, ea numai, dă adevărata proporţie actelor tale. A crescut cu tine şi n-ai luat-o în seamă: s-a pus între tine şi femeia pe care ai iubit-o şi n-ai fost gelos de ea; au s-o ţintuiască în sicriu cu tine şi pe măsură ce viermii au să-i roadă putreziciunea, ea are să se împuţineze, dar n-are să dispară. Eşti singur, numai tu cu umbră. Prieteni, amantă, mamă, copii, oricine, te uită, te pierd, te părăsesc. Numai ea rămâne nedespărţită întotdeauna şi orice s-ar întâmpla, trup cu trupul tău şi martoră la tot ce-ai săvârşit tu, neştiut de nimeni. După douăzeci de ani, dacă au să-ţi scoată oasele să le deşire în soare ca pe un schelet preparat anatomic, umbra îndată înviată, are să întindă pe pământ gratiile coastelor şi scăfârlia grotescă, rânjindu-ţi dinţii... Şi tu nu observi aceasta! Ţi se pare de mai mare însemnătate că vreo câţiva imbecili şi-au dat demisia din partid”.

Pe urmă, Ion Burdea-Niculeşti îşi surprinse jalnica absurditate a acestor gânduri şi fu cuprins de o mare deznădejde. Cutele din jurul pleoapelor se adânciră. Gâtul se încovoie sub greutatea capului osos; sub pielea încreţită, de gutapercă, se lămuri conturul craniului. Era acum numai un om bătrân şi slăbănog, ascultând fără putere de replică, admonestarea altui om mai tânăr, plin de sănătate, de vigoare şi de îndrăzneală.

Celălalt îi vorbea din picioare, neîndurat; el era în jilț cu fruntea atrasă de pământ, încât părea strivit de privirea, de gesturile şi vorbele prietenului mai tânăr.

Ar fi îndrăznit el altă dată să-i vorbească aşa? Măsură mai adânc astfel ruinarea din sine. Se scutură. Îşi apăsă pleoapele, cu un obicei nou, de scurtă vreme căpătat, de când căuta mereu să alunge ceva dinaintea ochilor.

În încăpere lumina se învinețea difuză, ca întotdeauna în ceasul dinaintea asfințitului.

Era ceasul când el se dezmorțea, se elibera. Umbrele se topeau. Ca într-o vrajă dezlegată, se risipeau, precum reintră în morminte strigoii la al treilea cântat al cocoşilor. Nu se mai simțea la îndemână decât în zilele noroase, când lumina murdară nu mai are putere să dea contur unei umbre, sau în ceasurile acestea, când soarele muribuind e atât de extenuat, încât şi umbrele se retrag să caute altă căldură.

Întinse mâna în lături; iar jos, pe covor, nu-şi mişcă tentaculele nicio umbră.

Celălalt îl privi mirat, curmând cataracta vorbelor.

Atunci Ion Burdea-Niculeşti îşi mişcă degetele osoase, trosnindu-le, ca un om care a simțit o durere şi încearcă să vadă de unde-i vine.

— Un reumatism... explică minținд, fără să se uite în ochii prietenului, şi îndată fu umilit, că a ajuns până la asemenea prefăcătorii.

Îşi pregăti mănuşile:

— Concluzia? întrebă, să pună capăt discuției.

— Cum, concluzia? lărgi brațele în lături Tudoriță Stârcu, înțelegând că a vorbit de prisos. Mai e nevoie de concluzie? Se impune de la sine. Trebuie să schimbăm tactica. Adică, mai precis să revenim la tactica noastră veche. Acțiune şi gata de ofensivă în orice moment. Nu putem lăsa țara în pradă... îşi fac canaliile de cap! Nu

admit...

Ion Burdea-Niculeşti îşi deşiră făptură înaltă şi slăbănoagă, încheindu-şi mănuşile cu înfăţişare plictisită.

— Credeam că ai ceva mai interesant să-mi spui. Am pierdut timpul degeaba. Şi n-am timp de pierdut...

— Nu aşa, nu aşa! îi tăie drumul Stârcu, vârând şi scoţând mâinile din buzunare, ca şi cum de acolo îşi pompa argumentele. N-ai timp de pierdut? Dumnezeu ştie ce faci tu cu timpul!... Nimeni nu te mai vede. Te ascunzi! Eşti absent de la toate! Uiţi că ai o răspundere. Dacă nu pentru noi, măcar faţă de acesta! arătă portretul bătrânului Barbu Clejanu, întemeietorul partidului şi părintele sufletesc al lui Ion Burdea-Niculeşti.

Ion Burdea-Niculeşti nu întoarse ochii spre portretul în ulei, care-l privea cu dezaprobare din masiva ramă de aur. Pe acela îl ura acum. De la el porniseră toate.

— Da! continuă Tudoriţă Stârcu, întorcându-se cu faţa la barba rotundă şi albă a bătrânului, deplin convins că a descoperit argumentul decisiv. El ne-a făcut partidul. Ne-a lăsat o tradiţie. A avut inspiraţia norocoasă să-i încredinţeze soarta în mână unui om ca tine; l-ai întărit, ne-ai adus până acum numai la victorii. Şi deodată părăseşti lupta!... Nu se poate! Nu admit! Eşti prizonierul trecutului tău. Exact! repetă cuvântul fiindcă îi plăcea: Eşti prizonierul trecutul tău! Ai o datorie. Nu poţi să dezminţi tot ce-ai făcut douăzeci de ani. Vorbesc în numele tuturor. Nu m-au împuternicit, fiindcă sunt laşi şi nu îndrăznesc să spună răspicat ce mormăie prin unghere. Dar eu nu pot tolera, nu admit!

— Concluzia? întrebă încă o dată, sacadat, Ion Burdea-Niculeşti, privind peste capul lui Stârcu, un punct gol în perete.

— Lasă concluzia!... Ştii mai bine decât mine ce ai de făcut. Nu eu am să te învăţ, Burdea!

— Să-ţi spun eu concluzia! silabisi apăsat şi răutăcios

Ion Burdea-Niculeşti. V-aţi săturat. Nu mai aveţi răbdare să aşteptaţi. Poate te tentează şefia?... Mărturiseşte!... Ar fi nostim. Un partid condus de un om care nu admite... *Ar face* mare bucurie ăluia! arătă peste umăr, la spate, cu degetul mare, tabloul lui Barbu Clejanu care privea acum cu o resemnată mâhnire, aceste întâmplări noi şi nemaipomenite.

Tudoriţă Stârcu îşi vârî mâinile în păr, zburlindu-şi coama aspră, în semn de cumplită deznădejde:

— Dar e o nebunie, Burdea! Cum poţi vorbi?... Eşti altul... Se întâmplă ceva cu tine... Ceva rău!... se apropie, apucându-l de nasturul hainei. Spune-mi ce se întâmplă cu tine?...

— Se întâmplă că nu pot suferi, de exemplu, nesimţirea oamenilor care-şi fac scurmieră din haină! silabisi cu încăpăţânare maniacă, Ion Burdea-Niculeşti, uitându-se cu o schimă de dezgust la veşmintele celuilalt, pe care se sfărâmase cenuşa atâtor ţigări aprinse una după alta.

— Eşti imposibil, Burdea! se zbătu Tudoriţă Stârcu, repezind cu picioarele în scaune. Imposibil!... Dacă e vorba aşa, plec! Uite: îmi strâng valizele şi mâine plec la ţară, mă dezinteresez de tot, faceţi borş din partid, din organizaţii, din tot... Mi-e perfect egal...

Ion Burdea-Niculeşti îl privi fix, din cap în tălpi:

— Bagă de seamă... Dacă pleci, te lucrează ălălalt de la şefie, Algiu...

— E o nebunie, curată nebunie; se tângui Stârcu, adresându-se tabloului din perete, să-l cheme martor. Plec! Asemenea lucruri nu admit!

Îşi încheia nasturii hainei, aşteptând de la celălalt un cuvânt să-l oprească. Dar Ion Burdea-Niculeşti rămăsese impasibil fără să clintească un muşchi al feţei; părea că dormitează din picioare, cum pirotesc caii bătrâni,

resemnați mizeriei.

Atunci Tudoriță Stârcu se întoarse cu degetele pe mânerul uşii, să-i arunce în loc de răzbunare, un sfat:

— *Tu ferais mieux de te soigner*.: *Tu as une sale gueule!*

Pe urmă trânti uşa şi paşii sunară apăsați pe coridor.

Ion Burdea-Niculeşti îşi strivi pleoapele cu palma, să ridice o perdea grea. Se apropie de fereastră şi privi în stradă, unde, după câteva clipe, apăru Tudoriță Stârcu, precipitat pe scări, îmbrăcându-şi mânecile pardesiului din mers şi izbind trecătorii agresiv, ca într-un asalt. După câțiva paşi se opri, cu toată înfățişarea schimbată, luminată şi plină de înveselire, salutând până la pământ o doamnă blondă şi roză, de o superbă frumusețe animală, tolănită răsfățat într-un Alfa-Romeo.

Doamna făcu semn şoferului, şi când maşina acostă la marginea trotuarului, Tudoriță Stârcu, descoperit, sărută mâna întinsă leneş, la încheietură, deasupra mănuşii cenuşii. Omul care nu admitea, transformat cu desăvârşire, rosti desigur un grațios madrigal căci doamna hohoti arătând dinții mărunți şi albi trecându-şi pe buze o limbă roşie de pisică.

Păru convinsă îndată de cele ce-i spunea Tudoriță Stârcu şi îi făcu loc alături. Maşina vină, iar strada rămase din nou populată numai cu mulțimea anonimă, pe ale cărei fețe Ion Burdea-Niculeşti nu putea pune niciun nume. Geamul era murdar, se cunoşteau urme grase de degete; totul devenise în club trivial, neglijent şi provizoriu. Iar trecătorii se desluşeau tulbure, ca în apa unui acvariu.

Cineva deschise uşa, răsuci butonul luminii.

Ion Burdea-Niculeşti se întoarse repede, ştiind că umbra i-a înviat alături.

Servitorul cel nou n-avusese de unde să învețe respectul celorlalți, pentru omul temut. Orândui scaunele cu o singură mână, în cealaltă păstrând abia dosit în

găvanul palmei, un capăt de ţigară, pe care nu se îndurase să-l arunce.

Era un om mic, cu obrazul jovial şi bucălat, surâzând bucuros tuturor celor ce-i porunceau, de s-ar fi spus că nu aşteaptă de la viaţă o fericire mai mare, decât să găsească stăpâni care să-i ordone, ca el să aibă ce executa.

— Ce e aceasta? întrebă sever Ion Burdea-Niculeşti, arătând mucul din care se resfirau aţe de fum.

— Ţigară, să trăiţi! răspunse nevinovat sluga, ferindu-şi degetele să nu se frigă.

Lui Ion Burdea-Niculeşti i se păru că i-a luat umbra înainte. Că el n-a făcut alt decât să-i urmeze gestul ei de pe perete, când palma osoasă şi înmănuşată lovi obrazul rubicond al servitorului, atât de neaşteptat, încât omul scăpă restul ţigării dintre degete.

Şi în aceeaşi clipă, Ion Burdea-Niculeşti fu ruşinat de ceea ce săvârşise. Nu lovise niciodată un om. Fusese întotdeauna destul să-i împietrească dintr-o singură privire. Iar acum, ajunsese şi la aceasta! Ceva se prăbuşea tot mai repede în el: *„Tu as une sale gueule*... Tu f*erais mieux de la soigner”.*

Sluga culese capătul ţigării de jos, fără să ridice ochii la el. Ion Burdea-Niculeşti zări cum îi tremură mâna. Vedea cum obrazul bucălat se dogorea treptat de urmele degetelor.

— Ţine, rosti cu glas rugător desfăcând portbiletul şi întinzându-i o hârtie de bancă.

Omul tot nu ridică ochii, continuând să orânduiască jilţurile în jurul meselor.

— la aceasta... Ascultă! nici eu nu ştiu cum... la aceasta, şi uită!...

Servitorul începu să lustruiască îndesat, cu şervetul, o scrumieră nichelată. Era mai nedumerit de ceea ce se întâmpla acum, decât de palma venită din senin. Ar fi luat hârtia (trăsese cu coada ochiului şi ştia că e de cinci sute),

dar nu se încumeta. Dacă Ion Burdea-Niculeşti ar fi întors capul, ori ar fi aruncat bancnota pe marginea mesei, sluga ar fi mistuit-o într-o clipă, îngânând o mulţumire oarecare. Dar celălalt îl privea ţintă, cu ochii lui cenuşii, reci şi bolnavi. Iar fiindcă sub această privire nu putea primi banii fără umilinţă, servitorul simţi dilatându-se în el o nemărginită mândrie pentru atâta demnitate omenească, de care se descoperise capabil: „S-o ştie şi ăla! O palmă nu se cumpără cu bani". Şi continua să frece scrumiera cu metalul încălzit între degete.

— Ascultă omule!... înţelege odată... A fost un moment de enervare... Nu trebuie...

Ion Burdea-Niculeşti nu-şi recunoştea glasul. Se compătimea pentru cele ce săvârşea, dar o putere mai tare ca el nu-l lăsa să se desprindă de acolo, îi dicta cuvintele care-i scârbeau buzele.

Puse mâna înmănuşată pe umărul omului, implorând:

— Uite... Poate ai casă grea, copii!... Suntem oameni...

Tresări, întorcându-se, fiindcă auzise paşi.

Secretarul, în prag, aştepta cu servieta subsuoară, privind încremenit de mirare. Atunci Ion Burdea-Niculeşti îşi desprinse mâna de pe umărul slugii. Încruntă sprâncenele subţiri şi schimbă glasul, redevenit totodată tăios şi fără îndurare:

— Să-i facă imediat socoteala şi să-l concedieze!... Auzi? Imediat! Nu tolerez obraznici aici. A devenit clubul un han, o infecţie...

Servitorul holbă ochii în care se stinse brusc, jovialitatea naivă dintotdeauna. Acum stătu zugrăvită în bulbii lărgiţi cea mai desăvârşită stupoare, îi era dat să vadă în ziua aceea numai întâmplări care întreceau puterea sărmanei sale înţelegeri. Dar secretarul se înclină. Aşa da, îşi recunoştea patronul!

Şi plecă să transmită ordinul de concediere.

În biroul cu biblioteca masivă şi neagră, împresurat de rafturile cărţilor cu legătura neagră de piele, în faţa bustului de bronz cu piedestalul negru, Ion Burdea-Niculeşti, cu ceafa rezemată de spătarul elastic al fotoliului, privea un punct nevăzut în perete.

Se aflau toate luminile aprinse, iar la masă nicio foaie de hârtie nu mai aştepta calculele complicate, din tomurile lui Weierstrass şi Poincaré. Creioanele fin ascuţite, rămaseră de multă vreme neclintite în cupa de cristal. În încăpere, cu cheia răsucită, se aflau închişi după miez de noapte, singuri, numai omul şi umbra lui.

Umbra docil culcată la picioare, ca un câine ghemuit înaintea stăpânului.

Fotoliul era într-aşa fel întors cu spatele la lumini, încât Ion Burdea-Niculeşti o avea mereu înainte, domesticită şi veşnic sub privegherea ochilor, între amândoi dura un armistiţiu. Numai aici şi numai acum, când rumoarea oraşului se oprea înăbuşită în draperiile compacte.

Nu s-ar fi putut spune, dacă omul îşi păzea umbra sau umbra îşi păzea omul.

Dar într-asemenea ceas, Ion Burdea-Niculeşti o ştia îmbunată, renunţând la el, aşteptându-l ca în fiecare noapte să pirotească între braţele jilţului, până când în toată figura osoasă se săpau cute amare. Căci armistiţiul îi era acordat numai cu acest preţ. Ion Burdea-Niculeşti, se închidea în birou, după miezul nopţii, privegheat de umbra atentă, *să-şi amintească!*

Umbra îl aştepta, răbdătoare, neclintită, şi enigmatică. Îndată ce ar fi încercat să se mişte, ar porni şi dânsa să-i joace înjur, dansul satanic. Şi atunci totul ar redeveni chinuitor şi absurd.

Aşa, umbra i se culca la picioare, prefăcându-se că l-a uitat: „uite, eşti liber! Deşiră-ţi oasele degetelor pe braţele fotoliului... Lasă pleoapele zbârcite să acopere jumătate din

privire. Şi priveşte înăuntru... Eu aştept”.

Tăcerea se căscă nefirească în clădirea deşartă.

Omul se înfiora de singurătatea pe care toată viaţa o căutase, ca să rămână întreg şi puternic. Ar fi tresăltat de-o nouă, nemărginită şi mântuitoare bucurie să audă un pas cunoscut, străbătând uşor camerele goale. Să pogoare o mână prietenoasă care să-i alunge cu o atingere bună pe frunte, gândul rozând cuibărit înăuntru ca un vierme.

Paşii însă nu se auzeau: mâna însă n-avea de unde să vină.

Era cum se voise, numai el singur. Şi umbra aşteptând.

Acum înţelegea de ce umbra îl alunga toată ziua, desfigurându-i grotesc fiecare mişcare, râzându-şi de gravitatea tuturor actelor sale care deveneau îndată dezarticulate, rizibile, ţinându-i cale ori călcându-i pe urmă, mereu nedespărţită, prezentă şi atentă. îl urmărea ca să-l aducă aici. Să-l ţintuiască în fiecare noapte în scaunul de piele şi să-l silească să măsoare toată zădărnicia pentru care a trăit.

Iar aci, la scaunul judecăţii, totul apărea, deodată, înfricoşător şi ireparabil.

Omul pirotea cu bărbia în piept. Amintiri vechi de tot se amestecau confuz cu întâmplări de ieri. Şi ciudat! Ca într-un binoclu când întors, când privit prin capătul bun, ceea ce socotise întotdeauna de nemăsurată însemnătate, devenea derizoriu şi fără importanţă; iar ceea ce-i păruse amănunt trecător, de mult uitat, creştea monstruos ca acele plante stranii, care germinează dintr-un singur grăunte, în palma fachirilor şi în câteva clipe înăbuşă cerul.

Mâna uscată netezea braţul elastic al fotoliului. Atingerea pielii lucioase era dezagreabilă. Totuşi îi amintea ceva uitat, ceva pierdut. Da! acum se lămureşte precis... O senzaţie care învie deodată, în curtea lui veştedă. În ziua

când Mara l-a rugat să-i țină o clipă umbrela. Nu îndrăznise încă să-i prindă brațul, nu-i cunoştea sărutul umed şi proaspăt. Luase umbrela şi simțise în mâner căldura transmisă din mâna Marei. Fusese o intimitate voluptuoasă, în care întâia dată pătrundea. Când Mara i-a cerut umbrela îndărăt, s-a despărțit cu părere de rău. „Mai las-o o clipă!" a rugat-o. Şi Mara l-a privit surprinsă. Cu ochii aceia, castanii cu fire de aur, în care nu era nimic alt decât vioiciune, sinceritate şi ceva ca o reverie vagă şi dulce, poate un presentiment îndată risipit.

Tot aşa erau ochii copilului. I-a văzut bine, de două ori. Ochi cu fire de aur, sub fruntea bombată, care-i dădeau o înfățişare de atenție răbdătoare şi blândă. Nici nu ştie cum se numea. *Era copilul lui şi nu ştia cum se numea.* Era copilul lui şi nu ştie cum s-a numit. Avea bucle ca un paj – ar fi fost astăzi de câți ani? Ar fi crescut înalt şi elastic ca Mara, aşa cum o privise în ultima zi, când era întoarsă cu fața spre fereastră să-şi ascundă lacrimile, iar pentru el era deja ştearsă din memorie, ca şi cum n-ar fi fost decât o umbră fără viață îndeaievea...

Unghiile lui scorțoase se înfigeau în pielea mobilei şi tăcerea începea să-i hăuie în urechi, ca într-un ghioc. Ce cald i-ar suna acum un glas, să-l cheme cineva pe nume: „Ioane, e târziu... Sfârşeşte odată!" Ioana! Lui nu i-a spus nimeni pe nume, de-atunci. Mara şi Atanasie au fost cei din urmă. Chiar glasul lui Atanasie şi chiar râsul lui de capră: haha! hehe! i-ar suna poate prietenos. Nu. De râsul acela s-ar teme acum; şi de om s-ar teme să-l vadă apărând ca un strigoi al trecutului, în jilțul din față, netezindu-şi bărbița roşcată de capră şi începând: „Hehe! hehe! Aşadar, Ioane, pentru aceasta au fost toate? Şi renunțările şi cruzimile tale, toate, toate? Ca să te găsesc aci? Şi în această plăcută tovărăşie"? – ar arăta behăind, umbra culcată la picioarele scaunului.

„Ioane!” – între el şi ceilalţi, s-a pus de atâta vreme atâta distanţă, încât nimeni nu şi-a mai îngăduit să-l cheme ca pe orice muritor, care are un nume pentru dezmierdare şi intimitate.

Cecil i-a spus de la început: Jean! I-a trebuit mult timp să se deprindă cu această etichetare nouă, din oficiu. Îl chema şi nu-i răspundea. I se părea totdeauna că e vorba de altul. Jean! – cu glasul acela afectat, care n-a adus niciodată căldură şi apropiere între dânşii...

Ciudat! nici nu şi-o mai poate închipui, reaminti, pe Cecil. Parcă nici n-au fost împreună zece ani, zi de zi, în încăperile acestea întotdeauna reci şi solemne, faţă în faţă, la aceeaşi masă. Închide ochii şi nu-i apare decât o pălărie, o toaletă decoltată de seară – demodate toate, ca într-un album cu gravuri de costume desuete şi puţin ridicole, ca toate veşmintele după ce nu se mai poartă. Atât, un manechin pentru haine! Nici ochii nu şi-i mai aminteşte, totul s-a şters, numai sunetul glasului mai durează antipatic şi afectat: Jean, Jean!...

Şi mai ciudat încă! Acum ochii Marei, din ce în ce mai halucinant de lămurit îşi tremură firele aurii din pupilă, şi toată mlădierea trupului subţire cu umerii mici şi cu zvelteţea androgină de adolescent, toate capătă extraordinară viaţă ca o fantomă întoarsă foarte de departe, mereu mai aproape, aci în faţă, străbătând prin ziduri acum numai ca să-l compătimească pentru singurătatea lui înfricoşătoare, de om puternic care şi-a plantat inimă aspră de piatră sub coaste, să nu cunoască nicio înduioşare, nicio slăbiciune şi nicio şovăială.

— Hehe! hehe! Şi pentru ce toate acestea, Ioane?

Cum ar behăi nesuferit al lui Atanasie, şi cum l-ar privi neîndurat ochii aceia bulbucaţi şi sticloşi, neîndurat şi curios, ca pe-un şoarece prins sub globul aparatului de pompat vidul.

— Hehe! Hehe!...

Aude, chiar aude glasul. A început să audă glasuri care nu sunt!

E foarte târziu. Ar putea să se culce. Acum chiar umbra e ostenită şi-l lasă... Are să se înalţe odată cu el, şi are să-l urmeze fără niciun gând rău. Până mâine nu mai vrea nimic de la dânsul. E foarte târziu.

Uite umbra i-a făcut semn şi a pornit ea înainte.

— Ascultă! Lasă aceste şi priveşte mai bine ce încântătoare e şoseaua, acum, înainte de asfinţitul soarelui!

Vorbind, Ion Burdea-Niculeşti pusese mâna osoasă pe genunchiul secretarului. Limuzina, cu largi geamuri de cristal, săgeta fâşiind uşor înaintea altor maşini, pe sub teii cu frunzişul străpuns de razele oblice ale apusului.

Secretarul închise servieta cu părere de rău şi încercă să descopere o desfătare în priveliştea automobilelor şi trăsurilor, gonind în două coloane, spre vila cu clopoţei de cleştar.

Dar nu găsea nicio încântare. Oameni vânturându-şi timpul fără niciun scop, femei arătându-şi toalete în răsfăţ, copii şi câini, vietăţi care nu ştiu pentru ce trăiesc şi nici nu sunt torturaţi de nicio întrebare; lume deşartă. Şi în ghiozdan, atâtea hârtii aşteptau soluţii care nu îngăduiau întârziere!

— Mă gândesc că eşti tânăr de tot... Poate ai ceva mai bun de făcut cu timpul! La vârsta aceasta, nu e o plăcere să ţii tovărăşie unui bătrân posac ca mine...

Vocea lui Ion Burdea-Niculeşti era stinsă şi blândă. Vorbind, nu privea în ochi. Poate nu vedea vertiginoasa perindare a vehiculelor. Poate zărea, aşa neclintit, ceva foarte îndepărtat acum, pierdut în începţarea timpului. Căci pe buzele uscate, flutura un surâs trist şi îmbunat, pe care nimeni nu i-l cunoscuse vreodată.

Secretarul apăsă pe genunchi geanta ticsită de hârtii.

Nu înțelegea. Ridica ochii să cerceteze în privirea patronului, vinovat: Săvârşise ceva rău? Nu era gata în orice clipă să execute tot ce i se cerea, înainte de a se cere? N-o dovedise îndestul?

— Eşti tânăr şi nu înțelegi încă... Sunt ceasuri pe care nu trebuie să le pierzi. Nu se întorc!... continuă Ion Burdea-Niculeşti, uitând țigara stinsă între degete.

— Dar nici nu le pierd! Am ajuns să storc tot ce pot da cele şaizeci de minute ale unui ceas! rosti cu încredere secretarul, apăsând cu podul palmei servieta, unde stătea dovada că nu risipeşte nimic din timpul atât de prețios.

— Hehe! hehe!

Ion Burdea-Niculeşti se opri, descoperind că a râs cu glasul lui Atanasie.

Tuşi, să alunge glasul străin, şi numai după un timp, continuă:

— Nu ne înțelegem, tinere... Am pierdut de mult cuvintele pentru astfel de gânduri. Cuvintele mele sunt numai pentru noțiuni precise. Şi viața mai are, mai cere, altceva... Noțiunile precise şi sistemele sunt născocirea noastră. Construcțiile logice nu sunt viață. Viața e continuă, mobilă, fluidă; nu poate fi comprimată într-un concept. Eroarea noastră e că o credem atât de micşorată, să încapă într-un sistem. Eroare ireparabilă! Când o descoperi, e prea târziu... Dumneata te afli la o vârstă când pentru toate ai o teorie şi un sistem: pentru viață, pentru iubire, pentru prietenie... Iar cu ele îți falsifici viața. Ucizi în ea tot ce e neprevăzut şi divin... Lasă ghiozdanul acesta cu hârtii inutile şi mergi de săvârşeşte toate prostiile adorabile ale vârstei dumitale. După aceea, numai dacă mai ai poftă, întoarce-te! Dar cât mai târziu. Ai întotdeauna timp. Pentru aceasta niciodată nu e prea târziu.

„Vrea să mă concedieze” – gândi secretarul, bănuind în cuvintele patronului o intenție crudă şi ironică,

neînduplecată. În obrazul tânăr şi în ochii osteniți de munca nopților, se săpă mâhnire pentru atâta nedreptate. „Cu ce m-am făcut vinovat? Niciodată n-am greşit nimic; n-am întârziat nimic. Totul în faptele mele e măsurat şi prevăzut. I-am fost credincios ca un câine.

Şi acum nu mai are nevoie de mine. Mă alungă. Îmi zdrobeşte cariera tocmai când

— Hehe! Hehe!

A râs patronul, ori altcineva în gâtlejul lui Ion Burdea-Niculeşti? Şi ca să nu mai audă râsul acela, Ion Burdea-Niculeşti tace. Aşa i s-a întâmplat întotdeauna, când a încercat să rostească tot ce-l devora înăuntru, în vremea din urmă. Toți l-au privit nedumeriți, au bănuit că-şi exercită sarcasmul pe socoteala credulității lor; n-au găsit altceva decât un surâs nehotărât şi silnic. Aşa cu Sache Algiu, care a început îndată să se vaiete de ficatul lui, pipăindu-şi nasul moale de cocă. Aşa cu tânărul acesta de alături, care-şi strânge cu amândouă mâinile ghiozdanul cu terfeloage, ca cine ştie ce neprețuită comoară.

Numai Tudoriță Stârcu, numai el poate ar înțelege şi i-ar pune mâna pe umăr, robustă, cu o îmbărbătare care-ți comunică viața. Dar el e departe acum, nu mai dă niciun semn; a trântit uşile şi a plecat – nu admite! Atâta om se aflase lângă el, într-adevăr om, într-adevăr întreg, şi pe acesta l-a alungat.

Pe fața uscată a lui Ion Burdea-Niculeşti, lumina bună de adineaori s-a stins ca din obrazul unui convalescent, din nou cuprins de frica bolii. Poate fiindcă soarele a coborât mai oblic, poate fiindcă din nou şi-a amintit prezența umbrei de jos.

Cât a vorbit, uitase.

Acum ochii sunt atraşi alături, unde umbra lungită peste măsură, aleargă paralel pe asfaltul şoselei, retezată de roți, izbită în trunchiurile teilor, călcată în picioare, zdrobită

de copitele cailor. Pentru această tortură acuşi are să-i plătească – când se vor opri, şi va începe ea să-i danseze împrejur, în cerc magic, ca să-l paralizeze şi să-şi râdă de tot ce încearcă a săvârşi singur, autonom, în absurda iluzie că-şi mai aparţine.

A lăsat automobilul să se întoarcă fără el, numai cu secretarul şi ghiozdanul lui plin de hârtii. El păşeşte încet, sub teii cu mirosul ameţitor. În lumina becurilor, frunzele au înfăţişarea artificială, sunt albastre, decupate în zinc. Pe o bancă, o pereche. Pe lângă el a trecut alta. Nici nu l-au văzut. Erau strânşi şi se priveau în ochi cu lăcomie; dispăruse tot în jurul lor.

Un vânt cald clătina voluptuos frunzele. Seara e fierbinte şi parfumată, ca o seră cu atmosfera umedă, unde se fecundează florile. Şi toţi păşesc elastic în mers cu unduiri de îmbrăţişare: e sigur că după ce-au trecut de el, îşi caută buzele. Poate nici nu-l observă. Cine mai ia seamă în asemenea seară, la un domn bătrân, care-şi poartă umbra deşirată după el?

Domnul bătrân s-a oprit. Netezeşte părul mătăsos al unui copil. Copilul surâde fricos. Se smulge şi fuge

— L-a strigat cineva.

— Ţi-am spus că n-ai voie să vorbeşti cu străinii! mustră un glas de contraltă, pe bancă.

— N-am vorbit, mamă! M-a oprit, nu ştiu ce vrea... Era un domn bătrân ca bunicul, un domn bun.

Domnul bătrân e departe. Dar nu e un domn bun.

E un domn singur şi poate fiindcă e singur, veşnic singur, iremediabil singur, e un domn duşmănos cu tot ce e în jurul lui. Un strigoi care nu şi-a trăit viaţa şi duşmăneşte toate viţele trăite de alţii.

În palma uscată durează senzaţia atingerii mătăsoase şi calde, ca o dezmierdare, da! exact ca senzaţia de atunci, când mânerul umbrelei i-a transmis întâia oară căldura din

mâna Marei.

Şi umbra, acum umbra, îl târâie după dânsa. El ştie unde-l duce. În fiecare seară, acolo... Din când în când, Ion Burdea-Niculeşti se întoarce să cerceteze dacă nu-l observă cineva. Atunci şi umbra întoarce capul şi aşteaptă: „Haide odată, e târziu!"

Locul e întunecos şi buruienile împrăştie o miasmă înveninată de măselariță şi cucută răscoaptă în arşița de peste zi. Sunt movile de pietre; împrejmuirea provizorie de sârmă ghimpată e ruptă; gunoaiele îşi dospesc dugoarea. Fuge un câine speriat, mârâind cu toți dinții rânjiți...

În fiecare seară se opreşte aci; dă târcoale, strigoi întors din lumea mormintelor, să caute urmele celor de mult înghițiți de morminte. Acolo erau straturile, aci poteca unde se juca întotdeauna copilul Marei. Copilul lui.

Avea ochi cu fire de aur ca ochii Marei; i-a văzut bine, de aproape, de două ori. Ochi în care râsul se oprea brusc în mijlocul joacăi, cu tristețea precoce a unui presentiment. Şi nici nu ştie cum se va fi numit.

O creangă se clatină. A fâlfâit cu aripi moi o pasăre de noapte. O pasăre de cobe.

Iar umbra lui s-a urcat pe bulgării de piatră şi de moloz; de-acolo, umbra îl cheamă. El a întors capul să cerceteze încă o dată, dacă nu e nimeni să-l vadă. Strada e pustie şi luminile becurilor clipesc palide. Sus, atâtea stele!... Cerul, atât de adânc şi albastru! Pasărea a fâlfâit iar cu aripile moi. S-a întors pe aceeaşi creangă şi priveşte cu ochi fosforici. Ce dureros, ca într-o rană, îi pătrunde în piept aerul amețitor al nopții!... Ar pleca, ar pleca să doarmă, să uite; sertarul e plin de medicamente care aduc somnul adânc, fără niciun vis, somn de mort.

Dar nu poate pleca.

Umbra e aici, îl aşteaptă, nu-i mai îngăduie nicio şovăială, porunceşte despotic. S-a urcat şi îl cheamă după

ea, acolo sub arborele cu crengile strâmbe, de unde pasărea de noapte îl hipnotizează cu ochii fosforici.

În dimineața vânătă, casele dorm, încă, enigmatice, cu storurile trase. Nicio țipenie. Numai vrăbiile s-au deşteptat şi se pregătesc a întâmpina soarele, ciripind cu larmă sonoră de prund aruncat pe-o placă de marmoră. Nicio țipenie. Chiar gardistul nu s-a trezit încă, în bucătăria casei înalte, cu grilaj verde.

Pe turla bisericii, cea dintâi rază a poleit crucea. Acuşi va incendia ferestrele şi toate se vor deschide ca la un semn; oraşul dezlegat de vraja-i cataleptică va dezlănțui tumultul lui cel de toate zilele. Acum e încă nefirească, absurdă, neliniştitoare tăcere.

Din capătul străzii, se va fi mişcat oare harnicul din proverb, care se deşteaptă mai de dimineață, ca să ajungă mai departe?

Nu încă.

E numai un beţiv. Acelaşi, înaintează cu paşi clătinați; înconjură stâlpii de schijă, salută şi vorbeşte singur. E cu mustățile pleoştite, cu ochii aproape închişi; între degete ține o țigară frântă, o scapă, o ridică şi iar înaintează împleticindu-se. A zărit o bancă. Mai mult cade, decât se aşază pe ea... Dormitează o clipă, tresare. I-a scăpat din nou țigara. îi face semn cu degetele. Poate aşteaptă să vină singură la el; o cheamă atât de duios!... Şi nu ridică ochii la locul viran din față.

Dacă i-ar ridica, o privelişte plină de spaimă i-ar risipi deodată aburii tulburi ai vinului. Acum soarele a ridicat geana peste casă. Şi în arborul cu crengile strâmbe atârnă un om. Un om cu limba alungită şi neagră, strâmbându-se straniu la cer.

Cu tălpile despărțite de pământ, e despărțit, în sfârşit, de umbra care-i stă jos, căzută, ca o haină lepădată. Un om care a scăpat pentru totdeauna de umbra lui.

Beţivul a izbutit să-şi ridice ţigara. O răsuceşte între degete, privind-o cu dezgust. Nu se arată a trece nimeni să-i dea foc. Nicio nădejde. O aruncă. Somnoros, repetă cleios, printre sughiţuri:

— Joss, guvernul!

Dar strigătul sună, în dimineaţa vânătă şi deşartă, fără convingere, ca un psalm lipsit de sens, repetat mecanic dintr-un vechi şi abolit ritual de ultimul supravieţuitor al unei rase dispărute.

— Josss guvernul!

Nici n-are cine-l mai răsturna. Aceasta toată lumea o ştie de când Ion Burdea-Niculeşti a amăgit toate aşteptările şi a pierdut toate ocaziile.

Pe măsură ce soarele se înalţă, de picioarele neclintite, verticale, suspendate, ale omului, umbra, ea vie încă, se apropie, păşind, tâlhară.

Se târâie pe pământul grunzuros, se târâie rănindu-se în spini – dar nu-şi va mai atinge niciodată stăpânul. Şi de aceea poate, eliberat, într-o triumfală bucurie plină de spaimă, omul se strâmbă cu vânăta-i limbă la cer.

ARAMCA, ŞTIMA LACURILOR

Tovarăşul meu de drum, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, se dovedi de la început întruparea cea mai desăvârşită a prevederii. După cum era, fără îndoială, şi cea mai corpolentă.

Încă nu părăsisem Clujul, şi ne aflam blocaţi în maşină de o sută şi una de coşuri, pachete, pachetele, sticle, franzele, cornuri, flacoane, borcane şi cutii de conserve; lungi, late, dreptunghiulare, sferice, cilindrice, dodecaedrice şi încă de alte multe şi surprinzătoare forme ignorate atât de geometria în spaţiu, cât şi de cea plană.

— S-ar spune că mergem să inaugurăm o popotă sau o expoziție de produse alimentare! am încercat să ironizez această inofensivă pasiune gastronomică.

Şi-o nimerisem cu ironia, exact în clipa când avocatul dr. juridic Silvestru Hotăran, luându-şi seama că tot nu şi-a completat colecția, atinse cu mâna grăsună umărul şoferului, să oprească la al treilea *Magazin de coloniale şi delicatese.*

Tovarăşul mă privi pe deasupra ochelarilor înrămați în baga de culoarea zahărului ars, cu gravitatea ardelenească impermeabilă glumei.

Mă privi şi mă compătimi.

Apoi, serios şi metodic, îmi explică într-un aspru rechizitoriu orânduit pe capitole, că n-am de ce râde.

Vom rămâne cel puțin trei zile într-un ținut cu adevărat pustiu, printre oameni sălbatici şi ostili. El mai urma să asigure masa magistratului, expertului, grefierului şi eventualilor licitatori, dacă publicațiile de lichidare vor fi ademenit cumva amatori de lucruri vechi, mobile istorice, cărți rare, tablouri şi poate chiar vreun mizantrop îndestul de sătul de lume şi de nebun, pentru a achiziționa castelul cu stafii.

Datoria lui era deci să apere prin toate mijloacele interesele clienților care l-au onorat cu încrederea absolută, dându-i procură pe nevăzute, de la Pesta, să transforme în cecuri această moştenire neaşteptată. Iar experiența profesională şi umană l-a învățat că asemenea operațiuni se încheie mai expeditiv şi fără dificultăți, când toți: magistrați, experți şi licitatori, se află după digestia moleşitoare a unei cine îmbelşugate, decât atunci când, iritați de gustarea frugală pe un colț de masă şi preocupați de problema dejunului de a doua zi, îşi răcoresc nervozitatea născocind tot soiul de şicane.

Zeflemeaua mea uşuratică îi confirma astfel, încă o

dată, lipsa de grijă şi frivolitatea straniei speţe omeneşti pe care o reprezentam şi care se rezuma la vocabularul său, în epitatul incriminat de „scatiu transcarpatic41.

Acestea fiind spuse, dr. Silvestru Hotăran se răsuci să mă bată pe umăr prietenos, cu o palmă lată cât o broască ţestoasă.

Îşi îmbuna într-acest chip, severitatea rechizitoriului şi îmi dovedea că personal, îmi acordă oarecare circumstanţe atenuante, fiindcă nu eu purtam vina acestor infirmităţi, ci răspunzător era mediul nevrednic care mi-a ucis instinctul robust de cumpăt şi de conservare.

Pe urmă, coborî descurcându-şi anevoie picioarele scurte şi groase, dintre cutii şi pachete.

Intră în băcănie şi nu apăru decât după un sfert de oră, urmat de un băiat cârn şi pistruiat, în şorţ alb, cu braţele încărcate de alte coşuri, pachete, borcane şi sticle, înfăţişând alte forme geometrice inedite, care se vede că tot îi mai lipseau pentru completarea colecţiei.

Şoferul, nerăbdător, dădu drumul motorului. Tovarăşul meu îi făcu însă semn să aştepte. Nu isprăvise.

Traversă strada, la farmacie.

Prin geamul vitrinei, îl văzui înfundându-şi buzunarul mantalei de praf, cu misterioase pachete ambalate în tradiţionala hârtie subţire, pestriţă şi mătăsoasă; şnururile, sigilate şi etichetate, fără de care laborios şi indispensabil ritual, orice gingaşă fiică a lui Esculap nu eliberează nicio cataplasmă de bătături.

— Iată cel puţin o precauţie deplin justificată! mi-am spus singur, împins de demonul frivolităţii şi recidivând fără nicio ruşine, după o atât de cruntă admonestare. Iată o precauţie pe care o înţeleg! După îngurgitarea atâtor copioase provizii, un medicament contra indigestiei e absolut indicat. Astfel, lichidarea ar ameninţa să rămână fără magistrat, expert şi licitatori, sucombaţi cu toţii in

corpore şi în convulsiuni, după cel dintâi supraabundent dejun... Bine hrănitul şi mult încercatul meu tovarăş nu neglija nimic.

Îl admiram!... În alte vremuri, ar fi meritat comanda supremă a aprovizionării şi echipării unei întregi armate. Cu el n-ar fi existat nicio neplăcută sau catastrofală surpriză. Ar fi dus-o la victorie sigură.

Mă pregăteam să-i exprim acest omagiu, pentru a repara impresia imprudentelor reflecţii de adineaori. Dar tovarăşul, pipăindu-şi cu deplină satisfacţie pachetul în buzunar, în timp ce-şi dădea drumul cu toate cele o sută zece kilograme ale corpolenţei sale pe perna elastică, lămuri laconic:

— Chininã.

— Chininã? am întrebat nedumerit. De ce nu atunci termometru, vată termogenă şi de ce nu o mică farmacie ambulantă?... Cum văd, mergem la capătul lumii şi nu mai e vorba de o simplă plimbare, ci de o adevărată expediţie plină de riscuri... Dacă mă avertizai din vreme, doctore, ştiam cel puţin să-mi pregătesc testamentul!... Nu vreau să-mi las succesorii, legitimi şi nelegitimi, pradă procedurii şi avocaţilor, care nu sunt, după cum ştii, cu toţii expeditivi şi maniaci de corectitudine ca dumneata...

După un timp, cu perfidă intenţie de a cuceri definitiv bunăvoinţa tovarăşului meu de drum şi de a face iertat tonul nepotrivit de glumă de până acum, am continuat, ca pentru mine singur, convins că am pus degetul pe o sensibilă slăbiciune omenească:

— Parol! Mă gândesc într-adevăr că niciunul la o mie de moştenitori n-au norocul acestor veri şi nepoţi de a douăsprezecea spiţă, ai contelui Kemeny. Judecă serios... Să le cadă o moştenire la care nu se aşteptau! Să se dezintereseze complet de ea! Să nu trimită măcar un om de încredere pentru a vedea la faţa locului despre ce e vorba!...

în ultimul moment, când primesc avertismentul că succesiunea amenință să fie confiscată de statul român, să aleagă la întâmplare, dintr-un anuar oarecare, un avocat despre care nu aveau nicio informație. Şi să cadă tocmai peste cel mai stăruitor, mai prob şi mai priceput, cum nu l-ar fi putut alege nici după cea mai minuțioasă anchetă cu detectiv secret; iată un noroc pe care aceşti ciudați moştenitori mi se pare că nu-l meritau. Stranie moştenire, stranii moştenitori!

Tovarăşul de drum, nu lăsă să străbată pe figura iremediabil gravă, niciun semn că monologul meu i-a făcut plăcere ori nu. Îmi păru că nici n-a ascultat.

Dădusem greş.

M-am simțit deodată umilit şi ridicol, după această incontinență verbală, prin care, în chipul cel mai vulgar, îmi arătam voioşia că pot evada din oraşul cu ziduri sure, într-o dimineață cu atât de strălucitor soare, şi certitudinea că la capătul drumului mă aştepta capturarea unei cărți rare şi vechi, incunabule din edițiile cele mai prețioase, licitate pe o sumă accesibilă modestului meu buget.

Biblioteca acestui magnat maghiar, latinist, erudit şi despotic, se bucura, după toate spusele, de-o faimă veche în toată fosta Ungarie. Iar amatori serioşi nu prea ameninţau să apară. Şi chiar dacă s-ar fi ivit, proaspăta amiciție cu dr. avocat Silvestru Hotăran mă privilegia între toți.

Aveam răgaz să cercetez pe îndelete rafturile dulapurilor, să pipăi legături originale, bătrâne de trei, de patru şi de cinci veacuri; să răsfoiesc infoliile; să verific autenticitatea manuscriselor, confruntându-le cu diversele cataloage şi publicații de specialitate cu care veneam înarmat.

Mai descoperisem ceva.

Cu toată dorința neclintită şi lăudabilă de a apăra înverşunat interesele clienților, ghicisem îndată în armătura

împuternicitului avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, un punct vulnerabil. Mi-a părut departe de a prețui valoarea adevărată a acestor cărți şi manuscrise. Le socotea un capital pierdut şi infructuos. Un capriciu ereditar şi risipelnic al defunctului conte Kemeny, în a cărui familie această nebunie nu fusese nici cea dintâi nici cea de pe urmă.

Expertul improvizat după decizia unui tribunal de provincie, ca şi magistratul desigur, n-aveau de unde să fie mai preveniți. Nu era exclus să decidă vânzarea bibliotecii cu kilogramul, într-o ignoranță pe care imaginația mea o exagera cu fiecare clipă trecută; promițându-mi o adevărată orgie de biblioman, asemeni visurilor de avar, când descoperă prin somn hrube fără capăt, ticsite cu saci de galbeni şi sipete de mărgăritare.

Iar acum, când eram aproape să-mi realizez neastâmpărul insomniilor, iată că-mi primejduiam singur izbânda finală, îndepărtându-mi protecția atotputernicului procurist, cu necurmata-mi piuială de scatiu gureş şi insuportabil, care nu-i era nicidecum pe plac.

Doctorul Silvestru Hotăran avea toată dreptatea. Veneam dintr-o lume care-şi pierduse cu adevărat, în frivolitate, instinctul robust de cumpăt şi de conservare.

M-am hotărât să repar printr-o tăcere cât mai insondabilă şi cu aparența unei profunde meditații, culpabila-mi verbozitate, care provocase dezaprobarea tovarăşului meu de drum, din fire taciturn, grav, bănuitor – şi după cum îi aplicasem diagnoza în secreta mea apreciere lăuntrică – îndestul de sărac cu duhul; biet avocat de capitală provincială, abrutizat de articole de cod, jurisprudențe şi chichițe de procedură.

Instalat, aşadar, în această ostentativă tăcere, am aprins o țigară, două, a treia.

Sfârşitul rapid al roților de gumă, schimbarea

succesivă a decorului rustic la fiecare viraj, aerul încă răcoros şi parfumat de roua fânețelor şuvoind pe lângă urechi, soarele triumfal al dimineții, îmi aduceau pe buze exclamații de beatitudine îndată înăbuşite.

Tovarăşul meu, absent de la toate acestea, cu geanta ticsită de acte pe genunchii scurți, îşi recapitula preocupările profesionale. Căci din timp în timp, deschidea agenda scurtă şi groasă cât o cutie de chibrituri, cerceta o dată, adăuga un semn hieroglific cu creionul subțire cât un chibrit, şi părea că a uitat cu desăvârşire prezența-mi readusă la neant prin supliciul tăcerii.

Sub înfățişarea sumbrelor meditații, îmi jucau maliții sub țeastă, cele mai hâtre şi ireverențioase gânduri.

Îmi asemuiam tovarăşul cu un Buda obez. Îmi propuneam să-l utilizez decisiv argument împotriva celor ce susțin după erezia lui Henry Béraud şi William Johnston, că oamenii depăşind o sută de kilograme sunt comunicativi, optimişti, fără grijă şi de o irezistibilă bonomie.

Pe urmă, mă întrevedeam întorcându-mă cu automobilul încărcat de infolii şi de manuscrise; poate urmat de un camion cărând toată biblioteca răposatului conte, întru disprețuitorul surâs superior al doctorului Silvestru Hotăran. Ah! îmi făgăduiam o diabolică revanşă. După ce-i voi escamota de sub nas volumele cele mai prețioase, suportând cu resignare reflecțiile împotriva vinovatei deşertăciuni de a arunca banii în hârtie tipărită şi fără nicio valoare; când totul va fi sfârşit, îi voi şopti în ureche fabuloasele prețuri reale ale fiecărui tom: „O Biblie în superbă legătură originală din secolul al XVI-lea: 120.000 lei! O ediție princeps din *Discursul asupra metodei*, cu dedicația lui Descartes: 80.000 lei! Autografele lui Jean-Jacques, Voltaire, Diderot; alte zeci şi sute de mii!”

Savurând stupefacția crescândă de pe această figură, în sfârşit zdruncinată din placiditatea-i scandaloasă, mă voi

răsuci într-un picior cu o reverență batjocoritoare:

— Iată, onorabile doctor, ce acuitate de simț practic şi ce geniu al afacerilor, poate mocni sub aparenta frivolitate, a noastră, a scatiilor transcarpatici!

Tovarăşul, nebănuind aceste asasinate şi ingrate reflecții, privea acum cu o inocentă îngândurare peste urmărul şoferului, şoseaua desfăşurată rectiliniu.

Am urcat, mai apoi, dealuri în serpentină; am străbătut mai apoi sate secuieşti şi ungureşti, tăcute şi monotone cu dezolatele lor case, identice; am gonit mai apoi pe valea unui râu cu argintate lunci de plopi şi de sălcii; un defileu spintecat în munți stâncoşi, şi din nou s-a deschis orizontul linear al şesului, cu depărtate cupole de biserici şi sate cu acoperişuri de țiglă roşie, între livezi.

Indicatorul kilometric se menținea uniform, între 100-110. Motorul pulsa regulat şi fin, ca inima metalică a unui ceasornic. Şoseaua ne aspira vertiginos. Am socotit că străbătusem mai bine de jumătate de cale.

Îmi comprimasem în gâtlej şi această inofensivă constatare, consecvent jurământului către mine însumi, când, neaşteptat, doctorul Silvestru Hotăran rupse el tăcerea:

— Aşadar, dragă domnule, te-a mirat că am cumpărat chinină?

Într-adevăr uitasem.

Tovarăşul meu nu-şi dezmințea reputația de fenomen. I-au trebuit trei ore de reculegere, ca să răspundă la o întrebare, la care renunțasem după două minute. Era frate bun cu englezul flegmatic din nu ştiu ce anecdotă, când îşi trezeşte nevasta din somn, după miezul nopții, să-i spună cât e ora, luându-şi seama că-l întrebase aşa ceva, înainte de prânz, cu două zile în urmă...

— Da! M-a surprins aceasta chinină... Am mărturisit cu indiferență, fiindcă acum curiozitatea era răcită. M-a

surprins mai ales cantitatea... Mi-ai arătat un pachet respectabil, să ajungă pentru o infirmerie!

Doctorul Silvestru Hotăran îşi pipăi pachetul în buzunarul mantalei de praf şi îşi exterioriză într-un mormăit gutural şi aprobativ, mulţumirea că-l are asupră-şi şi că e intact.

Dură tăcere. Evaluată la zece kilometri, prin asemuire cu calculele astronomice care măsoară distanţele interastrale în ani, luni, zile şi ceasuri lumină. Zece kilometri, adică cinci minute, după viteza înregistrată pe banca kilometrajului. Tovarăşul se decise să continue:

— Am înţeles după mirarea dumitale, dragă domnule, că tot nu ştii lămurit unde merem...

— La castelul contelui Kemeny! am răspuns în sublima-mi candoare. Castelul cu stafii.

— O! tune-le dracu' de stafii, că nu de ele vorbim. Aiste-s basme din proşti. Află dumneata, dragă domnule, că merem într-un ţinut blăstămat şi stricat de ape. Patru mii de jugăre de bălţi, papură, heleştaie cum ziceţi voi în regat, smârcuri, nămol şi zăvoiuri inundabile. O sălbăticie de te doare inima! Un ţinut care numa-n zece ani de irigaţie intelighentă ar fi însemnat pentru groful Kemeny aur. Aur şi sănătate!... Ci fiindcă n-a fost minte, au rămas bălţi. Bălţi înseamnă ţânţari. Ţânţarii înseamnă friguri. Iară chinina înseamnă deocamdată singurul mediţin bun pentru frigurile de baltă, ori, cum se spune în termen savant, pentru malarie. Dreptu-i, domnule dragă?

— Drept! fui silit să recunosc implacabila logică a doctorului Silvestru Hotăran.

— Atunci a dacă dreptu-i, nu te mai miră, mă rog frumos, că am coborât la apoticar să cumpăr chinină. Ai să înghiţi şi dumneata odată cu mine, în fiecare dimineaţă şi seară câte un praf. Dăm frumos şi celorlalţi oaspeţi. (Nu m-am putut opri să surâd, imaginându-mi figurile celorlalţi

oaspeți ai doctorului Silvestru Hotăran, tratați în loc de apetitiv şi desert, cu prafuri amare.) Dăm şi la slugi. Ai să-i vezi şi dumneata şi să te prindă durerea... Eu am fost îngrozit, dragă domnule. Încă n-au ieşit pe-ntregul din rândul animalelor şi i-au îndobitocit mai vârtos, frigurile şi delirium. A patra oară merg calea asta şi nu-i pot vedea în ochi. Viermi omeneşti, domnule! Moluşte, domnule!... Neam cu sângele otrăvit din tată în fiu, de aerul rău pe care-l răsuflă şi de hematozoar. Ci cred că nici soarta familiei Kemeny nu-i străină de aceste bălți, blestematele. Am să-ți spun dumitale istoria şi-ai să înțelegi sigur că am dreptate.

Astfel, tovarăşul meu de drum, cuprins de unul din acele rare accese de expansiune, prin care oamenii din fire tăcuți se eliberează de reflecțiile îndelung înăbuşite, îmi povesti amănunțit istoria şi sfârşitul familiei Kemeny.

Pe măsură ce înainta am înțeles că dă o însemnătate exagerată şi desigur, îndestul de simplistă, țânțarilor. Țânțarii – după el – distruseseră o familie!

— Chinina – vorbi avocatul dr. Silvestru Hotăran, bătându-şi pachetul, din buzunarul mantalei de praf – o cură zdravănă de chinină şi s-ar fi gătat! N-am mai umbla astăzi pe drumuri. Pe drumuri, ca să luăm parte la risipa în patru vânturi, a unei avuții agonisite în şapte veacuri. Eu, dragă domnule, ştii ce aş fi făcut?

— Nu ştiu ce-ai fi făcut! mi-am mărturisit umilit netrebnica-mi ignoranță.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran râse foarte

A

Înveselit şi foarte satisfăcut, îi plăcea grozav, se vede, această francheță. Nici nu se aştepta doar, să-i răspund cine ştie ce ispravă! Ştia că nu sunt capabil să scot din uşuratica-mi minte de scatiu transcarpatic, vreun gând chibzuit şi matur.

— Eu, dragă domnule, aş fi săpat nişte irigații faine!

Aş fi sleit smârcurile şi bălţile. Aş fi secat blestemata de apă, să fac patru mii de jugăre de fâneţe şi arături... Asta-i ispravă de gospodar! Dădeam valoare pământului. Adunam coroane bune în fiecare an şi atunce baiu, de ţânţari şi de friguri. La minte bună, treabă bună! Aduceam frumos, sănătate şi prosperitate... Pe urmă, dragă domnule, când ai coroane bune schimbate în lei, nu-i multă bătaie de cap să afli şi 1111 praf de chinină pentru expropriere. Cine vrea să trăiască, nu moare!

Mi-a părut foarte rău, în sinea mea, că şi cei din urmă Kemeny, nu s-au dovedit vrednici de asemenea judecată înţeleaptă şi că n-au avut măcar norocul unor sfătuitori atât de energici, ca dr. avocat Silvestru Hotăran, de faţă. Îi mâna însă viaţa spre un alt destin; spre întâmplările neguroase şi romantice, pe care mi le împărtăşea, cu o oarecare uimire şi cu îndestul dispreţ compătimitor, tovarăşul meu de drum.

Această familie Kemeny dura de la începuturile Ungariei feudale.

Căpitani vestiţi prin bravură; cruciaţi pierduţi fără urmă în expediţiile pentru eliberarea Sfântului Mormânt; sfetnici, curteni, cărturari subţiri, diplomaţi şi cardinali din viaţa acestor Kemeny apar la fiecare filă din hronicul Ungariei.

Moşiile se întindeau vaste, în pustă, cât cuprind ochii. Castele cu arogante turnuri străjuiau în vreo trei domenii de ale lor, ţărmul Dunării. Cestălalt castel, din smârcuri, fusese numai capriciul vreunui senior de acum patru veacuri, când poate ţinutul nici nu fusese invadat de apă şi va fi fost salubru şi fertil.

Rămăsese pustiu, poate uitat, ca orice aşezare fără însemnătate, printre atât de falnice latitudinii. Până acum vreo opt decenii, când contele Armin Kemeny, văduv şi lovit de un subit dezgust pentru deşertăciunile vieţii de curte, după o viforoasă existenţă, a descins într-un asfinţit, în

fruntea unui convoi de chervane.

Din aceste care cu roți înalte de pustă şi cu coviltire de papură, oameni pletoşi au descărcat a doua zi cu răcnete de luare-aminte, mobile grele şi uriaşe, lăzi de cărți, panoplii de arme, armuri care-au fost întinse pe iarbă ca tot atâția morți dezgropați ai războaielor vechi, paravane, talere de faianță şi o mie de nimicuri care alcătuiesc confortul şi decorul absolut necesar al unui atât de străvechi grof. Porțile ruginite au fost desferecate cu chei mai grele decât cele de la porțile iadului. Au fost deschise în lături ferestrele cu pervazuri putrede. Şi când slugile au purces să mături păianjenii, s-au înălțat, orbite de lumină, stoluri de lilieci care sălăşluiau din neam de neam, în ungherele grinzilor negre.

Aci s-a instalat contele Armin, într-o viață ermetică şi câinoasă.

Explicațiile acestei hotărâri au fost în zvonurile din acea vreme, multe şi contradictorii.

Se spunea că şi-ar fi tocat cheagul averii, în desfrânate petreceri la Pesta. Ba că ar fi căzut în dizgrația Curții. În sfârşit, merse vestea că s-ar fi retras ca o vietate păduratică, rănită de moarte, să uite durerea unei crunte drame conjugale, pe urma căreia îşi culcase străpuns cu spada, în duel, cel mai bun şi nedespărțit prieten, în vreme ce contesa se stingea de lingoare, într-o primăvară repede, undeva în Italia, nimicită de umilință şi de durere.

Adevărate ori născocite, întâmplările n-au fost cercetate de aproape, de nimeni. Pesta era departe. Calea lungă, peste câmpii pustii. Oamenii munciți de alte griji.

Era în miezul anului 1848. Kossuth ridicase steagul republicii libere a Ungariei. Honvezii lui Gorgey şi Hatvany puseseră pe goană armatele imperiale şi se treziseră deodată în față cu un duşman nou, dârz şi obraznic. Valahii unui oarecare practicant de avocat Avram Iancu, luptând cu

coase şi cu ciomege, fortificaţi în văgăunile munţilor şi conduşi de popi care-şi arogaseră impertinente titulaturi romane, de tribuni şi centurioni.

Din multe castele, stăpânii bejeniseră spre locuri mai sigure. Când s-au întors, Armin Kemeny nu le-a călcat nimănui pragul, nici nu le-a deschis uşile. Între zidurile umede, îmbătrânea ursuz şi bărbos. Când apărea încruntat, cu flinta de vânătoare pe umăr şi înconjurat de haita de câini, sau cu cizmele înalte până peste genunchi şi încărcat de complicate unelte de pescuit, toată suflarea omenească din cale intra în pământ.

Căci asemenea întâlniri nu isprăveau bine. Întotdeauna descoperea o pricină de mânie, dezlănţuită în ocări răstite şi în lovituri repezi de harapnic.

Înduioşare şi dragoste nu arăta decât pentru câini şi pentru cai. Iar despre vietăţile omeneşti, numai pentru singurul copil care avea să-i prelungească neamul: Andor.

Când îl adusese în caleaşcă de la Pesta, acest Andor număra cinci ani. Străveziu şi palid, în haina de catifea albastră cu guler de valancienă, copilul deschisese ochii înfricoşat de aceste sălbatice locuri, fiindcă întâia oară ieşea dintre pernele moi, jilţurile cu picioarele scunde de broască, încăperile cu oglinzi cât peretele şi parcul cu arbori domesticiţi, retezaţi şi ajustaţi, ai palatului de la Pesta, pe ţărmul Dunării, cu faţa spre insula Margit.

Era fără vlagă, întârziat în creştere, somnoros. Poate va fi fost nevoie de alt aer, aspru şi rece, din înălţimile munţilor, pentru a biciui sângele şi a altoi vigoare acestui vlăstar de neam ostenit.

Părintele a crezut însă vă ca înlocui asemenea lipsă, crescându-l departe de moleşeala capitalului, îndemnându-l de timpuriu să capete dragoste de câmp, de baltă, de vânat, trezindu-l odată cu zorile răcoroase, învăţându-l să poruncească şi să se ceară ascultat.

I-a adus dascăl, un călugăr cărturar de la Roma, pentru învățătură elină şi latinească. Iar pentru cealaltă pregătire a vieții, un maestru de călărie şi altul de vânătoare.

Aceştia din urmă, au fost trimişi nu peste multă vreme, îndărăt. Nu-şi găseau folosire. Copilul arăta dragoste bolnăvicioasă numai pentru carte şi pentru reverie trândavă; iar pentru exercițiile violente, dovedea o repulsie femeiască.

O singură aşteptare a contelui Armin nu dăduse greş. Feciorul ştia să poruncească, să bată din picior şi să se facă temut. Într-atâta doar se adunaseră toate puterile sleite ale celor douăzeci de generații, care umpluseră hronicul Ungariei cu isprăvile lor.

Tânărul cu fruntea bombată şi cu ochii muiereşti, se învinețea de mânie când găsea împotrivire; vinele scriau sfori groase în jurul tâmplelor; privirea se aprindea fulgeroasă din leneşa visare. Ultimul Kemeny nu-şi dezmințea măcar într-aceasta sângele focos al familiei: era capricios şi despotic.

Ce-a însemnat viața celor doi singuratici în castelul cu porțile totdeauna zăvorâte, nimeni nu putea şti cu precizie. Argații erau puțini la număr. Cel mai apropiat sat, la două poşte. Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran se văzuse silit să reconstituie această existență din scrisorile de afaceri, actele, însemnările şi celelalte documente din arhiva familiei, pe care le puricase cu de-amănuntul vreme de două luni, când orânduise dosarul moştenirii. Îşi însemnase aceste date pe cele patru fețe ale unei coale de hârtie, care-i stătea la îndemână şi pe care, pentru mai multă uşurință a înțelegerii şi o mai repede scurtare a povestirii, mi-o va citi.

Deschise ghiozdanul burduhos de pe genunchi, îşi vârî înăuntru nasul rotund încălecat de ochelarii înrămați în baga de culoarea zahărului ars, şi scoase la lumină coala

scrisă mărunt, în care istoricul ultimilor Kemeny se afla consemnat în ordine cronologică, aşa cum era de aşteptat de la un om atât de metodic şi scrupulos ca tovarăşul meu de drum.

Domnul avocat dr. Silvestru Hotăran îşi aburi ochelarii, îi şterse de praf cu o batistă, trecu cârligele după ureche şi citi această:

qqq PRESCURTARE

Despre viaţa şi actele defuncţilor Armin, Andor.

Ana şi Aranca Kemeny, începând de la 1860 până la anul 1926.

Februarie 1860. Junele conte Andor împlineşte şaptesprezece ani. Cu prilejul aniversării, discuţie violentă între părinte şi copil asupra carierei ce urmează să-şi aleagă tânărul conte. Contele Armin vrea pentru copil cariera armelor. Contele Andor o respinge indignat. Se declară mulţumit cu viaţa claustrată între cărţi, afirmând că nu doreşte nimic altceva.

Iunie 1862. Contele Andor tânjeşte de o boală nelămurită. (Friguri! Ţânţari! – sublinie avocat dr. Silvestru Hotăran.)

Mai 1863. Contele Andor din nou arată aceleaşi simptome. Febră, insomnie, oroare de zgomot şi de mişcare. Un medic de la Pesta, adus şi consultat, prescrie aer liber, plimbare, vânat, canotaj, călărie, exerciţii violente... Diagnoză: Criză târzie de pubertate. (Imbecilul, declară satisfăcut dr. Silvestru Hotăran. Imbecilul! Chinină trebuia să prescrie, nu exerciţii violente!)

Ianuarie 1867. Contele Armin se răneşte singur cu puşca, la vânătoare. O lună de nemişcare în pat. Contele Andor comandă trei lăzi cu cărţi, de la Pesta, Viena şi Lipsea.

Iunie 1868. Contele Armin aduce din Germania şase perechi de pui de lucră, pentru aclimatizare în bălţile

domeniului. Contele Andor începe o monografie a familiei Kemeny, cu documente din arhiva familiei şi cu date procurate prin corespondenţă cu abatele Matteo Bandello, de la diferiţi călugări cărturari din Roma şi Pesta, cu intrare liberă la Biblioteca Vaticanului şi alte arhive publice şi particulare.

August 1868. Contele Andor întrerupe lucrarea. Febră, insomnie, etc. (Iarăşi ţânţarii! – bate hârtia cu dosul palmei, avocat dr. juridic Silvestru Hotran.)

Decembrie 1870. Contele Armin împuşcă într-o singură zi trei lupi. Contele Andor află documente încă necunoscute despre isprăvile cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemeny, plecat cu oastea lui Frederic Barbarossa în a treia cruciadă.

Februarie 1871. Ceartă violentă între contele Armin şi Andor. Abatele Matteo Bandello este expediat în plină noapte, pe viscol, cu sania, sub învinuirea că, împotriva tuturor avertismentelor, întreţine bolnăvicioasa înclinare a tânărului conte pentru „trândăvia cărturărească". Copilul şi părintele nu-şi vorbesc două luni. Fiecare ia masa în cameră separată. Contele Armin împuşcă doi lupi, mai multe vulpi şi născoceşte două sisteme de capcane, după modelul propriu, pentru lutrele care s-au înmulţit simţitor. Contele Andor a terminat ultima parte de *Viaţa eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemeny.*

Iulie 1874. Contele Andor cade la pat. Febră, viziuni, delir. (Anofelul! dă din cap tovarăşul meu de drum.)

Octombrie 1878. Contele Armin îndiguieşte partea sudică a bălţilor, pentru a mări suprafaţa lacului numit „Lacul turcilor", în amintirea bătăliei unde au fost înecate rămăşiţele unei oaste turceşti.

Contele Andor trimite pe ascuns bani abatelui Matteo Bandello să-i completeze ştirile despre a treia cruciadă, din arhiva secretă a Vaticanului.

Aprilie 1879. Contele Armin aduce canal de apă până în parcul castelului, pentru a comunica direct, cu barca, până la Lacul turcilor. (Nenorocitul! – surâde cu o mare compătimire avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, îşi aduce miasmele mai aproape de casă... Nu-i erau destul!) Contele Andor descoperă amănunte neaşteptate despre ultimii ani ai cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemeny, căzut în captivitatea musulmanilor.

Iunie 1880. Contele Andor cade la pat de unde nu se mai ridică până în septembrie. Febră, viziuni, delir, îi apare întâia oară, arătarea cavalerului Ştefan Kemeny.

Ianuarie 1881. Bătrânul conte Armin se întoarce cu aprindere la plămâni de la vânătoare, zace două zile şi moare în dimineaţa de Sf. Iulian. Contele Andor trimite răvaş abatelui Matteo Bandello, să sosească de urgenţă.

Martie, *acelaşi an.* Abatele Matteo Bandello se instalează în castel, aducând două lăzi cu cărţi, documente transcrise, etc. Contele Andor capătă toate documentele doveditoare că eroul său, cavalerul Ştefan Koloman Andrei Kemeney în captivitatea lui Saladin, trece la mahomedanism, se îndrăgosteşte de nepoata sultanului, o ia în căsătorie şi devine unul dintre comandanţii oştii turceşti care apără cetatea Zara, împotriva cruciadei a patra.

Noiembrie 1882. Contele Andor e ales membru corespondent şi membru de onoare ăl mai multor societăţi istorice de la Pesta, în urma primelor două volume din *Viaţa eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemeny* \ tipărite în primăvara aceluiaşi an.

Mai 1883. Contele Andor e din nou bolnav. Febră, delir, viziuni. În fiecare noapte îi apare arătarea lui Ştefan Koloman Andrei Kemeny, făcându-i un semn misterios şi dispărând la cântatul cocoşilor.

Iunie, acelaşi an. Contele Andor porunceşte să se taie

toți cocoşii din cuprinsul castelului.

August, acelaşi an. Discuție violentă între Andor şi abatele Matteo, care îl învinuieşte de idei eretice, predilecție pentru un erou sperjur, etc. Abatele Matteo Bandello este expediat la prima gară, în timpul nopții.

Noiembrie 1884. În urma inundațiilor, zăgazurile de la Lacul turcilor cedează, iar toată regiunea e acoperită de apă. Contele Andor comandă la Lipsea şi Viena, un ciclu de cărți despre ştiințele oculte, reîncarnare, spiritism, magnetism, etc.

Aprilie 1885. Contele Andor cere librarilor săi de la Pesta şi Viena să-i completeze operele lui Allan Kardek, Swedenborg, Samuel Taylor Coleridge, Sfântul Denis Areopagitul, Ruysbroeck PAdmirable.

Iunie 1887. Contele Andor se îmbolnăveşte din nou. Febră, delir, viziuni.

Iulie, *acelaşi an.* Contele Andor intră în comunicație directă cu spiritul cavalerului Ştefan Kemeny.

Ianuarie 1889. Contele Andor aruncă în foc manuscrisul părții a treia şi ultima din *Viața eroică a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemeny.* Se decide să o refacă, după dictarea directă a spiritului, care acum îi e nedespărțit în castel.

Mai 1890. Contele Andor capătă după mai multe indicii, siguranța că este spiritul reîncarnat al cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemeny; după cum spiritul poetului celt Allan Kardek s-a reîncarnat în Hippolyte Denisard Rivail, şeful doctrinei spiritiste.

Ianuarie 1891. Contele Andor intră în corespondență cu mai mulți pionieri ai spiritismului din Europa şi din America.

Iulie 1892. Febră, insomnie, delir.

August, acelaşi an. Contele Andor descoperă printr-o metodă ocultă care îi aparține, că rămăşițele pământeşti din

oastea lui Soliman Magnificul care s-a înecat în mlaştinile din jurul castelului numite „Lacul turcilor”, au fost comandate de Hussein Ibuzolair, strănepot direct al cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemeny turcitul. Armata maghiară care i-a împins în mlaştini, înecându-i, luptase sub conducerea unui Kemeny. Astfel căpitani din aceeaşi viţă a familiei Kemeny, se războiseră fără să se cunoască, unul pentru apărarea creştinătăţii şi altul pentru steagul verde, cu semiluna mahomedană. Contele Andor cere prin corespondenţă, de la diferitele biblioteci din Pesta şi Viena, date despre ocupaţia turcească în Ungaria, între anii 1520-1566.

Octombrie, *acelaşi an.* Informaţiile obţinute de la arhivele din Pesta şi Viena îl nemulţumesc. Contele Andor renunţă la ele, urmând să le completeze prin mijlocirea unui medium.

Ianuarie 1893. Contele Andor cheamă prin scrisoare, după recomandaţiile baroanei Clara Peyron, cunoscută prin corespondenţă, celebru medium, soţii Florance şi Nicholas Blacke.

Februarie 1893. Sosirea soţilor Florance şi Nicholas Blacke. Contele Andor semnează o scrisoare, prin care oferă despăgubire de 20.000 coroane, soţilor Blacke, pentru o şedere de şase luni în castel.

August, *acelaşi an.* Plecarea soţilor Blacke. Contele Andor descoperă după o săptămână, dispariţia mai multor lucruri de valoare, între care, parte din bijuteriile familiei. Scrie o reclamaţie adresată justiţiei. Se răzgândeşte şi nu o mai trimite. Originalul petiţiei se află în arhiva familiei.

Aprilie 1894. Contele Andor îşi propune să caute un medium, printre persoanele simple şi ignorante, care să nu-i înşele buna-credinţă. Scrie mai multe scrisori. E nemulţumit de toate răspunsurile.

Septembrie, acelaşi an. Încunoştinţat de avocat că în

domeniul de vânătoare al familiei, în pădurile vecine Sibiului, se află mai multe lăzi cu documente până atunci neglijate, contele Andor părăseşte întâia dată castelul, la vârsta de 51 de ani. Rămâne două săptămâni, la Racoviţă, lângă Sibiu. Oferă 30.000 coroane ţăranului Gheorghe Porumbacu pentru a-i încredinţa fiica sa, Ana Gh. Porumbacu, în care a găsit toate însuşirile unui medium excepţional. Gh. Porumbacu refuză.

Octombrie, acelaşi an. Prin intermediul avocatului din Sibiu, contele Andor ridică oferta la 40.000 coroane. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Ianuarie 1895. Contele Andor face din nou drumul la Sibiu şi de aici la Racoviţă, pentru a stărui personal. Săteanul Gh. Porumbacu refuză.

Martie, *acelaşi an.* Prin intermediul avocatului, contele Anador cere în căsătorie pe Ana Gh. Porumbacu.

Aprilie, *acelaşi an.* Contract de căsătorie între contele Anador Kemeny, proprietar, născut la 15 februarie 1838 şi Ana Gh. Porumbacu, profesie casnică, născută la 2 octombrie 1877. Contele Anador constituie dotă soţiei sale 200.000 coroane şi o rentă viageră de 3.000 coroane anual, săteanului Gheorghe Porumbacu din Racoviţă, comitatul Sibiului.

Septembrie, acelaşi an. Contesa Ana Kemeny încearcă să fugă noaptea, din castel, în înţelegere cu o servitoare care angajează căruţă, etc. Contele Anador surprinde servitoarea, o loveşte până la sânge. Contesa e închisă în cele două camere nord-vestice de sub turnul castelului.

Octombrie, acelaşi an. Contele Anador renunţă la şedinţele spiritiste şi magnetice. E îndrăgostit de contesă.

Noiembrie, acelaşi an. Contesa Ana Kemeny încearcă să trimită o scrisoare părinţilor, prin altă servitoare, cerând să o elibereze imediat. Contele interceptează scrisoarea. Într-un acces de violenţă răneşte mortal servitoarea vinovată.

Victima e îngropată lângă capela castelului.

Decembrie, acelaşi an. Contele Andor comandă de la Pesta diferite cadouri feminine: bijuterii, haine, blănuri, etc. Se informează despre posibilitatea unei călătorii în Italia, ignorând complet viaţa pe care a dus-o până acum, atât mijloacele de călătorie, cât şi formalităţile respective.

Martie 1896. Contele Andor şi contesa Ana Kemeny, plecară în Italia.

Iunie 1896. Contele şi contesa se află în Elveţia.

Septembrie 1896. Întoarcerea contelui şi contesei Kemeny.

Mai 1897. Contesa Ana Kemeny naşte o fetiţă care e botezată Aranka Maria Ştefania.

Ianuarie 1900. Contele Andor angajează printr-un birou de la Londra, o guvernantă pentru Aranka: Miss Elizabeta Landor.

August 1901. Contesa Ana se îneacă în canalul din parcul castelului. Cercetările nu pot dovedi dacă e vorba de sinucidere sau de accident. Contele Andor încearcă să se sinucidă la rândul său. E salvat de un servitor bătrân – actualul păzitor al castelului. Zace o lună de pneumonie. Ridicat din pat, reia preocupările spiritiste şi magnetice.

Cheamă spiritul contesei Ana.

Mai 1902. Febră, insomnie, delir.

Iunie, acelaşi an. O pereche de servitori, angajaţi de curând, cer rezilierea contractului, sub cuvânt că nu pot locui acoperământ unde se arată în fiecare noapte o vedenie albă, care cutreieră coridoarele.

Septembrie, acelaşi an. Contele Andor se închide în bibliotecă unde guvernanta îl aude vorbind singur cu spiritul contesei Ana.

Aprilie 1903. Contele Andor face comunicări interesante societăţilor spiritiste, magnetice şi diferitelor publicaţii spiritiste din Anglia, Franţa, Germania şi America,

despre: fluidul magnetic, efluvii, corp astral, corpul odic, aura, materializări, etc.

Iunie 1905. Contele Andor scrie unui coleg spiritist că se află în posesiunea tuturor dovezilor că defuncta contesă Ana Kemeny, fostă Ana Porumbacu din Racoviţă, era reîncarnarea principesei Azisa, nepoata sultanului Saladin. Aceeaşi de care se îndrăgostise acum şapte sute de ani cavalerul Ştefan Koloman Andrei Kemeny şi pentru care se turcise. Contele Andor, la rândul său, fiind o altă reîncarnare terestră a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemeny, căsătoria sa nu fusese decât o repetare, dinainte dictată, a unui act din ciclul reîncarnărilor pământeşti. Copia scrisorii cu răspunsul se află în arhiva familiei.

Septembrie 1907. Contesa Aranka e internată pentru completarea studiilor, într-un pension din Cambridge (Anglia).

Ianuarie 1910. Contele Andor prezidează congresul Uniunii spiritiste de la Londra, unde face senzaţionale comunicări despre lanţul reîncarnărilor terestre, telekinezie, etc.

Iunie 1911. Contesa Aranka se întoarce în vacanţă din Anglia. În scrisorile adresate colegelor de şcoală se arată cu totul încântată de sălbăticia şi atmosfera romantică a domeniului părintesc. Aici îşi poate exercita în voie pasiunea pentru vânătoare, pescuit, canotaj, etc. Se plânge că nu poate avea tovarăş la aceste pe bătrânul conte, pe care-l descrie ca pe un ursuz, „cu frunte exagerată şi cu barbă idem, de gnom" şi care n-a fost niciodată să vadă până unde i se întinde hotarul moşiei.

Iulie 1913. Contele Andor face un voiaj la Londra, chemat de mai mulţi confraţi întru spiritism. Se întoarce însoţit de contesa Aranka, în penultima vacanţă.

Decembrie 1914. Contele Andor e chemat la Budapesta pentru a da relaţii asupra legăturilor cu diferiţi savanţi

englezi inamici. Contesa Aranka, obligată să rămână în Ungaria, refuză să-l întovărăşească în capitală. Vânează, patinează, a deschis copci în gheaţă pentru a pândi lutrele aduse odinioară de bunicul Armin Kemeny şi părăsite în mod alarmant.

Iunie 1915. Contesa Aranka aduce un meşter de la Pesta să repare toate bărcile rămase în părăsire de la moartea bunicului Armin. Îşi petrece toată ziua pe apă.

Ianuarie 1916. Contele Andor nu mai părăseşte biblioteca. Vorbeşte singur. Contesa Aranka îşi permite glume irevenţioase, care produc conflict între părinte şi copilă. Contesa Aranka împuşcă două vulpi.

Iunie 1916. Contele Andor e grav bolnav. Delir, de astă dată fără febră. Un medic, chemat de la Pesta, ordonă imediata îngrijire într-un sanatoriu. Contesa Aranka îl însoţeşte în capitală, unde intră soră de caritate într-un spital de răniţi, pentru a nu rămâne inactivă. Apariţia sa face senzaţie în anumite cercuri înalte din Budapesta. Un pictor celebru şi nemobilizabil cere onoarea de a-i face portretul. Contesa Aranka acceptă, dar nu-şi poate găsi astâmpăr în timpul pozei. Mărturiseşte în această vreme pictorului că nu poate suporta viaţa efeminizată din capitală şi că abia aşteaptă să se poată întoarce la viaţa liberă şi pitorească de acasă.

Decembrie 1916. Consultul medicilor ajunge la concluzia că boala contelui Kemeny e incurabilă, însă că poate dura zece, doisprezece ani. Contesa Aranka se întoarce la castelul părintesc. Vânează trei lupi în prima săptămână.

Martie 1917. Contesa Aranka suferă întâia oară de singurătate. Insomnie. Într-un carnet de însemnări notează că o dezgustă abrutizarea servitorilor bătrâni.

În două nopţi consecutive i se arată vedenia albă din coridoare, de care până acum şi-a râs.

Iulie, acelaşi an. Febră, insomnie (A venit şi rândul ei! dă din umeri domnul avocat dr. Silvestru Hotăran. Febră, adică: ţânţari! Malarie!)

Martie 1918. Soseşte în convalescenţă, după ce a fost rănit pe frontul galiţian, sublocotenentul în rezervă Tivadar Vágó, feciorul moşneagului servitor de încredere, care şi astăzi păzeşte castelul Kemeny, acelaşi care a scăpat de la înec, în august 1901, pe contele Andor. Tivadar Vágó e democrat şi revoluţionar. Vorbeşte entuziasmat despre revoluţia din Rusia. De câteva ori însoţeşte pe contesa Aranka în expediţiile cu barca în diferitele lacuri ale domeniului.

Mai 1918. Tivadar Vágó este rechemat la regiment, la Pesta. În tot cursul verii expediază respectuoase scrisori din localităţile unde se afla cu regimentul. Contesa Aranka născoceşte procedee noi de pescuit.

Iunie 1918. Contesa Aranka suferă de febră, temperatură, etc. Dar refuză să rămână în casă. Până noaptea târziu se află cu barca pe lac, vânând sau pescuind.

Ianuarie 1919. Contesa Aranka vânează un lup şi două vulpi. Tivadar Vágó a încetat să scrie. După informaţiile ulterioare, se află înregimentat în armata revoluţionară a lui Béla Kun.

14 martie 1919. Castelul Kemeny e atacat de trupe neregulate revoluţionare. Contesa Aranka împuşcă doi soldaţi pe fereastră.

15 martie 1919. Trupele neregulate se retrag pentru a face front unei armate româneşti în înaintare. Apare locotenentul de rezervă Tivadar Vágó, comandant al unei trupe roşii, sfătuind servitorii să părăsească domeniul şi în special pe contesa Aranka să se refugieze pentru a scăpa de răzbunarea soldaţilor împuşcaţi. Contesa Aranka refuză.

18 martie 1919. Contesa Aranka dispare. Ultima dată

a fost văzută seara, înainte de apusul soarelui, cu barca şi cu carabina militară.

19 martie 1919-20 decembrie 1926. Toate cercetările pentru a descoperi urma contesei Aranka nu dau niciun rezultat. Tivadar Vágó se află refugiat în Rusia, împreună cu mai mulți conducători ai revoluției ungare.

21 decembrie 1926. Contele Andor moare octogenar în sanatoriul Sf. Géllért din Budapesta, după ce timp de zece ani îşi pierduse cu desăvârşire raţiunea şi se credea reîncarnarea terestră a cavalerului Ştefan Koloman Andrei Kemeny.

22 decembrie 1926. Deschiderea succesiunii Kemeny.

*

— Aceasta e tot, dragă domnule! îşi încheie prea lunga lectură, avocat dr. Silvestru Hotăran. Aceasta e tot, şi întăreşte spusele mele. Un neam întreg scos din viață de anofel!... Toată nebunia colonelului Andor; stricăciunea de nervi a fetei de țăran înălțată la rang de contesă şi alegând moartea sau fuga în locul vieții din asemenea temniță împresurată de ape, firea şuie a contesei Aranka şi dispariția dânsei fără urme; toate dovedesc că boala s-a încuibat adânc şi că niciun altoi de sânge proaspăt n-a mai putut aduce salvarea neamului. O vreme, am socotit că a fost o fugă romantică.

— Romantică şi sentimentală? am subliniat, fiindcă şi eu preferam aceeaşi concluzie.

— Da, dragă domnule. Romantică şi sentimentală. Mă cugetam că poate contesa Aranka, ascultând pornirile ei plebee, a fugit cu feciorul servitorilor, locotenentul revoluționar... Informațiile mele însă au dovedit însă că Tivadar Vágó a plecat singur în Rusia după răsturnarea lui Béla Kun şi că se află astăzi, amnistiat şi om nevoiaş, de afaceri, la Pesta. Contesa Aranka n-a dat semn că este în

viață. Toate publicațiile legale, în termen, n-au fost de folos... Succesiunea trece asupra ramurii depărtată a familiei, cu care ramul principal nu mai păstra nicio legătură de trei sferturi de secol... Castelul e păzit de slugile vechi, de credință. Slugi bătrâne şi cu mintea bolnavă de nălucile fricii. Toți jură cu mâna pe Sfânta Cruce, că încăperile castelului şi împrejurimile parcului sunt umblate noaptea de stafia contesei Aranka. Până ce nu plecase dânsa, era contesa Ana. Acum e contesa Aranka!... Vezi bine, dintr-această rătăcire a minții, dragă domnule, unde i-a dus balta şi țânțarii. De altminteri, dumneata cu ochii dumitale, ai să vezi şi ai să te cugeți. Pe urmă ai să-mi dai mie dreptate, cum toți mi-au dat până-n ceasul prezinte. Ne apropiem...

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran îşi împături documentul cronologic. Îl închise în geanta doldora, verificând minuțios toate resorturile încuietorilor. Apoi se întinse pe spate, cu un suspin de uşurare, între pernele moi ale maşinii.

Ne apropiam într-adevăr. Se simțea suflând împotriva automobilului, vântul jilav şi mirosul putred, de apă stătută.

Şoseaua rămase înaltă, ea muchia unui dig, împresurată de o parte şi de alta de smârcuri glodoase. Ici-colo, din apele negre, se ridicau copaci noduroşi cu scorburi imense şi cu crengi torturate, care noaptea vor fi luând desigur înfățişări spectrale de spaimă.

Zburau păsări necunoscute, speriate de păpurişuri care-şi clătinau latele săbii vegetale.

Dar ceea ce nelinişitea într-adevăr, strecurând un sentiment insuportabil, de oroare şi de dezgust, era întinderea aceasta de apă chiftită; abia de-un lat de palmă ridicată deasupra pământului; amestec de fertilitate şi de putreziciune, cu flori cărnoase şi păroase ca animalele vii şi cu vietățile oribile, care se ghiceau mişunând în glodul gras,

înnodându-se, târându-se, vânându-se; reptile şi insecte cu o sută de picioare, moluşte moi cu hidoase convulsiuni, lipitori înciotate în struguri băloşi, un întreg univers vâscos şi veninos, dospind ca într-o imensă etuvă.

Din humusul negru veneau valuri de fermentare acră.

Mici insule, scoţându-şi cucuiele ierboase din fangositatea verzuie, păreau tot atâtea abcese intrate în putreziciune.

Departe, în zarea aburită de umezeală, sălciile moarte străjuiau domeniul acesta al iremediabilei tristeţi, cu braţe carbonizate şi ciunge, care speriau orizontul.

— Aur! mormăi avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Un drenaj sistematic, şi aur ar fi însemnat pământul acesta untos ca păcura...

N-am răspuns.

Ochii se chinuiau să desluşească din fuga maşinii, dacă ceea ce-mi părea uneori că mişcă mătreaţa spongioasă a apei era un pistil de floare monstruoasă ori numai botul unui animal cuibărit în nămol.

Strigătul claxonului fu bizar şi mat. Cu toată sonoritatea absorbită de smârcuri. Un strigăt înăbuşit cu vată. Şi roţile călcau acum fără zgomot, pe drumul capitonat cu iarbă, tăiată din şosea până la porţile de fier ruginit.

Nu se mişca nimic. Totul era părăsit şi deşert, cum n-ar mai fi locuit nimeni de o sută, de sute de ani.

În poarta cu rugina asudată de umezeală, un singur semn al veacului ne reintegra în timp. Publicaţia roşie de licitaţie, lipită cu clei de făină.

— Dorm! se impacientă avocat dr. Silvestru Hotăran. Dorm, bestiile! mai sună! porunci şoferului.

Abia la a treia chemare, în dosul porţii se auzi cineva mişcându-se, scrâşnind zăvoarele, şi grele, laturile se deschiseră izbindu-se de perete.

O jivină de om, păroasă, cu mâinile până la genunchi,

îşi ridică pălăria verzuie cu labă de iepure la ceafă.

Avocat dr. Silvestru Hotăran vorbi mânios ceva în limba lui Petőfi, din care n-am fost vrednic să înțeleg niciodată un singur cuvânt. Omul răspunse mergând cu pălăria în mână, lângă maşină, pe drumul năpădit de buruieni.

De după zid apăru o monstruoasă arătare: un guşat cu traista de carne lucioasă, căscând ochii cârpiți, rânjind dinții galbeni într-un râs grotesc şi strâmbându-se tâmp la noi. Când maşina fu lângă el, dădu un răcnet şi dispăru fluturându-şi zdrențele.

— Poftim! Vezi şi dumneata, dragă domnule, printre ce oameni suntem condamnați să trăim câteva zile... se tângui avocat dr. Silvestru Hotăran, descurcându-şi picioarele dintre pachete şi scoborând cu un geamăt.

M-am tras câțiva paşi îndărăt, să cuprind în întregime cu privirea, fațada castelului cu stafii.

Răspundea exact închipuirii: cele două rânduri de ferestre înguste şi opace, cu turnurile laterale, cu uşile inexpugabile de stejar ferecat în ținte, cu muşchiul ruginiu, crescut între blocurile de piatră. Era solemn, întunecat, invadat de umezeală. Fuliginos şi mut.

— Ai timp! mă strigă avocat dr. Silvestru Hotăran din capul scărilor. Ai timp să-l vezi, mai târziu... Toată mizeria e dincolo, în cealaltă fațadă, spre parc... Acum să ne scuturăm praful, dragă domnule, să ne dezmorțim, să ne spălăm ochii şi să aflu ce surprize mi-a mai pregătit justiția. Îmi spune acest Micloş, că am primit telegrame şi acte... Mie nu-mi plac niciodată telegramele. Nu anunță decât complicațiuni neprevăzute, după cum vei fi aflat şi dumneata...

Am renunțat să văd deocamdată „mizeria” de dincolo – cum o numea avocat dr. Silvestru Hotăran, şi l-am urmat pe scările intrării.

M-am oprit orbit, să-mi deprind ochii cu întunericul şi plămânii cu mirosul înecăcios şi iute, de mucegai. M-am lovit de un om rece şi am sărit repede în lături.

Omul era numai o armură; iar alte armuri, cu coiful pe ochi şi cu gesturi încremenite, păzeau sala de jur-împrejur.

Avocat dr. Silvestru Hotăran îşi aruncă în cea mai desăvârşită pietate, cascheta în pumnalul metalic al unui fost Kemeny; pardesiul de praf, pe braţul altuia; apoi, nerăbdător, desfăcu telegramele şi adresele justiţiei, apropiindu-se de lumina uşii.

După mormăielile guturale am înţeles că nu-i aduceau veşti pe plac.

Păşi apăsat pe lespezile de piatră, cu mâinile la spate, mototolind între degetele grase cât cinci perechi de *wurşti* congestionaţi, vraful de hârtii. Se opri în faţa unei armuri de metal lucios. O măsură din vârful prelung al picioarelor articulate, până în vârful coifului cu crucea dublă. Şi amândoi: uriaşul înalt, dar cu mijlocul subţire în solzii laţi de oţel, şi omul în contemporan veston de stofa englezească, îmbumbat peste abdomenul sferic, au părut un moment că se înfruntă cu un egal dispreţ.

Avocat dr. Silvestru Hotăran întoarse brusc spatele omului de fier şi se însenină la figură. Îmi fu uşor să pricep că nu se încruntase nicidecum agresiv la armura inofensivă, ci numai că meditase la neprevăzute complicaţii; că găsise o dezlegare şi că luase o hotărâre.

— În definitiv, putea fi ceva şi mai rău! rosti avocat dr. Silvestru Hotăran. Imaginează-ţi dragă domnule, că trebuie să amân cu patru zile termenul şi că trebuie să mă prezint la reşedinţă chiar astăzi.

(Consultă ceasul priponit cu lanţ gros de aur, între nasturii vestei.) Adică să plec în cel mult o oră, dacă vreau să ajung înainte de închiderea tribunalului. Cum facem? Te-

am încurcat de la treburile dumitale...

— Facem foarte simplu! am răspuns cu voioşie, ca unul care nu prea aveam cine ştie ce treburi de încurcat şi nu păstram agenda plină de misterioase hieroglife, pentru întrebuinţarea dinainte destinată zilelor şi ceasurilor. Simplu, fiindcă rămân aici, dacă nu încurc pe nimeni... Dumneata te duci la reşedinţă. Te întorci când ai terminat. Îmi laşi ceva din provizii. Slavă Domnului, este de unde! Această împrejurare îmi face chiar plăcere. Am timp să cercetez pe îndelete biblioteca.

Nu mărturiseam adevărata pricină. Că mă ademeneau mai ales aceste două, trei zile, fiindcă mai bine voi înţelege romanticele şi fumegoasele peripeţii, atât de prozaic rezumate de avocat dr. Silvestru Hotăran, în referatul său sec ca un raport de expertiză.

Singur, eliberat de prezenţa preaterestrului meu tovarăş de drum, voi avea răgaz să respir această atmosferă. Să mă înveninez de ea! – cum spunea avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Şi să reconstitui acest împătrit roman, altfel de cum îl voia interpretarea lipsită de fantezie a celui mai înverşunat şi corpolent duşman, pe care l-au avut cândva bălţile, ţânţarii şi malaria.

Tovarăşul de drum preţui însă în felul său această promptă hotărâre. Mă găsi – „băiat fain” – şi mă bătu afectuos pe umăr cu palma-i lată cât broasca ţestoasă.

— Nu crede că n-am înţeles!... Ce plăcere poate să-ţi facă trei zile de plictiseală, singur, în ticăloşia de aici? Adevărul este că în delicateţea dumitale, dragă domnule, nu vrei să mă incomodezi şi eşti gata să te sacrifici. Apreciez acestea!... Dar fiindcă aşa ai hotărât, aşa să rămână! Acum, hai să ne spălăm ochii şi să gustăm ceva...

L-am lăsat pe avocat dr. juridic Silvestru Hotăran în aceste dulci iluzii asupra presupusei mele delicateţe şi am mers să ne răcorim ochii.

Ştergându-şi mâinile cu şervețelul, vrăjmaşul anofelilor observă pe sticla ferestrei un imprudent inculpat. Îşi aşează repede ochelarii pe nasul rotund, se aplecă să-l studieze cu cea mai mare luare-aminte şi se ridică pufnind de satisfacție:

— Anofel! mă asigură. Observi colea, cum ține coada?... Ceilalți, vulgari şi inofensivi, o poartă în jos. Acesta o ține ridicată: canalia e infectată cu hematozoar. Exact ceea ce-ți spuneam.

Am mulțumit pentru acest supliment de informații, care-mi rememorau îndepărtatele lecții de igienă de pe băncile şcolii. Dar n-am arătat prea gravă alarmare. Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran înțelegea însă altfel lucrurile. Se apropie în vârful picioarelor, încruntat sub ochelarii bombați, cum ar pândi pe la spate un teribil adversar, ridică mâna cu lentă precauțiune şi brusc, cu degetul, îl strivi într-o asasină răsucitură.

Abia mi-am stăpânit înveselirea. Îndeletnicirile prea gravului avocat dr. juridic erau îndestul de comice şi de-un efect derizoriu. Ucisese unul; dar cele patru mii de jugăre de smârcuri mai furnizau încă vreo câteva milioane de „canalii". Războiul era cu totul inegal. Inamicul se bucura de rezerve inepuizabile.

— Să nu uit cumva, să-ți las chinina! îşi aminti avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Şi am să te rog serios, să iei în fiecare dimineață şi seară, câte o doză. Nu vreau să te am pe suflet...

— Eh! Pentru conştiința unui avocat, o victimă mai mult ori una mai puțin...

— Iertare, dragă domnule! Conştiința mea e limpede ca acest cristal! – se apără avocatul dr. juridic, dovedindu-se încă o dată impermeabil la frivolele glume.

Şi spunând, luă în mână, de pe masă, un pahar de cristal, să-mi arate în zare cât de virginală îşi simte

conştiința. Paharul era prăfuit, cu urme opace şi grase ca o placă de amprente digitale.

— Trebuia şters în prealabil!... am întins batista cu nevinovăție.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran binevoi, în sfârşit, să surâdă biruit, aşezând la loc paharul cel ce arăta mai scârnav ca o conştiință încărcată de criminal.

— Domnule, domnule, sunteți cu toții nişte... Nici nu găsesc cuvântul... Nişte... răi!

— Răi, doctore... Adevărate „canalii”, ca anofelul.

— Lasă! Am să te văd eu!... mă amenință cu degetul gras şi roşcovan, ca un veritabil francfuiter cu hrean. Am să te predau lui Micloş. Îți las cheile. Trei zile rămâi aici, singurul custode.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă predă lui Micloş care cu toată blândețea gârbovindu-i spinarea, lipi călcâiele cizmelor milităreşte şi rosti respectuos ceva, cam aşa:

— *Egeszenrendelkezesereăllok!*

— Ce spune? am întrebat.

— Ci dracu’ să-l ia! îmi tălmăci avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Plecăciuni d-ale slugilor. Zice că-ți stă la dispoziție.

— Răspunde-i că-i mulțumesc, dar că n-am să prea am nevoie. Cum nu înțeleg nimic din limba onorabilului Micloş, nici n-am să-i pot cere nimic!...

Avocat dr. juridic îi transmise această sinceră părere de rău, la care moşneagul îmi răspunse tot atât de respectuos şi servil ceva, cam ca:

— *Sziwesenfelajănlomdnnekszolgâlataimat!*

— Să-mi dea înainte de toate un foarfece! am exclamat râzând. Ca să pot despărți subiectele de predicat...

Tovarăşul nu aprecia însă uşurătatea generoasă cu care acceptam aceste noi complicații; după cum şi Micloş mi

s-a părut crunt ofensat de veselia mea prin nimic justificată.

Nu răspundeau cu zâmbet măcar de politeţe, la această exuberanţă mai mult sau mai puţin meridională. Amândoi mă dezaprobau, deşi pentru motive diferite.

Dar ca să mă scutească de neînţelegerile viitoare din lipsa unui tălmaciu, avocat dr. Silvestru Hotăran porunci din vreme să-mi fie pregătit patul, la ce oră să se servească masa şi alte vulgare amănunte ale cotidianului.

Mi s-a părut că sluga arăta un fel de teamă surprinsă şi că mă priveşte cu dezaprobare.

— Ce vrea? am întrebat.

— Prostii! rosti cu dispreţ avocat dr. Silvestru Hotăran. Au început iar, cu prostiile lor!... Se miră cum ai să dormi singur aci trei nopţi. Întreabă dacă nu te temi de stafii! Se pare că domniţa Aranka a început să se plimbe iar prin coridoare şi prin parc... Zice că nimeni n-a rezistat... Acum opt ani, un locotenent român încartiruit aici a plecat după prima noapte... N-a vrut să spună de ce; dar a preferat să doarmă cu soldaţii în corturi... Iar acum trei ani, un servitor tânăr, un flăcău tocmit să taie copacii bătrâni din parc, s-a înecat după a doua noapte... Cum vezi, te las în plin mister, dragă domnule! Noroc că n-am grijă; eşti destul de civilizat ca să te impresioneze basmele acestor sălbatici.

— O, cât despre asta! am spus cu bărbăţie şi cu un gest larg, care desfidea toate duhurile tenebrelor.

Apoi, avocat dr. juridic Silvestru Hotăran ordonă să descarce cele o sută şi una de pachete, supraveghea orânduiala lor la rece, îmbrăcă mantaua de praf de pe mâna ţeapănă a armurii transformate în cuier, se scufundă între pernele moi ale maşinii şi porni spunând şoferului să mâne cu viteză maximă.

— la seama, anofelul! îmi recomandă ultima oară, agitând mâinile cu degetul ridicat într-o protectoare ameninţare.

— Şi stafiile! am spus, din capul scărilor, cu un râs stupid.

Poarta se trânti grea închizându-mă înăuntrul zidurilor de piatră, înalte cât trei straturi de om.

„În sfârşit, singur!” am răsuflat bucuros ca un erou de vodevil, clătinând veriga pe care se aflau înşirate cheile uriaşe şi pornind să cutreier încăperile.

Pânze prăfuite de păianjen atârnau în lumina uşilor, grele ca draperiile. Cu repulsie, trebuia să le sfâşii, ca să trec dincolo.

O vietate cenuşie – şoarece sau altceva? – se mistui sperios, dintr-un ungher în alt ungher. Umbra rece şi umedă coclise luciul metalelor. Praful se aşternuse pretutindeni verzui.

Am încercat să deschid o fereastră – atât de înecăcios şi mucegăit era aerul! Dar fereastra înaltă, prinsă în zăvoare îngroşate de rugină, se împotrivi, sângerându-mi degetele.

Lumina filtra vânătă, bolnavă şi tristă.

Şi tăcerea fu, într-adevăr, intolerabilă.

Îndată, toată voioşia-mi pieri.

Din jilţurile seculare excela miros de mort. Tablourile pereţilor priveau cu o fixitate inumană. Perdelele se clătinau la trecere; încuietorile scrâşneau strident; o uşă de dulap se deschise singură şi atât de brusc când am ajuns în faţă, încât am tresărit.

Cu luare-aminte încordată, ţineam socoteală de fiecare coridor, ca şi cum s-ar fi putut să mă rătăcesc în cine ştie ce vast labirint. Şi m-am surprins trăgând cu ochiul îndărăt, ca şi cum s-ar fi putut să-mi calce pe urme cine ştie ce duşman perfid.

Umezeala de hrubă, desigur, şi nimic altceva mi-a strecurat de-a lungul spinării un fior.

Dar în clipa aceea m-am dispreţuit.

Ca să mă birui, am păşit îndată mai apăsat, fluierând

cu o falsă nepăsare, cum fac toţi fricoşii, şi aplecându-mă cu o silită atenţie, să cercetez de aproape ornamentele sculptate ale sipetelor şi scrinelor, vasele fine de faianţă, panopliile lor de vânătoare, stofele vechi.

Nicio culoare vie. Totul, opac şi mat.

Totul atât de străvechi şi de minat de jilăveală, încât s-ar fi spus că un singur pumn izbit într-o masă, ar preface-o într-o movilă de fărâmituri roşcate, cum se macină inima putredă a butucilor mucezi în pădure.

Dar mai ales mirosul acesta, care sufocă, şi tăcerea aceasta, intolerabilă.

Abia în biblioteca triunghiulară, între zidurile răftuite de cărţi, m-am simţit într-un adăpost prietenos. Nu m-am temut de prezenţa duhului nevăzut: bătrânul maniac care zăvora uşa să vorbească în inofensiva lui nebunie cu spiritul contesei Ana şi să îmbrace costumul reîncarnatului cavaler Ştefan Koloman Andrei Kemeny. Aici îmi era pasiunea mai tare! Lacom am deschis dulapurile, m-am căţărat pe scaune să citesc titlurile cu aurul verde, am răscolit rafturile. Mă aşteptă dintm-ntâi o dezamăgire. Nu se afla ce căutasem. Cărţi indice şi cărţi oculte. Reîncarnaţii, revelaţii, magie, magnetism: William Crookes, Leon Denis, Maxwel, Rousel Wallace. Numai în fundul rafturilor, şi numai după ce-am dat la o parte evangheliile spiritiste, am descoperit, înăbuşite, de această invazie mai recentă, tomuri vechi care făcuseră faima de odinioară a bibliotecii Kemeny. Infoliile bătrâne de două şi trei şi patru veacuri: ediţiile după care alergi o viaţă de om. Mi se curmă respiraţia de emoţie, ca vânătorului care-a descoperit, unicul în lume, magica floare de feregă.

Înfrigurat, coboram cu un vârf în braţe, şi fără să-mi mai scutur colbul înecăcios de pe haine, deşertam cărţile pe masa imensă din mijlocul sălii, răsfoiam filele, căutam gravurile despre care se ştiuse până acum că există într-un

singur exemplar, şi cărora le găseam perechea încă necunoscută. Ce lăcomie de avar! încă şi încă... Un Plut*arh din* 1509 cu semnătura lui Rabelais. Intr*oducere în viaţa smeritã cu* o scrisoare autografa şi ignorată, a Sfântului Francisc din Sales. Cărţi cu armele principilor Ungariei. Prin*cipele lui* Machiavel, cu adnotaţii de mâna autorului. O comoară preţuind tot atât măcar, cât întreg acest castel cu cele patru mii de jugăre de bălţi, smârcuri şi ţânţari.

Mă bucuram că în nevinovata sa ignoranţă, avocat dr. Silvestru Hotăran va trăda fără voie interesele clienţilor, risipindu-le pe un preţ de nimic. Îmi pregăteam figura nepăsătoare cu care să cântăresc fiecare tom, prefăcându-mă că îl voi cumpăra în silă. Şi cu aceste gânduri infame, întorceam cu pioasă luare-aminte foile late ale unei *Biblii* din veacul al şaisprezecelea, în legătura lui Nicolas Eve şi cu gravurile fin tăiate de un maestru necunoscut, când paşi m-au făcut să ridic ochii cu o tresărire, încât îmi lunecă tomul greu din mâini.

— Stupid! m-am mustrat singur, înciudat pe această tresărire de spaimă. Cine altcineva ar fi putut să fie?

Căci nu putea să fie decât Micloş, moşneagul, şi o băbuşcă tot atât de gârbovă şi scundă ca el.

Înaintaseră amândoi, şi se opriseră ca două mizerabile cioturi omeneşti, supravieţuind din alt veac, ca tot ce ne înconjura aici, în hainele lor largi, uzate şi fără culoare; cu braţele lor lungi, spânzurând până aproape de duşumele; cu obrazurile lor zbârcite, uscate şi pergamentate, care semănau leit, cum sfârşesc prin a semăna între dânşii toţi bătrânii după ce-au trăit o jumătate de veac împreună.

Înaintaseră şi se ploconeau. Întrebau ceva şi n-am înţeles.

Moşneagul rosti o duzină de cuvinte, din care n-am prins decât un lanţ de sunete enigmatice, cam ca acestea:

—

Ouszolgâkbdrândjeiketlefogjâkrakniklserjeelaziiratist?

Femeia îl întrerupse ca să spună cu glasul ei fonf, ceva care s-ar apropia de:

— *Podgvăszukrolgondoskodnifolok!*

— Ce dracu' vreți, stimabililor, de la mine? am întrebat cu aerul cel mai amabil din lume.

— *Kerem!* rostiră amândoi într-un glas.

— *Kerem – nekerem*, sunteți tâmpiți de nu mă lăsați în pace? Nu vedeți că nu înțeleg nimic?

Moşneagul se ploconi cu foarte mare bunăvoință, începând iarăşi, cu *gakboroc* şi *krakuik* şi *zolgoborok.*

Baba nu se lăsa mai prejos şi fonfani repede, un fel de:

— *Mivelszolgálhatokönnek?*

— Sunteți nebuni! am strigat, scos din sărite. Duceți-vă dracului!

— *Oromest!* îmi părură că au căzut amândoi de acord.

Dar nu se mişcă niciunul.

Dimpotrivă. Începură să discute ceva foarte aprins între dânşii, vârându-şi degetele prelungi în ochi, privind din când în când la mine ca la un obiect neînsuflețit, încrucişându-şi palmele pe piept, cu ochii ridicați în plafon, cum s-ar descărca de orice răspundere şi din nou întărâtându-se în controversa fără sfârşit.

Era, se vede, ceva la mijloc, ceva foarte grav, dar care mă lăsa cu desăvârşire indiferent, de vreme ce nu înțelegeam despre ce e vorba. Nu-mi puteam desprinde ochii în schimb de la figurile lor în care orice umanitate era uscată. Fără buze, cu pielea vânătă cenuşie, cu gingiile violete, dezgustătoare, boțiți de atâtea crețuri câte n-aş fi crezut vreodată că pot să încapă pe-o atât de redusă suprafață de piele, cu ochii sticloşi de huhurez şi cu tot scheletul împuținat, păreau doi vrăjitori din cei care fierb băuturi blestemate din labe de mort, piele de broască şi inimă de motan negru, dezbrăcându-se la piele în miezul

nopții, ca să joace dansurile lor deşănțate, atunci când lumina cretoasă a lunii face câinii să urle de groază.

Femeia îşi trăgea din când în când tulpanul negru peste ochii uzați; bărbatul îşi scărmăna favoriții albgălbui, aşa cum se văd portretele cunoscute ale lui Frantz Josef. Dar lămurit era, că împotriva înfățişării lor de presupuşi vrăjitori, nu-mi purtau niciun gând duşmănos; ci veniseră numai pentru a mă convinge să fac ori să nu fac un lucru care le sta pe inimă. Ce? Numai Dumnezeu îi putea înțelege.

În mijlocul unei fraze am auzit un *„nem”* – şi mi-am adus aminte că e singurul cuvânt din graiul lui Petőfi, al cărui înțeles îl înțelegeam cu precizie.

— *Nem!* Nu! *Nem!* am strigat energic, foarte satisfăcut că-mi pot afirma o voință pe înțelesul lor.

Amândoi tăcuseră brusc şi întinseră brațele în lături. Semn că întru ce îi priveşte, şi-au făcut datoria şi că de acum, totul va rămâne în voia mea şi pe răspunderea mea.

Micloş îmi făcu semn să-i urmez.

Am trecut dintr-o sală în alta, până într-o încăpere luminoasă şi tinerească, adevărată oază neaşteptată şi surâzătoare, în acest sumbru castel. Totul, fu deodată viu, colorat şi fragil.

Nedefinit, în orânduiala lucrurilor, sau mai degrabă în încântătoarea neorânduială, se desprindea nu ştiu ce capricioasă mână şi ce vivace prezență, străină cu totul de muceda atmosferă a celorlalte odăi, vaste cât catedralele şi întunecoase ca temnițele.

Pereții erau spoiți în alb; albă blana de urs de sub picioare; albe perdelele; totul alb şi printr-un miracol, nemucegăit, necoclit, neînverzit de invazia umezelii.

Moşneagul strâmb, cu picioarele scurte şi arcuite, călcă respectuos în vârful cizmelor. Îmi arătă un pat alb – pat de pension – şi cu semne de mut, întrebă dacă acolo într-adevăr doream să-mi facă aşternutul, cum desigur

poruncise avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Am dat din cap afirmativ. Conversația noastră, după neizbutitele tentative, se afla astfel redusă la pantomimă.

Am dat din cap, şi moş Micloş mă privi cu dezaprobare. Îşi mormăi nemulțumirea şi, luând o plapomă şi o pernă imaginară, se îndreptă cu acest bagaj invizibil spre uşă, vrând să-mi arate prin aceste semne că-mi poate găsi aiurea un culcuş măcar tot atât de mulțumitor.

— *Nem!* am poruncit energic, arătând patul. *Nem* Aici vrut dormit eu! am strigat cu acea imbecilitate a omului care se crede mai uşor înțeles de un străin, dacă răcneşte din răsputeri cuvintele ca pentru surzi şi dacă-şi scâlciază glasul matern. Nem! Aici vreau dormit!

Moşneagul înclină supus fruntea pleaşă.

Vorbisem cu fața întoarsă spre cele două ferestre, fiindcă patul cu pricina îşi avea căpătâiul chiar între perdele.

Şi m-am întors brusc, simțindu-mă privit de la spate, cum în cea mai compactă şi lărmuitoare mulțime, ştii deodată că te-a fixat insistent o privire. Am ridicat capul.

Dintr-un portret alb, mă priveau doi ochi verzi. Iar în aceeaşi clipă când îi văzusem verzi, mi-am şi spus că nu sunt într-adevăr verzi, ci aurii şi negri şi viorii în acelaşi timp, schimbători, profunzi, şi hipnotici cum sunt ochii de leopard.

Portretul era recent după factură şi după puritatea culorii; veşmântul alb era al surorilor de caritate. Am înțeles îndată.

— Aranka? am întrebat.

— Aranka! vorbi încet femeia bătrână.

Şi cu mâna uscată la gura ei de vrăjitoare, îşi clătină capul, cu sughiț de tânguire puerilă.

M-am uitat surprins la obrazul tăbăcit de mumie, la ochii uzați, atât de uzați încât de mult îşi vor fi secătuit

izvorul uşurător al plânsului; bieți ochi decolorați şi înfundați în văgăunele orbitelor, ca drojdia palidă de lumină pe fundul sleit de fântâni.

Era atâta jale concentrată şi neputincioasă, atâta adorație înduioşătoare în această gârbovă şi dezgustătoare făptură, din care crezusem orice simțire omenească uscată, încât odată cu mila, mi s-a strecurat şi o mare mustrare pentru nevrednica-mi nesimțire cu care mai înainte mă răstisem şi le batjocorisem statornica lor fidelitate de slugi. Baba nu-şi desprindea ochii de la portretul din perete, clătinând capul ca o grosolană păpuşă deşurubată din jocul vasilachilor şi îşi ridică poalele şorțului negru spre colțul pleoapelor crețe de gutapercă: gest femeiesc de plâns, rămas din vremea când va fi avut încă lacrimi.

Moşneagul căută în altă parte.

Spuse ceva în limba lor necunoscută. Vorbiră ceva în limba lor necunoscută.

Nu-i mai găseam odioşi şi dezgustători. Nu mai aflam nimic în ei, din brutele atât de sumar şi aspru judecate, de avocat dr. juridic Silvestru Hotăran.

Erau nişte slugi bătrâne şi credincioase, peste care trecuseră toate întâmplările şi care mâine vor fi alungate de stăpânii cei noi. Ei numai ştiau, ei numai simțiseră şi trăiseră viața ciudată a solemnilor seniori de aici, cu toate nebuniile şi inexplicabilele lor capricii.

Eu eram un simplu intrus. Un cumpărător. Un complice al devastării.

Eram duşmanul.

M-am apropiat de o fereastră, ca să nu le înfrunt privirea. Fereastra răspundea la cealaltă fațadă, spre parcul inundat de ape. Încă nu-l văzusem. Era doar prelungirea smârcurilor nemărgite pe unde-am venit, cu aceleaşi ochiuri de apă stătută, cu acelaşi humus negru şi veninos, umflat de toată fecunditatea putreziciunilor. Copaci de câteva ori

seculari înălțau cioturi scrofuloase, brațe ciunge, crăci aşchiate. Iar cei căzuți de-a curmezişul potecilor năvălite de apă, arcuind punți scorburoase şi diforme, măreau dezordinea şi desăvârşita paraginã. Unii erau surpați numai pe jumătate. Se rezemaseră în prăbuşire pe crengile celorlalți. Era în plin august şi aproape toți nu mai purtau frunze: negri şi morți, devastau peisajul.

Soarele, oblic în asfințit, turna găleți de sânge purulent peste bălțile ruginite. Un stol de corbi descinse în roată de funingine, cum îi ştiam năpustindu-se pe câmpurile de cadavre.

Irezistibil, chemarea smârcurilor înmiasmate mă îndemna să cobor.

Slugile dispăruseră din încăpere, fără să-i aud plecând. Portretul mă fixa cu ochii impasibili: verzi şi negri şi viorii. Pe buze, pictorul izbutise fericit să surprindă un început de zâmbet care încă nu se hotărâse să fie zâmbet, şi lucea făgăduindu-se numai în adâncul privirii. În orice caz, un mare maestru, un subtil şi mare maestru! – îmi spuneam, coborând scările sonore şi late, din sala cu armuri. Am trântit uşa grea, am înconjurat zidul din față, pe patul moale de muşchi şi de ierburi târâtoare.

Guşatul în zdrențe cafenii, răsări de după o scorbură, râse tâmp, gâlgâindu-şi traista lucioasă de la gât, fugi după alt copac. De acolo, se ivi să vadă încotro apuc. Am vrut să-l chem, biruindu-mi scârba. I-am întins palma, cum încerci să îmblânzeşti un câine... Guşatul prinse curaj, părăsi ascunzătoarea, se apropie ocolit cu râsul oribil care-i dezvelea dinții galbeni şi tociți, cu pieptul dezgolit care-i arăta smocurile de păr, roşcate şi grețoase. Venea şi se hlizea fricos, trăgând din când în când cu coada ochiului îndărăt.

Apoi, deodată, fără motiv, din cine ştie ce năzărire, începu să se vaiete cu un fel de schelălăială animalică şi o

rupse la fugă printre tufişuri.

L-am lăsat ascuns, pândindu-mă.

Păşind din piatră în piatră, pe potecile dospite de apă, am fost la început izbit în faţă, de duhoarea germinaţiilor, ca de-un răsuflet înveninat.

Glodul cleios fermenta cu bulbuci. Am trecut pe punţile putrede de trunchiuri răsturnate, am sărit peste gropile plină până la gură, speriind broscoi râioşi care zvâcneau neaşteptat ca pietroaie aruncate de o mână nevăzută, am păşit peste scânduri muiate de umezeală, care se sfărâmau de greutate, fără niciun sunet.

Nu aveam ce vedea mai departe: aceeaşi apă băloasă, aceleaşi plante grase şi apoase, aceleaşi liane fleşcăite de putrezeală, aceeaşi hidoasă palpitaţie de animale moi, de păianjeni fugind spasmodic pe luciul imobil, de râme, de viermi, de larve, aceleaşi ciuperci obscene care se sfărâmau fragile la cea mai mică atingere, aceleaşi movile de ţărână neagră, ieşite din mătreaţa buboasă ca abcesele şi în care piciorul înşelat, nu găsea rezistenţă şi se cufunda până la glezne, lăsându-te să simţi sub talpă zvârcolirea scârboasă a unei vietăţi pe care ai strivit-o şi se smulge; toate le-am cunoscut îndată şi totuşi ceva mai puternic mă atrăgea mai departe, să văd, încă. Încă, ce?

Am ocolit un bazin negru şi neclintit, din care se prelungea canalul cu apă tot atât de mocnită şi neagră pe sub o boltă a împrejmuirii, până la miezul lacurilor adânci, de departe.

O barcă îşi scufundase botul surpat, pe jumătate. Stâlpi de fier, cu verigi ruginite şi noduri de funie putredă, arătau că aici se aflase popasul bărcilor, de unde mai demult contele Armin, mai încoace Aranka, porneau spre iazurile fără capăt.

Acum nu mai rămăseseră decât scânduri curbe, îngropate în nămol. Şi lopeţile frânte.

Am pus mâna pe o astfel de vâslă. Lemnul muced se îndoi moale ca aluatul. Iar în palmă, fugiră gângănii roşcate şi negre, cu o sută de deşănțate picioare. Le-am scuturat, cutremurat de scârbă.

Pe muchia canalului, cu pietrele parapetelor prăbuşite, am trecut pe sub bolta împrejmuirii, afară, de unde se desfăcea nemărginirea smârcurilor.

În asfințitul deodată stins, nesfârşitul movilelor spongioase, brăzdate de canaluri stătute şi presărate cu ochiurile păcurii, mă împresură într-o vastitate sinistră. Cât cuprindeau ochii, aceeaşi chiftea lă de apă, aceleaşi ierburi încâlcite, aceeaşi răsuflare pestilențială. Zburau fluturi grei cu aripile de vată neagră, cu trupurile groase cât omizile. Şi bâzâiau mărunt țânțarii – „anofelii avocatului dr. Silvestru Hotăran!” – am gândit, vrând să-mi aduc o înveselire care nu veni.

Pe luciul de smoală al petecelor de apă mai adânci, nuferi albi şi galbeni pluteau pe micile lor bărci ovale de frunze; dar nu aveau nimic din gingaşa candoare cântată în stihuri.

Cărnoşi şi putrezi; păreau tot atâtea răni ulcerate.

Am să înnoptez aici! – m-a cuprins deodată îngrijorarea şi m-am întors să privesc îndărăt. Zidul împrejmuirii rămăsese departe de tot: vârful întunecat al castelului, în negura bruscă a înnoptării, îmi păru că se cufundă în mlaştini, inaccesibil, la capătul lumii.

Şi am văzut că nu eram singur. Cineva mă urmărise tăcut şi gesticula acum, nătâng, de cealaltă parte a şanțului de apă, hohotind cu râsul lui de nebun.

M-am răstit la el.

Guşatul gârâi din cimpoiul lucios de carne. Se strâmbă bezmetic, râzându-şi de neputința mea. M-am aplecat, prefăcându-mă că ridic o piatră de jos, cum sperii câinii când n-ai altă apărare.

Guşatul chelălăi:

— Uuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Chelălăi, fugi mai departe, bălăngănindu-şi braţele lungi de gorilă cu care s-ar fi spus că se ajuta la mers: pe urmă se opri şi mă aşteptă rânjind.

Hidoasa făptură mărea sinistrul acestui crepuscul livid, care se întindea repede, ca o altfel de zi, murdară şi veştedă, peste smârcurile pustii. Ceaţa creştea groasă ca vata din ape. M-am trezit deodată mergând repede, încă mai repede, fugind. Strângându-mi haina la piept şi fugind, cu un singur gând înfipt în creier: numai să nu mă apuce noaptea aici!

Călcam peste bălţi, îmi smulgeam piciorul scufundat în nămolul vâscos, mă împiedicam în cioturile putrede, în movilele moi care mă sugeau, mă împleticeam o clipă cu un început de deznădejne şi iar porneam. De cealaltă parte a şanţului cu apa de smoală, guşatul fugea şi el, întovărăşindu-mă cu chelălăiala animalică:

— Uuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Eram scârbit de mine însumi că fug, şi fugeam.

N

Într-o dedublare ciudată, mă vedeam gonind, măsurăm ridicolul, îmi dădeam socoteală cu ce hohot ar asista cunoscuţii care mă ştiau plimbându-mă totdeauna paşnic şi corect pe trotuarele oraşului, şi mă bucuram că nu se afla niciun martor să povestească vreodată.

Guşatul mă însoţea, ajutându-se la fugă cu braţele lungi de paing.

— Uuu-uu! Ulululu! Uuu-Ululu!

Gâfâind, am urcat treptele. Am trântit uşa grea care detună toate încăperile, cu un ecou de catastrofa. Am tras zăvoiul după mine în sala cu cele douăsprezece armuri ale celor doisprezece Kemeny, solemni, tăcuţi şi ameninţători în întuneric.

Am aprins un chibrit, altul, altele, până ce am ajuns din încăpere în încăpere, bâjbâind şi rătăcindu-mă de-a lungul coridoarelor nesfârşite, în odaia albă.

— De mi-ar fi pus o lampă ori o lumânare! – gândeam şi nu îndrăzneam să-mi închipui ce s-ar întâmpla, dacă slugile ar fi uitat să-mi lase o lampă ori o lumânare.

Lumânarea era înfiptă într-un sfeşnic coclit, ca o gheară de pasăre. Am aprins-o arzându-mi degetele, stricând alte chibrituri şi abia nimerind fitilul neînceput, care refuza flacăra.

Când lumina fu în sfârşit caldă, prietenoasă şi sigură, mi-am dat drumul pe marginea patului, privindu-mi cu dezgust de mine însumi hainele mânjite de glod şi încălţămintele grele de pământ gras şi vâscos. Mi-am şters fruntea brobonită de sudoare, cu palma murdară. Bravo! Admirabil debut! – mă felicitam singur, scârbit de laşitatea pe care mi-o ignorasem până acum.

De sus, portretul mă privea curios în lumina jucăuşă a flăcării, cu ochii negri şi verzi şi viorii, în începutul de surâs care nu se hotărâse încă să fie surâs.

Valiza de drum se afla aşezată la îndemână, pe braţele unui jilţ. Prezenţa aceasta familiară îmi ajută să mă regăsesc întru totul.

Am deschis încuietorile şi am răscolit cu adevărată voluptate, nimicurile care mă reintegrau în viaţa veacului meu de confort şi de pacte de neagresiune. Eram din nou contemporanul lui Ford, al radiofoniei şi al Ligii Naţiunilor. Cu delicată luare-aminte de îndrăgostit, mângâiam dosul de fildeş al periilor, flacoanelor de cristal, pilele de unghii, oglinda ovală în care m-am văzut zburlit şi glodos, cu dârele degetelor murdare pe obraz, cu şuviţele asudate de păr, încolăcite viermi pe fruntea brobonită. Tot aşa, convalescenţii, după ce au scăpat dintr-o criză de moarte, se bucură copilăreşte, de tot ce înainte le păruse neînsemnat şi

banal, ca să devină deodată nepreţuit ca însăşi viaţa.

Mă întorceam de departe, cu înfăţişarea sălbatică şi cutremurată încă, aşa cum arăta oglinda, revenit din hrubele altor vârste ale umanităţii: omul lacustru înfricoşat de superstiţii şi de vederile smârcurilor înmiasmate.

— Ha-ha! – am râs tare, iar râsul răsună bizar, în tăcerea care ţiuia în urechi.

De afară, de sub fereastră, ca un prompt ecou, răspunse gârâitul nevolnic al guşatului:

— Uuu! Ululu! Uuu-Ulululu!...

Dar nu-mi mai răscolea nicio nelinişte. Un biet idiot, fără nicio mijire de conştiinţă – alt nimic!

Pe urmă, am căutat să-mi pregătesc noaptea, cu toate tabieturile unui călător deprins să-şi organizeze singur confortul în adăposturi de întâmplare, la orice hotel Terminus de lângă gară. Mi-am înşirat prosoapele pe spătarul jilţului, pijamaua, plasa de păr, săpunul, apa de dinţi. Mi-am spălat obrazul de stigmatele umilitoare ale înfricoşării, care mă gonise de-a curmezişul mlaştinilor.

Mă supravegheam în toate aceste îndeletniciri minuţioase, de maniac, cu o vanitoasă mulţumire de sine, fiindcă atât de repede ştiusem să-mi regăsesc calmul.

Instalat la biroul mic, de trandafir – desigur biroul domniţei Aranka – cu picioarele răşchirate şi cu ceafa sprijinită în rezemătoarea scaunului de piele, îmi surâdea cu dispreţ şi compătimire, recapitulând ruşinoasa cursă de viteză şi de obstacole, din nenorocire, rămasă fără spectatori.

Nu cunoscusem până acum frica. Şi toată întâmplarea făcuse irupţie neaşteptat, răscolind nevrednice slăbiciuni ignorate în cel mai întunecat adânc al fiinţei mele, aşa cum cutremurele din fundul oceanului azvârl la suprafaţă peşti necunoscuţi şi monstruoşi, orbiţi de lumină şi îndată plesnind cu burta în sus, când nu-i mai comprimă apăsarea

abisurilor de apă.

„Dar acum nu mai merge!” – am vorbit tare, iar în aceeaşi clipă, mi-am spus că vorbesc tare numai ca să-mi dau curaj.

Nemulţumit de această descoperire, am mutat lumânarea cu flacăra jucăuşă, dintr-o parte a biroului, în cealaltă.

Cum de nu observasem? Brav servitor bătrân, dresat să prevină toate poftele stăpânilor, chiar când sunt numai trecători de-o zi. Micloş pregătise din bunul lui gând, fără nicio poruncă, o sticlă de vin cu paharul alături. Şi am înţeles îndată, după nisipul nescuturat şi după păienjeniş, că nu era o butelie din cele cărate de avocat dr. Silvestru Hotăran, marfa de rând şi de prăvălie, ci o băutură străveche, din hrubele subpământene ale castelului. Minunată tovarăşă de singurătate şi încă mai minunat elixir pentru curajele şovăielnice!

Abia acum m-am simţit destul de viteaz într-adevăr, să înfrunt noaptea.

Am desfundat sticla cu băgare de seamă, ca să nu tulbur licoarea de chihlimbar. Când am turnat în pahar, încăperea s-a parfumat cu aroma frunzei de nuc. Tokay! Fratele mai mare şi încă o străveche noblețe al Cotnarului nostru de pe Dealul lui Vodă, Dealul Cătălinului şi Paraclis...

Prinzând piciorul înalt şi subţire al cupei, am ridicat să închin pentru gazda primitoare şi absentă, cu faţa întoarsă spre portretul domniţei Aranka. Cerându-i fireşte, iertare, pentru plebeele mele apucături.

Portretul îmi răspunse, viu, cu începutul îngăduitor de surâs care nu se hotărâse încă să fie surâs.

Am spus: *viu!* Era într-adevăr *viu!*

Pictorul care concentrase tot fluidul vieţii în ochii verzi şi negri şi aurii şi viorii, ca ochii schimbători de leopard,

dezlegase toate dificultățile modelului plin de neastâmpăr, aruncând o plasă transparentă, abia văzută de umbra verde-albăstruie, deasupra obrazului şi veşmântului alb. Ghiceai că lumina a fost căutată înadins, să cadă prin desenul unui vitraliu ori să răsfrângă din frunzele late de neîntrecut meşter, dădea o halucinantă viață, imaginii de pe pânză. S-ar fi spus că dacă din cadră chipul s-ar mişca, vor începe îndată să joace toate umbrele străvezii, ca pe-o făptură care se mişcă aievea.

Numai ochii mă urmăreau neclintiți, cu o luare-aminte ironică şi cu începutul acela de surâs, mai neliniştitor şi viu, ca un surâs deplin.

Am deşertat a doua cupă, a treia... Sorbind pe îndelete aroma, filtrată de cine ştie de câte decenii. Şi la fiecare pocal, am închinat cu domnița Aranka. Apropiindu-mă chiar şi ridicându-i paharul sub nări, cu o cutezanță de la care nu era străină licoarea celebrelor podgorii de Tokay.

Surâsul indecis îmi părea provocator ca o ofensă. Vulgar, în închinările cu glas tare, am somat-o să-mi destăinuie secretul plecării fără întoarcere şi al stafiei, în care numai proştii pot crede.

Ochii mă țineau enigmatici, reci şi disprețuitori. Cu o răceală arzătoare, cum sunt acele picături de lichide grețoase care topesc placa de plumb mai lată ca latul de palmă.

Ca să-mi desprind privirea, i-am întors spatele şi m-am aşezat din nou, la biroul de trandafir, strămutându-mi sticla golită pe jumătate mai aproape.

Am împins mapa de marochin, cu aurite inscripții englezeşti – desigur mapa domniței Aranka, adusă printre nimicurile ei de pension. Degetele au jucat între filele poroase de sugativă... O scrisoare! O scrisoare neisprăvită, numai câteva rânduri întrerupte. Şi încă o scrisoare românească! La flacăra tremurătoare a lumânării, am citit:

Dragă Mioara.

„Îți scriu prin ordonanță. Peste cinci zile regimentul pleacă spre Budapesta, cu toată divizia. Fii fără grijă. Sunt sănătos, voios şi mă pregătesc mai mult pentru o plimbare plăcută decât pentru un război. Acum mă aflu încartiruit cu batalionul, într-un castel faimos de grof. Un castel cu stafii. Când mi-a spus ieri tălmaciul această poveste, am râs şi am strâns din umeri. Dar astă-noapte, la camera de unde-ți scriu, o întâmplare ciudată m-a silit să râd mai puțin. Imaginează-ți..."

Scrisoarea se întrerupea aici. Desigur era epistola ofițerului care după prima noapte a renunțat să mai doarmă în castel şi s-a dus să se culce cu soldații în cort.

Turnând alt pahar, mă întrebam ce întâmplare ciudată l-a silit să-şi curme râsul, pe acest brav necunoscut care se pregătea atât de voios pentru război, ca pentru o plimbare plăcută? Ce l-a înfricoşat să fugă din această încăpere alături cu soldații lui de rând? Şi ce l-a întrerupt din scris?

Cu ultimul pahar plin, m-am ridicat clătinându-mă, să închin încă o dată pentru stăpâna acestor locuri şi să-i izbucnesc impertinent în nas, asigurând-o că pe mine nu mă mai puteau atinge aceste înfricoşări copilăreşti.

I-am hohotit, şi am ridicat cupa într-un lung monolog.

Cuprins de subit patriotism, am gratulat-o, că atât de simplu şi fără prejudecăți, şi-a ascultat glasul sângelui – ea, nepoata țăranului Gheorghe Porumbacu şi fiica Anei Porumbacu, din Racoviță, de lângă Sibiu. Complice, m-am bucurat că împotriva blazonului şi împotriva aristocraticelor mofturi, de la pensionul din Cambridge, n-a rămas odrasla degenerată a unui maniac cu statură de pitite şi frunte exagerată de gnom, ci a ştiut să fie numai nepoata şi strănepoata unui neam, simplu şi brav, de țărani. De la dânşii moştenise dragostea de hoinăreală, în vânturi aspre şi încropeala arşiței. Pentru dânşii răspunsese la nebiruita

chemare a apelor... Era singură, cu de la sine îndemn, înțelese că tot ce-o înconjura şi toate strictele orânduieli la care o constrângeau tradiția acestui solemn şi funerar castel, fuseseră deşarte minciuni.

Era predestinată să fie copilă a munților în satul ei, lângă Sibiu; devenise copilă a apelor; atât şi nimic mai mult!

Ce bine îi presimțeam romanul ei; cum participam la toate peripețiile, lămurite deodată din uscatele date de dosar ale avocatului dr. Silvestru Hotăran! O sufocase mocnita viață, lângă moşneagul stăpânit de sminteala reîncorporărilor. O dezgustase viața sclivisită şi muieratică a capitalei binecuvântate de crucea Sfântului Géllért! Ea, care nu-şi trăia viața adevărată decât atunci când pescuia şi vâna haiduceşte, ca o autentică şi rustică fiică a naturii!...

Şi iarăşi, o înțelegeam prea bine, dezrădăcinată şi născută dintr-un amestec de sânge încă nereconciliat, că ostenită de acest strâmt şi monoton decor, evadase din existența încarcerată aici, să plece oriunde în lume, unde soarele e mai luminos şi văzduhul mai puțin înmiasmat...

N-aveam de ce mă teme. Ce rău mi-ar putea dori, mie, care o presimt abia acum, aşa cum nimeni n-a priceput-o desigur vreodată, şi pentru care atât de senin închin?

Clătinându-mă, cu mâna rezemată de spătarul scaunului am gâlgâit paharul peste cap. Amintindu-mi tradiția magnaților la asemenea toasturi, am aruncat viteaz cupa deşertată, să se sfarme în țăndări. La izbucnirea cristalului spart în sute de aşchii, mi s-a părut că privirea domniței Aranka tresare ofensată şi că se încruntă.

Ceea ce îndată m-a indignat.

Cu o mobilitate, de la care nici de astă dată nu era străină butelia de Tokay, am trecut brusc, de la înduioşarea şi admirația de adineori, la cel mai amar rânjet.

— Vă dezgustă purtările mele plebee, nobilă domniță? – am întrebat cu obrăznicie. S-a deşteptat în vinele voastre

corcite sângele grofilor cruciați? Surâdeți, cu scârbă şi cu milă?... Haha! Poate credeți că vinul numai a vorbit şi vorbeşte?... Cum vă înşelați, prea nobilă contesă, de pânză şi de vopsea. Sunt lucid!... Nu mă impresionează nici castelul acesta populat cu amurguri ruginite şi cu stafii! Nici surâsul vostru, care vrea să fie enigmatic şi de care nu-mi pasă! Şi ca să dovedesc că nu-mi pasă, uite, voi alege o carte din biblioteca maniacului vostru părinte şi voi citi calm, până la adormire, ca în orice hotel banal, de oriunde!... Surâzi?... Poți surâde cât vrei, cromolitografie care vei fi vândută mâine la darabană...

Acestea spunând, gesticulam cu ochii împăienjeniți de aburul vinului, în fața portretului alb şi neclintit. Privirea domniței Aranka, răspunse nepăsătoare, cu privirea ghețos-arzătoare a ochilor verzi şi negri şi aurii şi viorii – şi cu acelaşi început de surâs care tot nu se hotărâse, încă, să fie surâs deplin.

Am luat sfeşnicul şi, silindu-mă să-mi păstrez verticala, am păşit din încăpere în încăpere, până în bibliotecă, să-mi țin cuvântul. Am ales o carte, două, trei... Tăcerea neagră şi mucedă din cavoul acesta al cărților unde-şi slujea liturghiile ocultiste groful cuprins de sminteală, mă lăsa indiferent cu desăvârşire, acum. Ca să-mi probez mai vârtos sângele rece, am început să fluier cu o voluptate rea şi sacrilejă, un refren de cabaret.

Cu teancul subsuoară, m-am întors, izbindu-mă în uşori şi împiedicându-mă în praguri. Haha! Să poftească toate stafiile din lume, să horească în jurul meu cel mai dezmățat al lor sabat şi să le râd în nas la toate; da, la toate...

Am aruncat hainele răvăşite pe spătarul scaunelor şi pe covoare; am aşezat lumânarea la căpătâi şi cele trei cărți cu scoarțele tari. În urechi îmi hăuia tăcerea, tâmplele-mi erau încense de fierbințeală. Am deschis fereastra să dau

drumul răcorii nocturne şi numai după aceea, tacticos, m-am vârât în aşternut. Cu o fluturare de degete, ironică şi arogantă, mi-am luat noapte bună de la portretul domniței Aranka.

Ochii m-au privit cu mila lor rece şi dispreţuitoare.

Şi de la primele file, am vrut să mă ştiu prins numai de carte, în lumea ei veche de veacuri şi veacuri, căci cartea era al treilea tom, din spovedaniile Sfântului Augustin: „Je tombai donc, chez des hommes orgueilleusement delirant, et chamels excesivement et grands parleurs, dans la bouche de qui etaient les lacs du diable et une glu composee d'un mélange des sillabes de ton nom et du Seigneur Jesus-Christ et du Paraclet notre consolateur TEspirit saint. Ces mots ne quittaient pas leur bouche, mais seulement le son et le bruit de la langue; et d'ailleurs un coeur vide du vrai. Et ils disaient: Verité, et Verité!"...

Întorcând foaia, fără voie ridicam ochii la ochii domniței Aranka, fiindcă îi simțeam urmărindu-mă neclintit.

Rândurile jucau, deşirându-se şi împletindu-se; înțelesul cuvintelor se risipea, lunecându-mi din minte. Stăruitoarea prezență îmi atrăgea ochii hipnotic.

Iar începutul acela de surâs, se lămurea din ce în ce mai usturător; demonică provocare.

— Ce vrei? m-am răstit, întorcându-mă într-un cot, să nu-i mai văd fața şi ochii, plecat numai pe foile cărții. Nu sunt nici Tivadar Vágó, ofițerul dezertor şi revoluționar, nici locotenentul român, laş, care a fugit ca să nu te înfrunte, nici rândaşul imbecil, care s-a înecat. Nu mă tem de stafii, cum nu mă ademeneşte surâsul acesta infam, de fecioară bezmetică...

Spuneam – dar nu-mi ridicam ochii, s-o văd dacă a tresărit sub insultă.

I-am ridicat mai târziu, când o ceață s-a pus între privire şi carte. Toată încăperea era năvălită de negură.

Miasma lăptoasă a mlaştinilor, intrată pe nesimţite prin fereastra deschisă. Flacăra lumânării se împuţinase aburită. Lucrurile se estompau vag, îndepărtate, imaterial – numai ochii portretului scânteiau fosforic, ca ochii de topaz ai felinelor, în tufişuri, noaptea.

— Aşadar, toată miza în scenă! am hotărât tare, toate vicleşugurile unui film misterios! Ce proşti ai putut amăgi până acum, ca să crezi că tot aşa...?...

Ochii luceau fosforic, sfredelind ceaţa opacă, batjocoritori şi nepământeni.

— Ce vrei? am repetat nestăpânindu-mă, ridicat în capul oaselor şi ridicând cartea cu scoarţele tari.

Am ridicat-o şi am lovit, aruncând-o din toate puterile.

Flacăra lumânării sfârâi şi se stinse.

Întunericul mă înghiţi; un întuneric murdar şi lăptos, aderent, de ceaţă. Dar lovisem bine; ochii fosforici nu mai sclipeau sus, erau acum la înălţimea mea, aprinzându-se şi stingându-se în întuneric, cum într-adevăr lucesc intermitent privirile sălbăticiunilor de noapte.

Era la înălţimea mea: portretul, aşadar, căzuse.

Calmat, am pipăit cutia de chibrituri, la căpătâi, lângă sfeşnic, unde o ştiam aşezată. Am frecat un chibrit, mai multe. Hârtia umedă şi vârful umed al chibriturilor nu dădeau nicio scânteie. Le-am tras până la cel din urmă, şi am zvârlit cutia deşartă, blestemând.

Când am ridicat privirea, ochii fosforici nu mai erau acolo; scânteiau lângă uşă.

M-am repezit în întunericul vânăt să pipăi tabloul pe care-l ştiam căzut: rama era intactă şi neclintită în perete, dar mâna n-a dat peste pânză – înăuntrul ramei a pipăit numai peretele gol şi aspru.

— Ce înseamnă nebuniile astea? am răcnit, întorcându-mă.

Fosforicele pupile, verzui şi aurii, clipeau acum în altă

parte; în fața ferestrei cu lumina lăptoasă. Am sărit să prind drăceştile lumini, şi luminile au săltat alături. Ochii, deprinşi acum cu întunericul, desluşeau şi-un veşmânt alb, lipindu-se de zid, făcându-mi față. Încă o dată m-am repezit, şi încă o dată mi-a scăpat.

— Cu mine nu merg nebuniile acestea! am gâfâit cu încăpățânare, izbindu-mă prin întuneric de scaune şi de alte mobile, împiedicându-mă în haine şi întinzând brațele, ca într-un joc de-a baba-oarba, să încleşt arătarea jucăuşă.

Şi cea mai nebunească goană începu.

Ochii scânteiau pretutindeni, iar mâinile întinse nu-i puteau captura nicăieri.

Lângă uşă, de cealaltă parte a biroului, între pat şi mine, aproape de tot şi scăpându-mi, când strângeam brațele să cuprind fantasma albă şi nu încleştam decât vidul.

Gâfâiam în întuneric, mă opream să calculez o săritură; fantasma cu ochi de fosfor se oprea şi ea cu luciri neclintite, şi când mă aruncam, îmi zdreleam degetele de zid, palmele în colțuri de fier, tâmplele în uşori.

O dată am prins mâna şi mâna s-a topit în strânsoare, fără nicio smucitură, ca ochii să-mi râdă în față, cu arzătoarea lor lumină, rece şi nepământeană.

Poate a durat numai cinci minute bezmeticul joc; poate un ceas.

Toată îndărătnicia îmi era să dovedesc – să dovedesc cui? – că n-am nicio frică şi că nu voi conteni, până ce nu voi avea aici, în mâini, capturată, dezlegarea absurdei arătări.

M-am oprit să-mi şterg cu dosul palmei, fruntea udă şi înfierbântată; ochii cu recea dogoare s-au oprit şi ei, în dreptul uşii. M-am aruncat, zvâcnind din mâinile de taur orbit de năvala sângelui în creier; arătarea albă s-a strecurat în coridor, deşirându-se, şi oprindu-se să mă

aştepte în capătul cel mai întunecos. Am căzut, m-am ridicat, am înaintat bâjbâind în umbra de beznă, condus numai de scânteierea ochilor.

Pe urmă, în altă încăpere şi în alta şi încă în alta, jos pe scări, în sala cu armuri.

Se oprea, când întârziam. O rupea înainte, când eram aproape.

Tălpile goale se contractau pe lespezile reci ca gheaţa: o clipă am avut nălucirea deşănţatei mele înfăţişări, dezbrăcat, cutreierând coridoarele negre, după o arătare, după stafia de care-mi râdeam cu atâta siguranţă, ieri, şi aseară, şi adineaori şi care acum îşi râdea dânsa de mine... Dar nimic pe lume nu m-ar fi oprit. Voiam să văd, să ştiu cum are să sfârşească, să-mi dovedesc... Să-mi dovedesc, ce?

S-a rezemat de-o armură. M-am aruncat s-o cuprind în braţe, la un loc cu armura. Omul de fier s-a prăbuşit pe lespezi, cu o detunare care a răscolit ecoul în toate sălile castelului pustiu şi sonor; dar arătarea, neatinsă, mă aştepta în uşă. Încă o dată m-am năpustit, după ea, afară.

Ce lună putredă, între nori bolnavi şi ce lumină lăptoasă!

Dintr-o singură aruncare a ochilor am întrevăzut-o, sus pe cer, şi îndată, privirea a coborât să regăsească fantasma cu ochi de fosfor, ca să nu-mi scape cumva. Mă aştepta la colţul zidului; a ocolit spre cealaltă faţă, în parcul cu mlaştini.

Luna îşi trase un nor vânăt peste faţă; întunericul de sus, fu deodată dens şi opac.

Dar numai întunericul de sus. Căci jos, toată întinderea parcului, cu scheletele strâmbe şi prăbuşite ale copacilor, era luminată straniu de muceda irizaţie a miasmelor.

O pâclă verzuie, în care dănţuiau sâmburi de flăcări,

înfăşurate în vată.

Numai o clipă am avut răgaz să mă opresc, vrăjit de fantastica lumină ție. Fiindcă îndărăt, arătarea mi-a jucat în față, aproape de tot, ca şi cum ar fi vrut să mă cheme la hotărârea mea şi să mă sustragă de la vreo şovăială. Nu mă aflam doar aici, ca să admir un spectacol! Aveam altă datorie... Şi am alergat după sprintena arătare, albă şi jucăuşă, printre luminițele care se aprindeau şi se stingeau suflate de vânt, alergau alături de noi, ne întreceau şi-şi transmiteau lumina de la una la alta, o mie de mii de candele gălbui, albastre, verzi şi roşii de toate culorile curcubeului.

Fantasma poposea, se răsucea să mă aştepte. Atunci, cele două lumini fosforice şi neclintite, păreau luceferii suverani ai constelațiilor dănțuitoare de jos.

Numai ochii aceştia rămâneau reci, în neclintire; iar toată puzderia luminilor nestatornice din smârcuri alergau din flacără în flacără să se apropie şi să-i facă un covor de licurici împrejur.

Smuceam picioarele goale, scufundate în glodul chiftit şi mă repezeam. Arătarea se deşira imaterial înainte, trecea prin trunchiurile răsturnate, gonea întovărăşită de toate flăcările miasmelor fugind laolaltă cu noi.

Am ajuns la zid; înainte de a trece dincolo, am privit o dată îndărăt.

Toate luminile erau stinse.

Numai castelul Kemeny, în întunericul aspru ca un postav, se vedea îmbăiat într-o lucire gălbuie şi sulfuroasă; lumina care nu venea de nicăieri şi s-ar fi spus că e sudoare satanică a zidurilor dospite de umezeală şi de mucegai.

Umbra albă îmi juca înainte, ochii cu arzătoarea răceală, mă îndemnau impacient:

— „Haide! Ce aştepți? Unde te uiți?”... Iar şerpuit, se strecură dincolo de zid, unde nemărginirea smârcurilor se

întinse iluminată de zvârcolirea clipirilor gazoase.

Sub tălpi, în glodul dezgustător, simțeam vietățile băloase încovrigându-se în jurul degetelor, îmi scuturam scârbit piciorul din fugă şi goneam încă, încă, sărind peste ochiuri păcurii de apă, călcând în flăcări care se stingeau brusc, împleticindu-mă în rădăcini înnodate, care mă atrăgeau îndărăt.

Şi deodată, răsuflarea mi s-a gâtuit de spaimă.

În urmă mai alerga cineva.

— Uuu! Ululu! Uuu! Ulu-lu!

Guşatul, cu mâinile lungi, cu paşi răschirați, venea şuierându-şi răsuflarea din cimpoiul de carne, urlând...

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu!

Cu toate puterile adunate, am început să gonesc mai deznădăjduit; înainte, fugărind arătarea albă, în urmă, fugărit de jivina omenească, pe care nu o ştiam ce vrea şi de ce aleargă.

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu!

Este contagioasă sălbăticirea? Ceva din strămoşii lacuştri s-au deşteptat în mine? Nu ştiu; dar m-am trezit în goana nebunească, urlând şi eu pe întrecutele, cu guşatul tâmp şi nevolnic.

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu!

Ne îngânam şi ne întreceam; din fugă întorceam capul pe jumătate fiindcă îi simțeam răsuflarea gâfâită în spate; zvâcneam mai încordat şi urlam mai bestial:

— Uuu! Ululululu! Uuu-Ululu!

Niciun obstacol nu mă oprea. Niciun dezgust. Uneori piciorul intra până la gleznă, stropi de abces mă împroşcau în obraz şi în ochi, simțeam în gură gustul leşietic şi spurcat al putreziciunilor fermentate, pielea mă ustura de tăieturile săbiilor de papură şi poate de muşcăturile animalelor băloase; dar nimic nu mă oprea, ca o fiară slobozită din mijeala veacurilor. Eram doi care alergam după arătarea

lacurilor, şi dintre amândoi, nu guşatul era cel mai aproape de animalitate:

— Uuu! Ulu-lu! urlă, la spate, rotind labele uriaşe de gorilă.

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu-urlu! răspundeam mai îndârjit, cu un glas pe care nu mi-l cunoşteam şi tot nu mi se părea destul de fioros.

Când deodată alba fantomă s-a oprit. A fost atât de neaşteptat, încât nu mi-am putut urma goana şi am trecut prin imaterialul veşmânt.

Am vrut să mă întorc, să văd unde s-a topit, s-a caut îndărăt jucând în altă parte, chemându-mă, cum făcuse până atunci. Ceva s-a prăbuşit în creştet, trosnindu-mi țeasta; toate luminile dănțuind pe lacuri s-au stins brusc şi am căzut cu fața în glodul vâscos.

A

Într-atât mi-am adunat ultimele puteri: să-mi întorc obrazul, nările şi gura din mâlul acru şi dospit, ca să-mi feresc răsuflarea liberă. Şi să văd, păşind peste mine şi mergând mai departe, cu mâinile vânturate roată, guşetul, cu răcnetul lui triumfal şi acum rămas singur, stăpân:

— Uuu! Ululu! Uuu-Ululu-uuu!

Fundul oceanului era abia luminat de un crepuscul livid. Madrepori, cu brațe de sfeşnic înflorite întindeau o feerică pădure în adâncul înăbuşitor al apelor. Săgetau peşti lungi ca sulițele, se opreau peşti lați cât tăvile cu ochii bulbucați şi ficşi. Stelele mării, gigantice, îşi roteau cele cinci brațe ca roza vânturilor. Vietăți străvezii coborau încet, balansând clopote fără sunet. Şi raci uriaşi şi mustăcioşi, necunoscute animale de toate culorile, peşti torpilă descărcând baterii care cutremurau apa, caracatițe cu brațe înnodându-se dezgustător, înaintând zvâcnind din pomparea cu bulbuci a lichidului, viermi, crabi, moluşte şi toate jivinele monstruoase şi fantastice ale profunzimilor;

unele mai divine ca păsările şi florile paradisului, altele mai scârboase şi hâde ca arătările de vis rău, treceau în nesfârşită procesiune pe dinaintea ochilor, vânându-se, ascunzându-se, gonindu-se şi îmbrăţişându-se în oribile spasmuri.

Aerul ţevii din îmbrăcămintea de scafandru se împuţina înăbuşindu-mi răsuflarea.

Numai aceasta m-a făcut să clatin semnalul care avea să mă tragă în sus, despărţindu-mă cu părere de rău de magica lume a adâncurilor. Reflectorul puternic al lămpii electrice tăia brazde luminoase scormonind unghere de stânci, unde se ascundeau sub alge alte vietăţi necunoscute – îmi făgăduiam mâine să mă întorc, odihnit, pentru altă explorare.

Acum funia mă ridica legănat, cu greutăţile de plumb atârnate de picioare, lăsând dedesubt mişuneala multicoloră din pădurea vrăjită de madrepori.

Apa era mai subţire şi mai luminoasă.

Sprinten jucau numai suveicile peştilor.

Mai repede!

Am scuturat semnalul de sonerie, să mă smucească mai repede, fiindcă îmi vâjâiau tâmplele şi în îmbrăcămintea de oţel deschideam gura sufocat, ca puii de şoarec sub clopotul aparatelor de făcut vidul în laborator.

Ce-a fost aceasta?

Ascensiunea s-a oprit. Toată lumina s-a înceţoşat acoperită de o caracatiţă enormă, care-şi întinde multiplele braţe cu ventuze în capăt, să mă cuprindă; mă strânge încolăcit de-mi trosneşte îmbrăcămintea articulată de metal; mă priveşte cu ochii holbaţi din capul fără frunte şi cu o smucitură mi-a smuls ţeava, prin care aerul a fugit, lăsând să gâlgâie apa ucigaşă: Uuu-Ululu, Uuu-Ululu!

Mă zvârcolesc fără putere, cu vinele plesnind şi cu răsuflarea retezată; ochii imenşi şi neclintiţi, aproape de tot

deasupra ochilor mei, mă privesc cu o crudă şi satisfăcută curiozitate – şi caracatița râde, râde cu glas omenesc.

Cu o ultimă deznădejde încerc să resping vâscoasa îmbrățişare. Tentaculele se desprind; au rămas numai ochii plecați pe fruntea mea, bulbucați şi sticloşi. Le implor îndurare. N-am venit cu niciun gând rău. Nu voi mai tulbura niciodată împărăția apelor. O nevinovată şi omenească curiozitate... Dar niciodată nu mai revin; jur!

Ochii se îmbunează aplecați cu aceeaşi atenție să-mi sondeze privirea, de astă dată fără cruda răutate. Tot mai aproape, mai atent şi mai îndelung, până ce se prefac în ochii gălbui, de după ochelarii cu lentilă bombată şi cu ramă de baga, ai avocat-doctorului juridic Silvestru Hotăran.

— Uff! Bine că dădu Sfântul şi te-am văzut întors la viață! suspină uşurat avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, îndreptându-se greoi de şale şi strângându-mi mâna întinsă neînsuflețit pe cearşaful alb.

Încerc să surâd încă nedumerit unde mă aflu.

Rotesc ochii: pereți albi ripolinați, fereastră înaltă fără perdele, patul de fier, şi peste cap, la căpătâi, foaia de observație.

Aşadar, o cameră de sanatoriu!

Ce bună şi blândă e lumina caldă, năvălind prin fereastra deschisă! Şi garoafele de pe măsuța de metal, cu miros dumnezeiesc!

Vreau să mă mişc între pernele mari. Nici brațele, nici trupul nu se supun.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă contemplă cu o maternă încântare, frecându-şi mâinile brune şi păroase.

— O! Bată-te că mi-ai şi făcut o istorie, cum ai rămas singur! mă mustră cu bunătate, clătinând a amenințare inofensivă, arătătorul scurt şi gros, ca un francfuiter.

— Cine şi-ar fi imaginat?... Prostii... Nici eu nu ştiu... am îngăimat, dezvinovățindu-mă şi încă o dată, încercând

să mă întorc pe o coastă.

— Acum stai liniştit! îmi porunceşte, aşezându-se alături, pe marginea patului. Totul e bine dacă se sfârşeşte cu bine... Şi totul s-a sfârşit mai bine decât îmi închipuiam. Singurul necaz l-ai tras dumneata... Dar acum, că te văd trecut de criză, pot spune că mi-ai fost un noroc. L-ai plătit scump, erai să-l plăteşti cu viața; dar, dragă domnule, ai dezlegat o taină... Ai limpezit o controversă juridică, de la care puteam să mai aştept încurcături...

— Nu înțeleg! am spus.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran îmi puse pe umăr palma lată ca o broască țestoasă, în chip de prietenească solicitudine:

— Ai să mai ai răbdare şi am să-ți povestesc. Acum nu trebuie să te osteneşti... Medicul ți-a recomandat linişte...

— Şi dumneata crezi că o să am linişte dacă nu-mi spui acum?... Tot timpul am să mă gândesc... Am să fac tot soiul de supoziții! m-am îndărătnicit, abia întors la viață şi din nou stăpânit de demonul curiozității. În loc să dorm sau să nu cuget la nimic, am să-mi frământ mintea să aflu... Dumneata numeşti aceasta linişte? am stăruit, înțelegând că fermitatea doctorului juridic Silvestru Hotăran începe să se clatine.

Se ridică în picioare, măsurând cu paşi apăsați de câteva ori camera în lung şi în lat, cu mâinile la spate; privi pe fereastră, se întoarse.

— De altfel, poate e mai bine! spuse, oprindu-se şi trăgându-şi un scaun în fața mea. Toată istoria e scurtă... Acum două săptămâni când te-am găsit...

— Acum două săptămâni?... am întrebat, şi îndată am căutat cu ochii calendarul din perete.

Într-adevăr: 29 august... Sunt două săptămâni de când zac fără cunoştință...

— Acum două săptămâni, reluă avocat dr. juridic

Silvestru Hotăran, când te-am găsit căzut în mlaştina aia ticăloasă, după ce te-am adus aici, la Cluj, să te predau în seama medicilor, ne-am întors să procedăm la o anchetă mai amănunţită... Cu autorităţile, bineînţeles. Şi n-am greşit. Am descoperit la câţiva paşi de unde căzuseşi, în nămol şi îngropat şi în descompunere, trupul contesei Aranka Kemeny... Ne-a fost uşor să stabilim identitatea... După inelul din deget, după carabina de alături, după ce s-a mai putut cunoaşte din îmbrăcămintea putredă... Mai greu este de stabilit cum a ajuns acolo. Părerea judelui e că s-a înecat şi că trupul s-a scufundat singur cu timpul, în mlaştină. S-a înecat din accident, sinucidere, asasinat?... Aceasta, dragă domnule, n-are s-o ştie niciodată, nimeni. Ca măsură de precauţie a fost arestat Gyula guşatul... Dar e nevolnic; nu-i poţi scoate un cuvânt, e mai dobitoc decât dobitoacele din curte... L-am arestat, fiindcă e frate cu fostul locotenent Tivadar Vágó şi fiindcă după spusele slugilor, îşi adora cu simţirea lui de guşat stăpâna... Mi-am spus că, poate gelos pe cele câteva plimbări nevinovate ale contesei Aranka în tovărăşia lui Tivadar Vágó, în cugetul lui de nerod şi de nebun va fi mijit ideea crimei... Dar aceste sunt numai presupuneri. Fapt este că descoperirea a înlăturat cea din urmă complicaţie. Înţelegi bine, că în materie de succesiune, data morţii e de cea mai mare însemnătate. Dacă se dovedea că Aranka a murit după contele Andor, atunci asupra averii puteau să ridice pretenţii succesorii ei ascendenţi, adică neamurile Anei Porumbacu, Gheorghe Porumbacu şi aşa mai departe. Cu alte cuvinte tot felul de complicaţii. Acum lucrul e simplificat: ultimul decedat în ordinea cronologică, e contele Andor, şi cum a murit fără testament, averea merge după lege succesorilor de drept, în speţă clienţilor mei... După cum vezi, datorită peripeţiilor dumitale au fost înlăturate şi cele din urmă dificultăţi juridice. Pot spune că îţi datorăm recunoştinţă.

— Mersi! am întrerupt sec, fără entuziasm, aflând prozaicul deznodământ al peripețiilor pe care nu le va şti niciodată, nimeni.

Şi am tăcut un timp, cu ochii închişi, revăzând fantasma albă şi sprintenă a domniței Aranka, despre care înțelegeam acum că-şi căuta odihna unui mormânt creştinesc şi de-aceea chema trecătorii s-o izbăvească din putreziciunea smârcurilor.

Pe urmă, într-un târziu, mai mult din politețe, decât din curiozitate, am întrebat:

— Dar castelul? Biblioteca? Licitația a fost?

— O! da! răspunse, frecându-şi mâinile cu stăpânită satisfacție avocat dr. juridic Silvestru Hotăran. Au mers lucrurile mai fain decât mă aşteptam.

Plecându-se să-mi destăinuie cu glas mai scăzut:

— Am pus să liciteze pentru două mii de jugăre de bălți, un om al meu... Le-am luat pe nimic. Nici nu se prezenta să le liciteze nimeni. Cine, ce să facă, cu două mii de jugăre de bălți, papură şi smârcuri?... Cuibar de țânțari şi de friguri palustre. Eu, o iau sistematic. Irigații, canalizări... În cinci ani de muncă, scot aur... Şi sunt şi cu conştiința curată: n-am ofertat, decât fiindcă nu se prezenta nimeni. Nu-i drept, dragă domnule?

În loc de răspuns, ochii mei s-au oprit stăruitor la paharul deşert de la căpătâi, cu urme groase şi opace de degete. „Exact, limpede ca acest cristal!” – am gândit, amintindu-mi episodul de acum două săptămâni, când avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, urmărindu-mi privirea, înțelese cu toate acestea la ce-am cugetat, fiindcă roşi, dovedind o subtilitate în citirea gândurilor ascunse, la care nu m-aş fi aşteptat nicicând.

— Şi cărțile? Biblioteca? am întrebat, numai ca să risipesc jena acestei osânde fără cuvinte.

— A! cărțile! vorbi cu însuflețire, avocatul dr. juridic.

Închipuieşte-ţi, dragă domnule, că am avut cea mai mare surpriză!... Mă temeam că n-are să se prezinte nimeni. Şi a venit un ovrei tocmai de la Pesta, un anticar, care cunoştea dinainte biblioteca. A oferit, cât nu mă aşteptam: zece mii de pengo... Dar am avut grijă şi de dumneata, dragă domnule, m-am înţeles întâi cu el să aleg întâi măcar vreo sută de volume pentru dumneata... Şi m-a ajutat el, foarte de treabă şi serviabil. Uite! îmi spuse, arătându-mi înşirate pe duşumea, lângă perete, un şir de cărţi, cu fericirea unui om care a pregătit o mare şi plăcută surpriză.

Am vrut să mă ridic în cot, să privesc lacom.

— Te rog, stai liniştit! mă îndesă la locul meu avocat dr. juridic Silvestru Hotăran, cu palma lată cât broasca ţestoasă. Ţi le aduc eu, să le vezi, pe rând...

Şi îmi cără pe rând cărţile, ştergând praful de pe legăturile de piele, cu batista despăturită şi aşteptând exclamaţiile mele de surpriză şi de recunoştinţă, cu seninătatea bună a unui bunic care a pus la cale cel mai neaşteptat dar nepotului.

Erau numai cărţi ocultiste, de magie, de spiritism şi de reîncarnaţii, toate noi, de trei şi de patru decenii alese după cât se înfăţişau mai arătoase, legăturile proaspete şi aurite. Toate preţuind, pentru mine, mai puţin decât greutatea lor pe cântar. Niciuna din celelalte rare şi preţioase, rătăcite măcar din întâmplare. Anticarul „serviabil” de la Pesta nu se oferise degeaba, să adauge priceperea lui la nepriceperea avocatului procurist! Dr. juridic Silvestru Hotăran aştepta încântat şi oarecum mirat, de prea searbădul meu entuziasm.

— Zici că pentru toată biblioteca a oferit zece mii de pengo?... Cât fac zece mii de pengo în monedă românească? am întrebat, privind în tavan, unde se topea tot furgonul meu himeric de cărţi: o avere.

— Aproape trei sute de mii de lei! răspunse prompt şi

triumfal, dr. juridic Silvestru Hotăran. Aş fi fost încântat, după evaluarea mea, să luăm cincizeci de mii de lei; şi a dat trei sute de mii... Un nebun!... Nu m-aş mira să aflu că a ajuns la faliment în scurtă vreme...

— Doctore, doctore! am rostit amar... Biblioteca contelui Kemeny preţuia cu ochii închişi cinci-şase milioane... Erau cărţi acolo care au să fie plătite, una singură, cu zece mii de pengo şi mai mult.

Avocat dr. juridic Silvestru Hotăran mă privi cu neîncredere prin ochelarii lui bombaţi. Pe urmă dădu din cap, şi se apropie să-mi aşeze mai bine, sub bărbie, cearşaful alb:

— Nu trebuia să te ostenesc... A spus bine medicul. Ai încă febră! Să-ţi pun termometrul...

CUPRINS

Prefaţă
Tabel cronologic
Adevărata moarte a lui Guynemer
Omul care şi-a găsit umbra
Aranca, ştima lacurilor

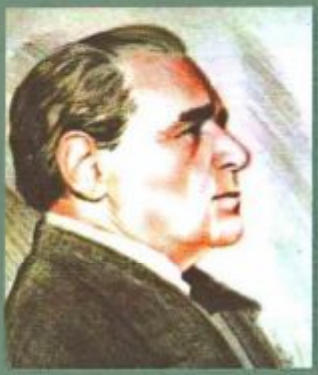

„Capodopera lui Cezar Petrescu pe temă fantastică rămâne, indiscutabil, *Aranca, ştima lacurilor.* Evadând în fantastic, prozatorul imaginează cu voluptate o lume halucinantă, uneori plină de teroare, în care visul absurd se împleteşte cu fantasticul psihologic, rezultat din dereglarea spiritului uman."

Ion Bălu

ISBN 978-973-21-0840-6

9 789732 108406

edituraminerva.ro

Biblioteca Pentru Toţi